

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÜÇÜNCÜ SEKTÖR KURULUŞLARDAN VAKIFLARDA FİNANSAL ANALİZ
TEKNİKLERİNİN UYGULANMASI: ALARKO EĞİTİM VE KÜLTÜR VAKFI'NDA
BİR UYGULAMA

İBRAHİM EMRE KARAA

DANIŞMAN: PROF.DR. TUNA TANER

MANİSA
2007

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÜÇÜNCÜ SEKTÖR KURULUŞLARDAN VAKIFLARDA FİNANSAL ANALİZ
TEKNİKLERİNİN UYGULANMASI: ALARKO EĞİTİM VE KÜLTÜR VAKFI'NDA
BİR UYGULAMA

İBRAHİM EMRE KARAA

DANIŞMAN: PROF.DR. TUNA TANER

MANİSA
2007

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU

Tez No:

Konu kodu:

Üniversite Kodu:

* Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tezin yazarının;

Soyadı: **Karaa**

Adı: **İbrahim Emre**

Tezin Türkçe Adı: **Üçüncü Sektör Kuruluşlarından Vakıflarda Finansal Analiz Tekniklerinin Uygulanması: Alarko Eğitim ve Kültür Vakfı'nda Bir Uygulama**

Tezin Yabancı Dildeki adı: **Financial Analysis Techniques Application To Foundations in The Third Sector: Alarko Education and Culture Foundation Case**

Tezin yapıldığı;

Üniversite: **Celal Bayar Üniversitesi** Enstitü: **Sosyal Bilimler** Yılı: **2007**

Diğer kuruluşlar:

Tezin Türü: 1- Yüksek Lisans **X**
2- Doktora
3- Tıpta Uzmanlık
4- Sanatta Yeterlilik

Dili: **Türkçe**
Sayfa Sayısı: **97**
Referans Sayısı: **60**

Tez Danışmanlarının;

Ünvanı: **Prof.Dr.**

Adı: **TUNA**

Soyadı: **TANER**

Türkçe anahtar kelimeler:

İngilizce anahtar kelimeler:

1- **Üçüncü Sektör**
2- **Vakıf**
3- **Finansal Analiz**
4-
5-

1- **Foundation**
2- **Foundations**
3- **Financial Analysis**
4-
5-

Tarih:

İmza:

ÖZET

Özellikle batı dünyasında ekonomideki önemli yerleri ve hızla büyümeleri, üstlendikleri sosyal amaçlara yaptıkları yüklü harcamalar sebebiyle dikkat çeken üçüncü sektör kuruluşları; son yirmi yıldır üzerinde özellikle ekonomi, yönetim ve organizasyon, finans bilimlerinde çalışmalar yapılan bir alan olmuştur. Bu çalışmada üçüncü sektör literatürü ile finans literatürü kombine edilerek değerlendirilmiştir. Finansal analizlerin yapılma gerekçesi vakfın en iyi şekilde amaçlarını yerine getirmesidir. Finansal hesaplamalar, oranlar tek başına bir kuruluş hakkındaki tüm soruları cevaplandırmaz ancak, fon kaynaklarına, program hizmet maliyetlerine ve gelecekte iş görebilme kabiliyetine ışık tutar. Vakıflar kurulurken en önemli arzu vakfın bekasıdır. Vakfın bekasını sağlama sorumluluğu yüklenmiş mütevelli heyeti ve Vakıflar Genel Müdürlüğü denetçileri, vakıfların finansal durumunu dikkate almalıdırlar. Finansal yönetimin sağlığı, vakfın bekası ile özdeştir. Bu düşünceden hareketle, ancak üç yıllık verileri elde edilebilen Alarko Eğitim ve Kültür Vakfı örneği üzerinden, bilinen finansal analiz yöntemleri ile vakıflara özgü geliştirilmiş oranlar kullanılarak analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Bu yönü ile bu çalışma Türkiye’de eğitim ve kültür vakıflarının finansal analizleri bağlamında ilk olma özelliği taşımaktadır.

ABSTRACT

In the past two decades, third sector organizations especially in the western world captured a great attention. Their important role in economy, highly increasing expenses for social missions and high growing rates, made third sector an interest area specifically for sciences of management, economy and finance. The reason for nonprofit financial analysis is to determine how well an organization is fulfilling its mission. The financial numbers alone cannot answer this question, but they can provide insight into the sources of funding, the cost of programs and service delivery, and an organization's ability to operate in the future. To survive is the most important wish when a foundation declared. Surviving foundation is the responsibility of board members and Directorate General of Foundations' auditors both who must care the financial condition. Hence, Alarko Foundation is analyzed by common financial techniques and financial ratios for nonprofit organizations. This study is the first in financial analyzing of education and culture foundations in Turkey.

YEMİN METNİ

Yüksek lisans/doktora tezi olarak sunduğum “Üçüncü Sektör Kuruluşlarında Vakıflarda Finansal Analiz Tekniklerinin Uygulanması: Alarko Eğitim ve Kültür Vakfı’nda Bir Uygulama” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

27/08/2007

İbrahim Emre KARAA

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 06/08/2007 tarih ve 15/1 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisans Üstü öğretim Yönetmeliği'nin 24. Maddesi gereğince Enstitümüz İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe Finansman Yüksek Lisans programı öğrencisi İ.Emre KARAA'nın "Üçüncü Sektör Kuruluşlarından Vakıflarda Finansal Analiz Tekniklerinin Uygulanması: Alarko Eğitim ve Kültür Vakfı'nda Bir Uygulama" Konulu tezi incelenmiş ve aday 27/08/2007 tarihinde saat 11.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna	☒	<u>OY BİRLİĞİ</u>	☒
DÜZELTME yapılmasına	☐	<u>OY ÇOKLUĞU</u>	☐
RED edilmesine	☐	ile karar verilmiştir.	

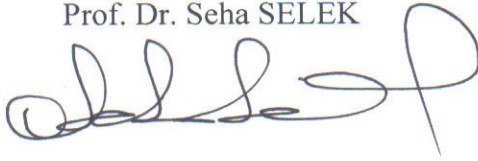
* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

** Bu halde adayın kaydı silinir.

BAŞKAN
Prof. Dr. Tuna TANER
(Danışman)

ÜYE
Prof. Dr. Seha SELEK

ÜYE
Yrd. Doç. Dr. Sibel KARGIN

<u>Evet</u>	<u>Hayır</u>
☐	☐
*** Tez, burs, ödül veya Teşvik prog. (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir	
☐	☐
Tez, mutlaka basılmalıdır	
☐	☐
Tez, mevcut haliyle basılmalıdır	
☐	☐
Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.	
☒	☐
Tez, başımı gereksizdir.	
☐	☒

*Teşvik ve gayretlerini seferber etmiş
kıymetli validem Nazmiye Kara'a hanımefendi'ye*

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	xiv

BİRİNCİ BÖLÜM

ÜÇÜNCÜ SEKTÖR VE VAKIFLAR

1.1. ÜÇÜNCÜ SEKTÖR	2
1.1.1. Üçüncü Sektör ve Diğer Tanımlamalar	3
1.1.2. Üçüncü Sektör Teorileri	4
1.1.3. Üçüncü Sektör ve Diğer Sektörler	5
1.1.4. Üçüncü Sektörün Sınıflandırılması	7
1.2. ÜÇÜNCÜ SEKTÖR KURULUŞLARINDAN VAKIFLAR	13
1.2.1. Vakıfların Kısa Tarihçesi	15
1.2.2. Vakıfların Tanımları	18
1.2.3. Yeni Vakıflar	21
1.2.4. Eğitim ve Kültür Vakıfları	22
1.2.5. Vakıflara İlişkin Eleştiriler	23

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL ANALİZ TEKNİKLERİ

2.1. FİNANSAL ANALİZİN TANIMI VE KAPSAMI	26
2.2. FİNANSAL ANALİZ TÜRLERİ	27
2.2.1. Analizin Yapılma Amacına Göre Analiz Türleri	27
2.2.1.1. Yönetim Analizleri	27
2.2.1.2. Kredi Analizleri	28
2.2.1.3. Yatırım Analizi	29
2.2.2. Analizin İçeriğine veya Yapılış Biçimine Göre Analiz Türleri	29
2.2.2.1. Statik Analiz	29
2.2.2.2. Dinamik Analiz	30
2.2.3. Analiz Yapacak Olan Şahıslara Göre Analiz Türleri	30
2.2.3.1. Dış Analiz	30
2.2.3.2. İç Analiz	31
2.3. FİNANSAL ANALİZ TEKNİKLERİ	31
2.3.1. Karşılaştırmalı Tablolar Analizi (Yatay Analiz)	32
2.3.1.1. Karşılaştırmalı Tablolar Analizinin Niteliği	32

2.3.1.2. Karşılaştırmalı Finansal Tabloların Düzenlenmesi	33
2.3.1.3. Karşılaştırmalı Finansal Tabloların Analiz ve Yorumu	34
2.3.2. Yüzde Yöntemi İle Analiz (Dikey Analiz)	36
2.3.2.1. Yüzde Yöntemi İle Analizin Niteliği.....	36
2.3.2.2. Finansal Tabloların Yüzde Yöntemine Göre Düzenlenmesi.....	36
2.3.2.3. Yüzde Yöntemine Göre Düzenlenmiş Finansal Tabloların Analiz Edilmesi ve Yorumlanması	36
2.3.3. Eğilim Yüzdeleri ile Analiz (Trend Analizi)	37
2.3.3.1. Eğilim Yüzdeleri Yöntemi ile Analizin Niteliği.....	37
2.3.3.2. Finansal Tabloların Eğilim Yüzdeleri Yöntemine Göre Düzenlenmesi	37
2.3.3.3. Finansal Tabloların Eğilim Yüzdeleri Yöntemine Göre Analiz Edilmesi ve Yorumlanması	38
2.3.4. Oran (Rasyo) Analizi	39
2.3.4.1. Oran Analizinin Niteliği	39
2.3.4.2. Oran Analizinde Kullanılan Oranların Sınıflandırılması.....	40
2.3.4.2.1. Likidite durumunun analizinde kullanılan oranlar (Likidite oranları)	41
2.3.4.2.2. Mali yapı ile ilgili oranlar (Kaldıraç oranları)	44
2.3.4.2.3. Çalışma durumunun analizinde kullanılan oranlar (Faaliyet oranları)	45
2.3.4.2.3.1. Duran varlık devir hızı.....	45
2.3.4.2.3.2. Maddi duran varlıklar devir hızı.....	45
2.3.4.2.3.3. Toplam aktifler devir hızı	46
2.3.4.2.4. Kârlılık oranları	46
2.3.4.2.4.1. Kâr marjı.....	46
2.3.4.2.4.2. Varlıkların kazanma gücü.....	47
2.3.4.2.4.3. Özsermayenin kazanma gücü	47
2.4. VAKIFLARDA FİNANSAL YÖNETİM VE ANALİZ TEKNİKLERİ	47
2.4.1. Vakıflarda Finansal Yönetim	47
2.4.2. Vakıflarda Finansal Analiz Teknikleri.....	50
2.4.2.1. Amaçları Yerine Getirme Yeterliliğini Ölçen Oranlar	52
2.4.2.1.1. Aylık giderleri karşılama oranı (Defensive Interval)....	52
2.4.2.1.2. Borç ödeme oranı.....	52
2.4.2.1.3. Tasarruf oranı.....	53
2.4.2.1.4. Hibe ve bağışlar oranı	53
2.4.2.1.5. Borç oranı	54
2.4.2.2. Amaçlar Yerine Getirilirken Kaynakların Kullanımı Oranları....	54
2.4.2.2.1. Net varlıkların devir hızı.....	55
2.4.2.2.2. Yaşama kabiliyeti oranı	55
2.4.2.2.3. Birincil rezerv oranı.....	55
2.4.2.2.4. Faaliyet gelir oranı	56
2.4.2.2.5. Bağış gelir oranı.....	56
2.4.2.2.6. Yönetim giderleri oranı.....	57
2.4.2.2.7. Program-hizmet giderleri oranı.....	57

2.4.2.2.8. Program-Hizmet giderleri karşısında toplam varlıklar ..	57
2.4.2.3. Finansal Oranlar Analizinin Sınırlılıkları	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALARKO VAKFI'NİN FİNANSAL ANALİZİ

3.1. ALARKO VAKFI İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER.....	60
3.1.1. Alarko Vakfi'nin Faaliyet Konuları.....	60
3.2. ALARKO VAKFI'NİN FİNANSAL ANALİZİ	61
3.2.1. Alarko Vakfi'nin Karşılaştırmalı Finansal Tablolar Analizi	62
3.2.2. Alarko Vakfi Finansal Tablolarının Yüzde Yöntemi İle Analizi.....	68
3.2.3. Alarko Vakfi'nin Finansal Tablolarının Trend Analizi	73
3.2.4. Alarko Vakfi'nin Finansal Tablolarının Oran Yöntemi ile Analizi.....	76
3.2.5. Alarko Vakfi'nin Vakıflara Özgü Oranlarla Analizi	81
3.2.5.1. Yeterlilik Oranlarıyla Analiz.....	81
3.2.5.2. Kaynak Kullanım Oranlarıyla Analiz.....	84
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	87
KAYNAKÇA.....	96

TABLOLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.1. Vakıflar Genel Müdürlüğüne göre Yeni Vakıfların Tasnifi	12
Tablo 1.2. Vakıf ve Trust Arasındaki Farklar-Benzerlikler	20
Tablo 3.1. Karşılaştırmalı Bilançolar	63
Tablo 3.2. Dönen Varlıklar-Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Karşılaştırması	64
Tablo 3.3. Net Çalışma Sermayesi Karşılaştırması	64
Tablo 3.4. Özkaynak-Duran Varlık-Dönen Varlık Karşılaştırması	65
Tablo 3.5. Karşılaştırmalı Gelir Tablosu	65
Tablo 3.6. Bağış ve Yardımlar Karşılaştırması	65
Tablo 3.7. Faaliyet Giderleri-Faaliyet Kârı Karşılaştırması	66
Tablo 3.8. Diğer Faaliyetlerden Kâr-Zarar karşılaştırması	67
Tablo 3.9. Olağan Kâr-Zarar Karşılaştırması	67
Tablo 3.10. Yüzdeli Bilançolar Tablosu	68
Tablo 3.11. Dönen Varlıklar-Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Dikey Yüzdeleri	69
Tablo 3.12. Dönen Varlıklar-Özkaynaklar Dikey Yüzdeleri	70
Tablo 3.13. Ticari Borçlar Dikey Yüzdeleri	70
Tablo 3.14. Maddi Duran Varlıklar Dikey Yüzdeleri	71
Tablo 3.15. Gelir Tablolarının Net Satışlarla Dikey Yüzdeleri	71
Tablo 3.16. Gelir Tablolarının Diğ. Faaliyet Kârlarıyla Dikey Yüzdeleri	72
Tablo 3.17. Eğilim Yüzdelerine Göre Bilançolar	74
Tablo 3.18. Eğilim Yüzdelerine göre Gelir Tabloları	76
Tablo 3.19. Cari Oran Tablosu	76
Tablo 3.20. Asit-Test Tablosu	77

Sayfa

Tablo 3.21. Duran Varlık-Özkaynaklar Oranı Tablosu	77
Tablo 3.22. Maddi Duran Varlıklar-Toplam Varlıklar Oranı Tablosu	78
Tablo 3.23. Duran Varlıklar-Dönen Varlıklar Oranı Tablosu.....	78
Tablo 3.24. Duran Varlık Devir Hızı Oranı Tablosu	79
Tablo 3.25. Toplam Aktifler Devir Hızı Oranı Tablosu	79
Tablo 3.26. Net Kâr Marjı Oranı Tablosu.....	80
Tablo 3.27. Varlıkların Kazanma Gücü Tablosu	80
Tablo 3.28. Özsermayenin Kazanma Gücü Tablosu.....	80
Tablo 3.29. Aylık Giderleri Karşılama Oranı Tablosu	81
Tablo 3.30. Borç Ödeme Oranı Tablosu	81
Tablo 3.31. Tasarruf Oranı Tablosu.....	82
Tablo 3.32. Bağış ve Yardımlar Oranı Tablosu	82
Tablo 3.33. Vakfin Esas Geliri Oranı Tablosu.....	83
Tablo 3.34. Borç Oranı Tablosu.....	83
Tablo 3.35. Net Varlıkların Devir Hızı Tablosu	84
Tablo 3.36. Birincil Rezerv Oranı Tablosu.....	85
Tablo 3.37. Bağış Geliri Oranı Tablosu.....	85
Tablo 3.38. Yönetim Giderleri Oranı Tablosu.....	85
Tablo 3.39. Program-Hizmet Giderleri Oranı Tablosu	86
Tablo 3.40. Program-Hizmet Giderleri-Toplam Varlıklar Oranı Tablosu.....	86

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1. Sektörler ve Aralarındaki İlişkiler	6
Şekil 1.2. Salamon'a göre Kâr amacı gütmeyen Örgütler	10

GİRİŞ

Vakıflar genellikle, tarih, ilahiyat, hukuk, iktisat tarihi araştırmacıları tarafından incelenmiştir. Bu çalışmada, üçüncü sektör kuruluşları literatürü, vakıflara ait literatür, finansal literatür kombine edilerek, Alarko Eğitim ve Kültür Vakfı örneği üzerinden bilinen finansal analiz teknikleri ile kâr amacı gütmeyen kuruluşlara özgü oranlar uygulanmıştır. Bu yönüyle araştırma, tanımlayıcı bir özellik taşımaktadır.

Bu alışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, üçüncü sektör ve vakıf literatürüne ayrılmıştır ancak geleneksel vakıf literatürüne yer verilmemiştir. Bu bölümde, üçüncü sektöre ve özellikle vakıflara ait tanımlamalara, sınıflamalara, teorilere ve eleştirilere yer verilmiştir.

İkinci bölüm, finansal literatüre, özellikle finansal analiz tekniklerine ayrılmıştır. Bu bölümde; Finansal analizin tanımı, kapsamı, finansal analiz türleri, bilinen finansal analiz teknikleri ile vakıfların finansal yönetimiyle birlikte vakıflar için geliştirilmiş, vakıflara özgü finansal oranlar yer almıştır.

Üçüncü bölümde, örnek uygulama olan Alarko Eğitim ve Kültür Vakfına ait genel bilgiler ve elde edilen verilerle finansal analiz teknikleri uygulaması yer almaktadır. Bilinen finansal teknikler uygulandıktan sonra vakıflar için geliştirilmiş teknikler uygulanmıştır. Sonuç bölümünde, analiz sonuçları dikkate alınarak, öneriler getirilerek değerlendirilmiştir. Çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı tahmin edilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM : ÜÇÜNCÜ SEKTÖR VE VAKIFLAR

1.1. ÜÇÜNCÜ SEKTÖR

Üçüncü Sektör kavramı, bir çok kamusal olmayan kuruluşu bütün çeşitleriyle kapsayıcı olması, tüm seviyelerini belirtmesi, tartışmalı kavramları da içine alabilmesi sebebiyle kullanılmaktadır (Lewis,2006:20). Üçüncü sektör tanımı, kamu sektörüne ve piyasa sektörüne dâhil edilemeyen kuruluşların yer aldığı sektördür. Birinci sektör kamu ise, ikinci sektör piyasadır, üçüncü sektör içersine vakıflar, dernekler, kooperatifler, meslek odaları gibi kuruluşlar girmektedir.

Üçüncü sektör içine bir kuruluşun girebilmesi için, örgütlü olması, kâr amacı gütmemesi ve kâr dağıtmaması, kurumsal olarak devletten ayrıştırılmış olması, kendi kendini yönetebilmesi, herhangi bir zorunluluğun olmaması gerekmektedir.

Üçüncü sektörün, piyasanın ve refah devletinin karşılayamadığı ihtiyaçlara bir cevap olarak ortaya çıktığı yaygın olarak gözlemlenmektedir (Büyükkılıç,2004:1). Kâr amacı gütmeyen kuruluşların varlığını açıklamak için iki temel teori vardır : “Devlet Başarısızlığı Teorisi” (Government Failure Theory) ve “Piyasa Başarısızlığı Teorisi” (Market Failure Theory). Üçüncü sektör homojen olmayan tüketici taleplerine bir cevap olarak doğmuştur. Ekonomi alanında üretilmiş iki teori de konuya fiyatların belirlenmesinde meydana gelen akamet ve piyasada meydana gelen boşluğun doldurulması şeklinde yaklaşmışlardır. Devletin pek çok mal ve hizmeti üretmekte zayıf kaldığı, piyasa şartlarınınsa tüketicilerin tamamının yararlanabileceği konumda olmadığı düşünülerek üçüncü sektörün varlığına sosyal açıdan bir açıklama getirilebilir (Grobman,2002:261).

Kurumsal olarak devletten ayrılmış olmak şartı ile devletin içinde herhangi bir mekanizmanın içinde yer almamak ve yetkisini devletten değil, doğrudan doğruya kendisinden almak anlaşılmalıdır. Kendi kendini yönetme şartı ile örgütün kendi faaliyetlerini kendisinin denetlediği, başka bir etkin gücün denetimi, vesayeti altında olmadığı bilinmeli, ancak buradan örgütün tam bağımsız olması gerektiği sonucu çıkarılmamalıdır. Bu şart ile örgütün kendi yönetimini ve faaliyetlerini kendisinin denetlemesi ve bu iç denetimin prosedürlerinin oluşturulmuş olmasıyla belli bir

dereceye kadar otonominin gerekliliği vurgulanmak istenmektedir. Geçen yıllarda üçüncü sektör örgütleri dikkate değeri biçimde büyüdü ve batı toplumunda çok önemli ekonomik roller üstlendiği görüldü (Grobman,2002:261). Avrupa’da da kâr amacı gütmeyen örgütler; akademik, hukuki ve diğer alanlarda ilgi çekmiştir, son on yılda ilgi o kadar büyümüşür ki örgüt geliştirme çalışmalarının merkezine oturmuştur (Herrero, vd;2002:2).

1.1.1. Üçüncü Sektör ve Diğer Tanımlamalar

Üçüncü sektör örgütleri birçok farklı biçim alabilmekte ve tanımlanabilmektedir. Grobman(2002:261) yaptığı derleme ile bunların tam bir listesini vermektedir: Kâr amacı gütmeyen (Nonprofit, Not for profit) (Brinckerhoff,1994), Devlet dışı örgütler (Non governmental organizations) (Najam,1999), Gönüllü Sektör (Voluntary Sector) (Smith,1972, Van Til, 1988), Üçüncü Sektör (Gidron,Kramer ve Salamon,1992), Hayır Sektörü (Philanthropic Sector) (Hansmann,1989), Gönüllü acentalar (Voluntary agencies) (Kramer,1987), Bağımsız Sektör (Independent Sector, 2001 IRC Report), Yardımsever Sektör (Charitable Sector) (Osborne and Hems,1995), Kolektif ve Pazar dışı örgütler (Collective and nonmarket organizations) (Weisbrod, 1975, Rose Ackerman,1996).

Bazıları arasında ince ayrımlar vardır, aynı dil kullanılıyor olmasına rağmen bir ülkeden bir ülkeye kelimeler değışmektedir çünkü farklı kültürler söz konusudur ve her bir kelimenin kendisine ait tarihi, sosyal, ekonomik ve politik ilintileri vardır. Aynı zamanda farklı bakış açıları da bu değışikliğe katkıda bulunmaktadır. Mesele sadece bir isimlendirme meselesinden ibaret değildir. Neyin ne olduğunu anlamak ve ona göre etiketlemek meselesidir.

İngiltere’de yaygın olarak; Gönüllü Örgüt (Voluntary Organization), Yardımseverlik örgütü (Charity) kullanılmaktadır çünkü bu ülkede gönüllülüğün ve gönüllü işler yapmanın Hıristiyanlığa ve paternalizme dayanan zengin bir geleneği vardır. Kâr amacı gütmeyen örgüt (NPO) tanımı ise ABD’de kullanılmaktadır çünkü pazar kavramı hâkimdir ve kâr amaçlı olmadığı belirtilmek istenmiştir (Lewis,2006:20).

Birleşmiş Milletler Örgütü'nün 1993 yılı muhasebe sistemi açıklamasına göre kâr amacı gütmeyen örgütler; üretimle ilgili faaliyetlerinde artı ürün meydana getiremez, açık da veremez. Şayet artı değer meydana gelmişse bu diğer kurumlara aktarılamaz.

Türkçeye Non-Governmental Organization (NGO), sivil toplum kuruluşları-örgütleri şeklinde, Non-Profit Organization (NPO) ise Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar olarak girmiştir.

1.1.2. Üçüncü Sektör Teorileri

Kâr amacı gütmeyen örgütler teorisinde iki temel yaklaşım söz konusudur: Örgütlerin nasıl meydana geldiği noktasından hareket eden yaklaşım ve meydana geldikten sonra nasıl davrandıkları konusuna odaklanan yaklaşım.

Ekonomik teorilerden birini geliştirmiş olan Burton Weisbrod'a göre, Kâr amacı gütmeyen kuruluşların ortaya çıkış sebebi, devlet açığıdır. Hükümet, demokratik süreç gereği ortalama seçmene göre bir süreç geliştirir, ancak yeter miktarda kamu mallarının ve hizmetlerinin dağılımında bir sorun oluşur ve birçok seçmen aldıklarıyla tatmin olmaz. Bu tatminsizlik dört biçimde kendini gösterir: Göç, kendi yerel yönetimlerini istemek (İyi hizmet alamayan gruplar daha küçük de olsa kendi yerel yönetimlerini isterler), güvenlik güçlerinin sağlayamadığı güvenlik açığının özel güvenlikle giderilmesi gibi alternatif hizmetlere yönelmek, hastane yapmak, imece gibi ortak ürün için gönüllü oluşumlar meydana getirmek (Grobman,2002:289-290).

Çoğulcu teori, Weisbrod'un teorisinden yola çıkarak, kâr amacı gütmeyen kuruluşların ortaya çıkışını kolektif malların dağıtılamadığı bir politik ortama gösterilen reaksiyon olarak açıklamaktadır. Devletin hantal kalması, artan taleplere karşılık verememesi, bürokrasinin yoğunluğu, devletlerin hareketini engellemektedir. Lester Salamon'a göre, kâr amacı gütmeyen kuruluşlarla, kâr amacı güden kuruluşların ortaya çıkışı aynı temel sebeplere dayanır. Özel teşebbüs de bu açıktan kaynaklanmaktadır (Grobman,2002:291).

Piyasa bozukluğu ve işlem maliyetlerinin yüksekliği teorisine göre, özel sektör vasıtasıyla kamu mal ve hizmetlerinin dağıtımındaki dengesizlik, hem bir piyasa bozukluğu ortaya çıkartmış hem de devleti bu işlevleri üstlenmekte isteksiz hale getirmiştir. Orta bir yol olarak, özel sektör ve devlet arasında sosyal bir alternatif olan kâr amacı gütmeyen kuruluşlar ortaya çıkmıştır (Grobman,2002:292).

Anlaşma bozukluğu teorisi, tüketicilerin bir hizmetin miktarı ya da kalitesini tam olarak değerlendiremediği durumlarda, kâr amacı gütmeyen kuruluşun hizmetlerinin tercih edilmesine dayanır. Tüketici bilir ki kâr amacı gütmeyen kuruluş dolandırmaz ve kâr amacı güdenlerdeki gibi sahiplerine para kazandırmaz. Kâr amacı gütmeyen kuruluşlara bir güven vardır (Grobman,2002:293).

Desteklenme teorisine göre, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar bazı alanlarda desteklenir ve bu kuruluşlar özendirilir çünkü vergi muafiyetinden yararlanırlar, kâr amacı güden kuruluşlara göre pek çok avantaj elde ederler (Grobman,2002:295).

Sıradanlık teorisine göre, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, gönüllülük esasına dayanan, kurumda ücretliler ve gönüllü işgücü tarafından sıradan malların ve hizmetlerin üretimini üstlenmiş kuruluşlardır. Bu sıradan mal ve hizmetler, dini eğitim, düşünce kuruluşları, bilimsel bilgi edinme, yardımlaşma ve hayırseverlik, sanatsal faaliyetler vb. işlerdir (Grobman,2002:295).

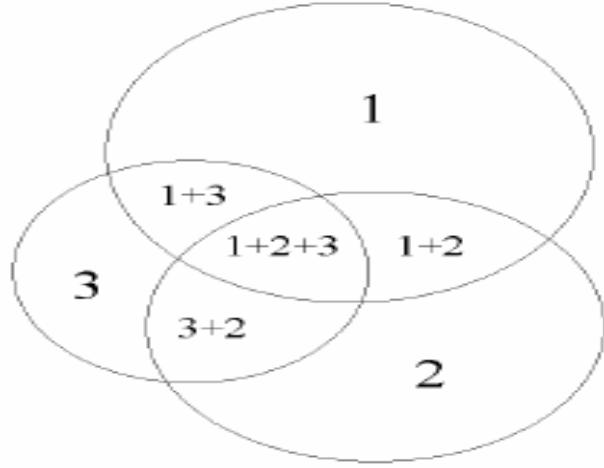
1.1.3. Üçüncü Sektör ve Diğer Sektörler

M. Atilla Öner (2002), “Kavram Kargaşası” makalesinde; üçüncü sektör kuruluşlarını, devletin (kamu sektörünün) yetersiz kaldığı alanlarda topluma hizmet götürmek amacıyla ortak hedefe yönelmiş insanlar tarafından kurulan ve kâr amacı gütmeyen (gelir artanını yönetim kurulu’nu kontrol eden kişilere veya üyelere dağıtmayan) yapılar olarak tanımlamıştır. “Üçüncü Sektör” şu özellikleri taşıyan organizasyonların bütününe verilen isimdir:

1. Anlamli ve sürekli bir yapıya sahip olmak
2. Kamu sisteminin bir parçası olmamak
3. Yöneticilerine ya da üyelerine kr dağıtmamak
4. z yönetime sahip olmak
5. Gönüllülük esasına dayalı olmak
6. Toplumsal amaçları desteklemek.

ner (2002:2), ayrıca sektörlerin birbirleriyle ilişkilerini açıklayan bir tablo vermekte ve tabloyu açıklamaktadır.

1. Kamu Sektörü
2. Piyasa
3. nc Sektör

şekil 1.1. Sektörler ve Aralarındaki İlişkiler

şekilde halkaların keşiştikleri alanlarda çeşitli yapıların ortaya çıktığı görülmektedir:

1. “1+3”: Kamu kurumlarının vakıf ve dernek kurmaları; 2001 verilerine göre TC Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde 200 üstünde vakıf vardı, ancak bunlar kanunla yasaklanmıştır.

2. “1+2”: a. Kamu kurumlarının şirket kurması; bürokratların halkın sermayesi ile girişimcilik yapması.

b. Kr amaçlı özel şirketlerin ye olmak zorunda oldukları sanayi/ticaret/esnaf odaları.

3. “2+3”: a. Özel şirketlerin vakıf kurmaları
 - b. Üçüncü sektör kuruluşlarının gelir yaratmak amacıyla şirket veya işletme kurmaları.
 - c. Meslek dernekleri/vakıfları.
4. “1+2+3” : Milli Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı kontrolündeki Silahlı Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı’nın şirketlere sahip olması, TC Başbakanlık Diyanet İşleri Başkanlığı kontrolündeki Diyanet Vakfı’nın şirketlere sahip olması.

Görüldüğü gibi, sektörlerin birbirleriyle ilginç kesişmeleri vardır. Üçüncü sektör bölgesinin hem ayrı ayrı iki sektörle, hem üçünü de içine alan türden yapılanma biçimlerinin her biri için bir vakıf kurumu düşünülebilir, örneklenebilir.

Kamu vakıfları (1+3 bölümü ile açıklanan alan); Kamu Vakıfları Meclis Araştırması Komisyonu raporuna göre, “Hemen her kamu kurum ve kuruluşunun bünyesinde bir veya birden fazla vakıf kurulmuş bulunmaktadır. Yine benzer şekilde kamu kurum ve kuruluşları bünyesinde bazı derneklerin faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Bu durum, kamu hizmeti vermekle yükümlü olan hukuk devleti ilkesiyle de bağdaşmamaktadır” gerekçesiyle kanun ile yasaklanana kadar faaliyette bulunmuşlardır.

1.1.4. Üçüncü Sektörün Sınıflandırılması

Uluslararası sınıflandırmaya göre 11 farklı sivil toplum örgütü grubu vardır (Salamon ve Anheier,1993:60);

- 1.Kültür ve yeniden yaratma grubu: Medya, iletişim, sanat ve spor grupları, müzeler, hayvanat bahçeleri, tarihi topluluklar ve spor kulüpleri.
2. Eğitim ve araştırma grubu: Okullar, üniversiteler, her seviyeden araştırma örgütleri bu gruba girer.
3. Sağlık grubu: Hastaneler, sağlık ocakları, diğer tıbbi ve sağlık hizmetleri veren hizmet örgütleri bu gruba girer.

4. Sosyal hizmetler grubu: Farklı sosyal katmanlara birçok hizmet sunan, çocuk ve gençlik programları, arama-kurtarma, yardım örgütleri, barınma evleri gibi hizmetler sunan örgütler bu gruba girer.

5. Çevre grubu: Doğal yaşamı ve hayvanları koruma örgütleri.

6. Kalkınma ve ev grubu: Komşuluk birliği, iş eğitimi ve danışmanlık veren programlar ve ekonomik kalkınma örgütleri bu gruba girer.

7. Hukuk, savunma ve politik grup: Sivil toplumun haklarını ve farklı sosyal ve politik grupların haklarını koruyan ve savunan hukuki örgütler, etnik birlikler, yasal hizmetler ve kurbanları destekleme örgütleri bu grupta yer alır.

8. Hayırsever, aracı kurum ve gönüllülük grubu: Hayır işleri yapan, birçok hayırseverin kurduğu vakıflar ve fon bulan kuruluşlar bu gruba girmektedir.

9. Uluslararası faaliyet grubu: Ülkeler ve kültürler arası birbirini anlama ve kalkınma hizmetleri veren kuruluşlar bu gruba girer. Uluslararası insan hakları örgütü, barış örgütleri, birçok uluslararası yardım ve kalkınma örgütü bu gruba girer.

10. Dini örgütler.

11. İş ve profesyonel örgütler: İş dünyasının, işveren ve işçilerin haklarını arayan sendikalar ve meslek odaları, sanayici işadamları dernekleri gibi örgütler.

Uluslararası sınıflandırmaya göre vakıflar, hayırseverlik aracı kurumlar ve gönüllülük grubunun bir alt grubudur. Aynı başlık altında yerini almış olan aracı kurum pek tabii olarak borsada faaliyet gösteren aracı kurumlar değil, insanlara düşük faizli veya faizsiz fon sağlayan mikro kredi gibi uygulamaları olan destekleme ve kalkınma örgütleridir. Her ikisinin bir çatı altında toplanmış olması tarihte kurulmuş olan para vakıflarını akla getirmektedir. Şayet eski sistem devam ediyorsa Türkiye ölçeğinde üyelik esasına dayanan gönüllü kuruluşlarla, vakıflar başlığı yeterli olabilirdi.

Korten (1990:2), üçüncü sektörü dört ana kategoriye ayırmıştır.

1. Gönüllü örgütler; Aynı değerler paydasında buluşanların peşine düştükleri bir sosyal gayesi olanlar.

2. Kamu hizmeti yüklenen örgütler; Pazara odaklı olup kamuya hizmet eden örgütler.

3. Halkın örgütleri; Üyelerini temsil eden, liderlerin sorumlu olduğu, kendi gücüne dayanan örgütler.

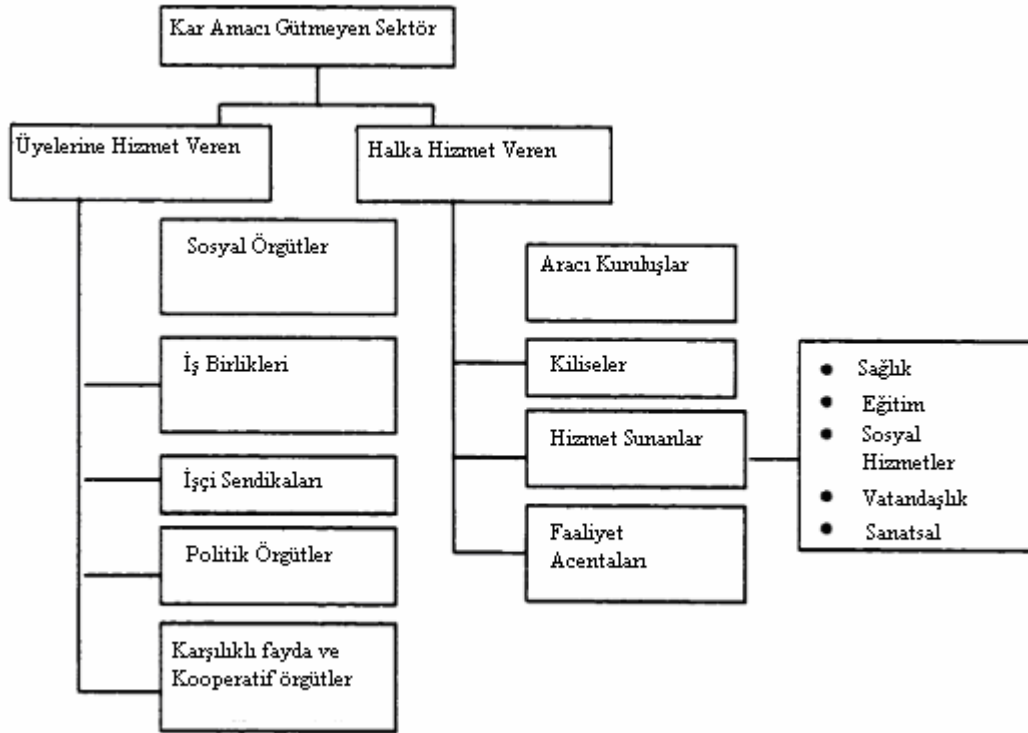
4. Devletin örgütlediği devlet dışı örgütler; Sosyal politikalara hizmet eden devletlerin ortaya çıkardığı örgütler.

Bir başka sınıflandırmaya göre, birinci grup üçüncü sektör örgütleri, günlük hizmetler veren kreş, hastane, akıl sağlığı hizmetleri, evsizlere barınma evleri, sanat ve müzik örgütleri gibi örgütlerdir. Birleşik Devletler’de kâr amacı gütmeyen örgütlerin %40’ı bu gruba girmekte ve üçüncü sektörde çalışanların %80’i bu grupta çalışmaktadır (Salamon,1999:22). İkinci grup üçüncü sektör örgütler, misyonları kamu mal ve hizmetlerini dağıtma eylemleri için başkalarını harekete geçirmek olan örgütlerdir. Lobcilik ve siyasal partiler bu kapsamdadır. Üçüncü grup üçüncü sektör örgütler, eğitim ve araştırma örgütleridir. Dördüncü grup üçüncü sektör örgütleri, kâr amacı gütmeyen örgütlere fon bulmalarında yardımcı olan şemsiye örgütlerdir. Bu aracı örgütlerin rolü, bir fondan yararlananların adedini arttırmaktır. Enflasyon etkisi düşürüldükten sonra 1975 yılından 1992 yılına gelindiğinde vakıfların varlıkları ikiye katlanmıştır. Bunu hisse senedi piyasalarındaki sıçrama ile vergi kanunlarına bağlamak mümkündür. Ayrıca 10 büyük vakıf refahın %20’sini kontrol etmektedir (Gilbert,Borowski,1993:42). Beşinci grup üçüncü sektör örgütü dini cemaatlere ait olanlardır ve adetleri 375.000’dir.

Henry Hansmann(1989:4), üçüncü sektör örgütlerinin öncelikli gelir kaynaklarına göre ve yönetsel yapılarına göre dört türü olduğunu açıklar: bağışçı ve karşılıklılık prensipli, bağışçı ve girişimci, ticari ve karşılıklılık prensipli, ticari ve girişimci.

Gelirlerinin büyük bölümü mal ve hizmet satışlarından meydana geliyorsa bu ticari üçüncü sektör örgütüdür. Gelirlerinin büyük bölümü üyelerinden topladıkları oluşturuyorsa bağışçı üçüncü sektör örgüttür. Üyelerinin hizmetlerden doğrudan yararlandıkları ve bir yönetim kurulu olan örgütler, karşılıklılık prensibi olan üçüncü sektör örgütüdür. Üyelerinin halktan birisinden daha fazla yarar elde edemedikleri örgüt, girişimci üçüncü sektör örgütüdür.

Üçüncü sektör örgütleri ilgi alanlarına göre de sınıflandırılabilir: dini, özel eğitim ve araştırma, sağlık, kültür ve sanat, sosyal hizmetler, avukatlık ve diğer yasal hizmetler verenler, uluslararası yardım, vakıflar ve şirket fonları kullananlar, karşılıklı fayda elde edilen örgütler.

Şekil 1.2. Salamon'a göre Kâr amacı gütmeyen Örgütler

Şekildeki tasnife göre sektör, üyelerine hizmet veren ve halka hizmet veren şeklinde ikiye ayrılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre vakıflar, halka hizmet veren ana grup başlığı altında yer alan hizmet sunanlar grubunda yer almaktadır. Bu tasnife göre faaliyetlerin esas alındığı görülmektedir. Bu yüzden, eğitim ve kültür vakıfları bu grupta değerlendirilmelidir.

Sivil toplum geliştirme projesi(STGP), Sivil Toplum Kuruluşları(STK) destek ekibinin, daha önceki deneyimlerinden ve ihtiyaç analizi toplantılarından elde ettiği sonuçlar çerçevesinde, Türkiye'de kurulmuş olan STK'ları, aşağıdaki gibi farklı gruplar altında toplamak mümkündür:

1. *Statülerine göre:* Vakıflar, dernekler, kooperatifler, birlikler, odalar, sendikalar. Bu ayrımında, her bir statü, farklı bir yasaya sahiptir ve ilgili yasalar o statüdeki kurumların çalışma prensiplerini, kuruluş ve işleyiş yapılarını belirler. Bir de bunların dışında, gelişen olaylara/sorunlara karşı toplu kampanyalar başlatan sivil girişim örnekleri vardır ki, bunların tüzel kişilikleri ve süreklilik arz eden bir yapıları yoktur. Tipik örneği, aydınlık için bir dakika karanlık girişimi olabilir, ya da boğazlardan tanker geçişine karşı oluşturulan platform.

2. *Çalışma konularına göre:* Pek çok farklı konuda çalışan STK'lar vardır. Bunlar, farklı statülere sahip olsalar dahi, kendi tüzükleriyle çalışma alanlarını belirlerler. Kalkınma, çocuk, çevre, kadın sorunları gibi.

3. *Kurucularına göre:* STK'ların bir bölümü bakanlıklar, üniversiteler gibi resmi/yarı resmi kurumlarca kurulmuşlardır. Bunun temel nedeni de, bürokrasinin getirdiği ağırlık ve hareket kısıtlarının kurulan STK'lar aracılığı ile aşılmasıdır. Örneğin Çevre Bakanlığı tüm illerde çevre vakıfları kurmuştur. Bu vakıf aracılığı ile Bakanlığın bütçesini dahi geçebilen miktarlarda para toplanır (araçların egsoz gazı ölçümleri vs) ve bu paranın %70'ini, vakıf, valilikler denetiminde, kendi amacı çerçevesinde harcar. Sağlık Bakanlığı da benzer bir vakfa sahiptir. Ayrıca her il ve ilçede sosyal yardımlaşma vakıfları, yerel mülki amirlerin başkanlığında kurulmuşlardır.

Bazı vakıflar ise iş çevreleri, şirketler tarafından kurulmuşlardır. Daha çok o şirketin sosyal sorumluluk bilincini kamuoyuna duyurmak amacıyla kamu yararına çalışmalar yaparlar. Buralarda vakfın yönetimi şirket kurucuları ya da şirketin belirlediği kadrolarca yapılır.

Üniversitelerin tümünde çeşitli vakıflar kurulmuştur. Bu vakıflar altında üniversite projeler uygular ve vakıflar için bir sabit sermaye oluşturur. Harcamaların bir bölümü de vakıflar aracılığı ile yapılır. Bu yöntem, üniversiteye para harcama konusunda özerklik kazandırır.

Yerel girişimler sonucu kurulmuş STK'lar. Bunlar daha çok dernek, birlik ve kooperatif statüsündedirler. Yerel girişimlerin vakıf kurdukları olsa da, vakıfların kuruluş şartları arasında sabit bir sermaye bulunması gereği olduğu için, vakıf kurmak güçtür. Dernek kurmak diğer statülerle kıyaslandığında, çok daha kolay ve az masraflıdır.

4. *Kapasitelerine göre:* Türkiye'deki STK'ları, yukardaki tüm sınıflandırmaları da içerecek biçimde, kurumsal kapasitelerine göre ayırmak da olasıdır. Kapasitelerine göre STK'lara genel bir bakışla şunu söylemek olasıdır, kurumsal kapasiteyi belirleyen önemli faktörlerin biri de STK'ların bölgesel dağılımıdır.

Türkiye'de Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün tasnifine göre yeni vakıfların, amaç ve faaliyet alanlarına göre dağılımı ise aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1.1. Vakıflar Genel Müdürlüğüne göre Yeni Vakıfların Tasnifi

Amacı	Sayısı	Yüzdesi%
Sosyal Yardım	1934	42
Eğitim	1117	24
Kültür	620	14
Hayri	523	12
Sağlık	258	6
Diğer	72	2
Toplam	4524	100

VGM, 2006

1.2. ÜÇÜNCÜ SEKTÖR KURULUŞLARINDAN VAKIFLAR

Amerika Birleşik Devletleri'nde, 1980'lerin sonunda yaklaşık bir milyon kâr amacı gütmeyen kuruluş, gayri safi millî hâsılının yüzde 25'ini üretmektedir ve toplam çalışanların dörtte biri bu sektörde çalışmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde varlıkları yaklaşık olarak 1 trilyon dolardır ve millî gelir içindeki payı %6,7'dir (Grobman,2002:261).

Avrupa vakıf sektörü son on yıl içinde önemli ölçüde büyümeye ve gün geçtikçe çeşitlenmeye başlamıştır. Avrupa Vakıflar Merkezi (European Foundation Center-EFC) araştırma grubu tarafından vakıf sektörünün boyutları ve Avrupa'daki vakıfların kapsamlı bir genel değerlendirmesini yapmak üzere uygulanan anketin ortaya koyduğu bulgularda, 2003 yılında dokuz Avrupa ülkesinde (Belçika, Finlandiya, Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, İspanya, İsveç ve İngiltere) başlatılmıştır. Anketin ilk sonuçları Avrupa Birliği'nin Mayıs 2004'teki genişlemesi öncesinde, on beş üye ülkede 61,000'in üzerinde vakıf olduğunu ve coğrafi dağılımın kuzey-güney arasında farklılık oluşturduğunu göstermektedir (<http://www.efc.be/agenda/event.asp?EventID=1958>)

İtalya'da 1990 ve Finlandiya'da 1980'den itibaren kayıtlı vakıfların sayısındaki %50'lik artış ile vakıf sektöründeki bu büyümenin paralel olduğunu göstermektedir. İtalya'da faaliyet gösteren çok sayıda vakıf olmasına rağmen az sayıda hibe yapan vakıf bulunmaktadır. Finlandiya'daki vakıflar ise bireylerin inisiyatifleri ile kurulmakta ve seçilmiş bir takım etkinlikler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Örneğin Finlandiya vakıflarının desteğinin yaklaşık %50'si eğitim ve topluluk gelişimine yöneliktir. Ayrıca verilen desteğin bireyler üzerinde de yoğunlaştığı görülmektedir ki hibelerden yararlananların %70'ini bireyler oluşturmaktadır.

Almanya'daki üçüncü sektör kuruluşları, Alman refah devletinin, özellikle sağlık ve sosyal hizmetlerinde bir parçasını oluşturur ve çok önemli baskın bir yerleri vardır. Bu önem, devletten sağlanan bazı fonlarla halk arasında bağlantı kurmasından ileri gelir (Bode,2003:192).

Sektör sadece sayısal açıdan değil aynı zamanda varlıkları ve harcamaları ile yarattığı etki açısından da önemli bir büyüme göstermektedir. Anket uygulanan 9 ülkedeki 25,000 vakıf, toplam 48 milyar Euro'luk harcama bildirmiştir. İsviçre'de vakıf varlıkları hakkında toplanan veriler vakıfların varlık ve harcamaları ile toplumun çeşitli alanlarında ve özellikle araştırma alanında önemli bir rol oynadığını göstermiştir (EFC,2007).

Türkiye'de yüz bin dolayında Sivil Toplum Örgütü olduğu bilinmektedir. Sadece dernek sayısı 80.000 dolaylarındadır. Derneklerin tüm kayıtlarını tutan İçişleri Bakanlığı, dernekleri kendi aralarında gruplandırmıştır. Buna göre, Türkiye genelinde spor ile ilgili aktif olan dernek sayısı 9.882, hayır işleriyle ilgili kurulmuş dernek sayısı 16.378, kültürel konularda çalışan dernek sayısı 21.140, sosyal konularda çalışan dernek sayısı ise 32.152'dir. Derneklere ek olarak 5.000 dolayında Vakıf, 40 kadar birlik olduğu verilerden derlenmiştir (<http://www.stgm.org.tr/kutuphane.php?sec=2>).

Batı'da olduğu gibi, Türkiye'deki vakıflar da giderek artan bir hızda farklı roller üstlenmektedir Türkiye'de vakıfların savunma rolü oynaması çok yeni görülen bir olgudur. Özellikle daha önce pek örneği görülmemiş savunma rolü üstlenmiş vakıfların adedi artmaktadır ve ürettikleri mantık daha çok kişi tarafından benimsenir olmuştur. Bazı vakıflar devlet karşısında yönetim uygulamaları için Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV) gibi birliktelikler oluşturarak savunma rolü oynamaktadırlar, bazıları ise tamamen kurumlarının hayatiyeti için bir savunma refleksi ile Gönüllü Teşekküller Vakfı gibi birliktelikler oluşturarak bu rolü üstlenmişlerdir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girişi sürecinde bu tip kuruluşlar özellikle Avrupa Birliği fonlarından yararlanmaktadırlar.

Yükselen maliyetler, teknolojik değişim, bağış yapanlar üzerindeki rekabet, artan muhtelif harçlar, halkın ve fon sağlayanların artan beklentileri gibi önemli faktörler sivil toplum örgütlerinin bugün yüzleşmek zorunda kaldığı bir çevre oluşturmuştur (Wolf ve Carter,1999:9). Vakıfların finansal analizi gerekçelerinden bir tanesi de budur.

1.2.1. Vakıfların Kısa Tarihçesi

Vakıf kurumunun ilk olarak nerede kurulduğu ve menşei tartışmalıdır. Çizakça (2000:5)'dan naklen (Laum,1914; Rockwell,1909; Rostowzew ve Othman, 1982)'a göre hayri vakıflar Roma döneminde antik Mezopotamya ve antik Yunan'da başlamıştır. Suat Ballar, ilk yazılı vesikanın Hititler'de olduğundan bahsetmiş ancak kendince bir gerekçe ile bunun vakıf kabul edilemeyeceğini öne sürmüştür. Von Le Coq'un Doğu Türkistan'da gerçekleştirdiği Turfan kazılarında elde edilen vesikalar arasında XII ve XIII. Yüzyıllarda Budist Uygur Türklerine ait vakfiyelerden söz edilmektedir (Kunter,1969:117, Gök,1996:10).

Vakıflar temelde insanların yardımlaşma ve iyilik etme duygularından kaynaklandığı için bu kurum ile dini esaslar arasında yakın bir ilişki vardır nitekim en eski örneklerine bile bakıldığında senetlerinde yer alan Hititlerde Tanrıça İştar'a adanması, Buda dininin benimsenmesi şartı bunu doğrulamaktadır.

Yardımlaşma ve dayanışma düşüncesi insanlık tarihi kadar eskidir. Her toplum, yaşadığı devrin sosyal ve kültürel değerlerine göre bireysel ve toplumsal ihtiyaçların ve arzuların karşılanması yönünde bir takım faaliyetlerde bulunmuşlardır. Dolayısıyla günümüzdeki "vakıf" kavramı anlamında olmasa dahi eski toplumlarda da vakfa benzer oluşumların bulunduğu bir gerçektir.

Türk vakıfçılığının ilk yazılı vesikası olarak gösterilen Kral Hattusilis tarafından bir taş üzerine yazdırılan M.Ö. 1280- 1290 tarihlerine ait bir Hitit Vakfiyesidir. Boğazköy kazılarında elde edilen bu tablet İstanbul Arkeoloji Müzelerinin eski şark eserleri kısmında 2026 numarada kayıtlıdır. Bu tablette yazılanlara bakıldığında oluşturulan vakfın, Medeni Kanununa göre kendisine vergi bağışıklığı tanınmış olan kamuya yararlı bir vakfa benzediği görülmektedir

Eski Önasya uygarlıklarında ve bilhassa Mezopotamya'da vakıf senedine benzeyen bazı tabletlere rastlanmıştır. Buradan elde edilen bilgilerden Babil'de bir şahsın, ruhunun selamete erişmesi için, bir tapınak yaptırarak Tanrı Sarrım ve Tanrıça Sullat'a adadığı ve bu tapınağın yanındaki bir toprak parçasını da rahibe bir mesken yaptırması için ayırdığı, bu tasarrufundan vazgeçmesi halinde Şamas'm, (Güneş Tanrısı) ve hükümdarın düşmanı sayılmayı kabul ettiği öğrenilmiştir. Bir kısım hukukçular Eski Roma Hukukunda da vakfa rastlandığını, hatta İslam vakıflarının Roma Hukukundan esinlenerek geliştiğini ileri sürmüşlerdir.

http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kamu_vakiflari_arastirma/ss699m.htm

Roma hukukunda vakıflar ilkel bir nitelik taşıdığı, amacını devamlı ve kesintisiz bir biçimde geliştirebilecek unsurlardan mahrum olduğu için Türk İslam toplumlarındaki gelişmişlik düzeyinde değildir (Öztürk,1983:33-34, Akı ve Demirbilek,1996:15). Bu noktadan hareketle bu kurumun tarihsel seyri içinde en gelişmiş olduğu dönemlerin İslam dönemi olduğu söylenilebilir. İslam dininde doğrudan vakıf kelimesi ayetlerde geçmemesine rağmen bazı ayetlerin buna işaret ettiği düşünülmektedir.

Türklerin İslamiyet'i kabulünden önce vakıf olarak nitelenebilecek hayır kurumları, kabulünden sonra hem nitelik hem nicelik açısından gelişmiş ve yaygınlaşmıştır. Bir toplumu oluşturan insanların birbirleriyle kaynaşmalarında, aynı ideal etrafında birleşmelerinde, karşılıklı dayanışma ve yardım sayesinde bütün oluşturmada gerekli insani değerlerin birçoğunun vakıf düşüncesinde yer aldığı görülmektedir.

Eski Türk coğrafyasında kütüphaneler, medreseler, hastaneler, kervansaraylar, hanlar, hamamlar, camiler, bazı tekkeler vakıflar tarafından yapılmıştır. Dul ve yetimlerin, kimsesizlerin, korunmaya muhtaç çocukların, yolculardan yoksul olanların konaklamaları, hasta olmaları halinde hekim getirilmesi, vefatı halinde defin masraflarının yapılmasından, sokaktaki aç kalmış köpeklere yem tahsisine kadar incelikli bir zihniyet ile sosyal yardımlaşma dayanışmanın temeli olmaktan başkaca ekonomik faaliyet yürütmesi bakımından da önemlidir.

Türkiye'de 18.yy. ortalarına kadar adem-i merkeziyetçi bir anlayış hakimken otonom olan vakıflar, bu tarihten itibaren merkeziyetçi düşüncelerden nasiplerini almışlardır. Sultan III. Mustafa döneminde başlayan bu hareket, Sultan I. Abdülhamit döneminde Evkaf Nezareti (Vakıflar Bakanlığı) fikri gelişmiş ve Sultan II. Mahmut döneminde, 19.yy.'da olgunlaşarak kurulmasıyla birlikte vakıfların merkezî idare tarafından kontrol edilmesi sonucunu doğurmuştur (Barnes,1987:68-73). Bununla birlikte finansal kontrolü sağlamak amacı başarıya ulaşamamıştır. Bu bakanlıkta çalışanların maaşlarını Vakıflardan alması düşünüldüyse de vakıfların senetlerinde böyle bir hüküm olmaması sorunlara yol açmıştır. Merkeziyetçi yönetim, zimmet

suçlarında artışa da sebep olmuştur (Çizakça,2000:83-86). Vakıflardan vergi alınması merkezileşmenin en belirgin özelliklerinden biridir ancak, vakıflardan vergi toplayan memurlar bu paraları kendileri için kendilerinde tutabildiklerinden birçok yolsuzluk olmuştur (Öztürk,1995:313). Evkaf Nezaretinin kurulması, yönetimin vakıf gelirlerine el sürmesine yol açmıştır ve mütevellinin elinden gelirleri toplama işini almıştır. Devletin bu doğrudan müdahalesi ile vakıfların özerkliğine ilk defa dokunulmuştur.

Osmanlı döneminde vakıflar kamu hizmetlerinin hayırseverlik yoluyla sağlandığı öncelikli kurumsal mekanizmalardı ve geleneksel olarak vakıfların temel işlevi halkın ihtiyaçlarını gidermekti. Bugün devlet birimlerince verilen birçok hizmet (yol, okul, hastane, vb.) başlangıçta özel girişimlerce sağlanıyordu. Cumhuriyet dönemine kadar ihtiyaç sahibi olanların müracaatları halinde geri ödemeli ve faiz şartıyla para almalarını sağlayan vakıflar bir nevi finans kurumları olarak değerlendirilebilir (Ayverdi ve Barkan,1970:11). Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte, yeni kurulan devlet birimlerinin kamu hizmetlerini üstlendi, böylelikle bir zamanlar tamamen özel girişimlerin desteğiyle ilerleyen süreç tasfiye oldu (Zincir,<http://www.tusev.org.tr/content/detail.aspx?cn=116>).

Üçüncü sektör, özel girişimlerin desteği ile oluşmaktadır. Vakıfların temelinde özel servetin bir amaca özgülenmesi vardır ancak, 1920 ile 1940 arası dünyadaki siyasi atmosfer bakımından değerlendirildiğinde Türkiye'deki durumun dünyadan bağımsız olamayacağı değerlendirilirse anlamak durumu anlamak hem daha kolay olur hem de tamamen bağımsız, hiçbir bağdaşıklığı olmayan kurumlar bugünün dünyasında da mümkün değildir.

Tanzimat'tan beri süregelen süreç Cumhuriyet döneminde de devam ettirilmiştir. 1920-1950 arası vakıflar açısından sıkıntılı bir dönemdir (Çizakça,2000:86). 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat kanununa göre bazı mülkler kamulaştırılmıştır. 1937 yılında bir vakıfları tasfiye komitesi kurulmuştur. Eğitim Bakanlığı emrine birçok mülk vakıflardan alınmış, İçişleri Bakanlığı da bazı binalara talip olmuştur. Bazı hukuki düzenlemelerden sonra, vakıf senetlerinde yer alıp da artık ortada kalmayan mütevellilerin payları doğrudan Eğitim Bakanlığına transfer edilmiş,

çeşitli politik, ekonomik süreçler sonucunda, 1967 yılında çıkarılan bir kanunla vakıf sistemi devam etmiştir (Çizakça,2000:87).

Cumhuriyet döneminden itibaren kurulmuş olan vakıflar, Vakıflar Genel Müdürlüğüne “Yeni Vakıflar” olarak adlandırılmaktadır ve birçok farklı alanda faaliyet göstermektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün vakıflar üzerinde denetim yetkisi vardır.

1.2.2. Vakfın Tanımları

Türkçede vakıf şeklinde telaffuz edilen kelimenin aslı Arapça olup kelime waqf çoğulu, evkaftır. Manası; durma, durdurma, harekette alıkoyma, haps etme ve dinlendirme anlamlarına gelmektedir (Yediyıldız,1982:1). Bu hayır kuruluşlarına İslam dünyasında habs adı da verilmektedir (Çizakça,2000:1). Sadaka-i Muharreme adını da alabilmektedir (Kazıcı,2003:33).

Vakıf, bir yönüyle menfaati insanlara ait olan, diğer taraftan Allah'ın mülkünde olmak üzere artık herhangi birinin sahiplenmesinden yasaklamak anlamına gelmektedir (Kazıcı,1985:28).

Servetin özel mülkiyetten çıkarılıp, toplumsal mülkiyete geçmesine imkân veren dinî, hukukî, sosyal, kültürel ve iktisadi niteliklere sahip bir müessese olan vakıf, kişisel menfaat düşünülmezsizin insanların yararına asırlar boyunca hizmet sunmuştur. Taşındığı bu özellikler sebebiyle vakıf, alım-satım, devir veya intikal konusu yapılamamakta, sadece kamu yararına kullanılabilir (Doğan,1970:13, Kunter,1938:104, Akı ve Demirbilek,1996:1).

Türk Medeni kanununa göre, “Vakıf, başlı başına bir gaye mevcudiyeti haiz olmak üzere bir malın belli bir gayeye tahsisidir”.

Foundation, Trust, ile benzerlikler göstermekle birlikte nüansları vardır. Batı dünyasındaki vakfın tanımı şöyle yapılmaktadır: Sivil kanunlardan aldığı yetkiyle hükmi şahsiyeti olan, kâr dağıtımının yapılmadığı, varlıklarının tamamının kendi adına

kayıtlı olduğu ve yönetimi ile faaliyetlerinin denetiminin mütevellî heyetinde olduğu, mülkünün tam manasıyla kurucusundan bağımsız hale getirildiği, genellikle hayırsever amaçlar için kurulmuş, bir iktidar sahibinin bir manastıra ya da dini bir örgüte bazı gelirlerini bağışlamasıyla ortaçağda benzeri örnekleri olan kurumlardır (www.wikipedia.com).

Batı dünyasındaki vakıflar, bireyler ya da hükmi şahsiyetler tarafından kurulan hayırseverlik, yardımseverlik kuruluşlarıdır. Birçok çeşidi bulunmaktadır: Aile vakıfları, şirket vakıfları, toplum-topluluk vakıfları. Toplum-Topluluk vakıfları, halkın-bireyler, şirketler, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar- doğrudan doğruya katkı sağladığı türden kuruluşlardır. Bunlar varlıkları ki bu varlıklar genellikle nakit ya da hisse senetleridir, yöneticiler tarafından arttırılıp değerlendirilerek amaçlar doğrultusunda harcanır.

Yardımsever vakıflar (Charitable Trust) yardımsever amaçlar için kurulur. Bu yardımlar vâkıflardan, şirketlerden, bazı derneklerden elde edilir. Bazı özel kanunlara tabidirler; sonsuza kadar yaşayacağı düşünülür, yani geçici bir gaye için kurulmazlar, vakıf gibi senetlerindeki hükümlere uymak şartı var olmakla birlikte şayet amaçlar gerçekleştirilemiyorsa değişiklik yapmak mümkündür. Muhakkak bu yardımlardan yararlanacak kişiler belirlenmiş olmalıdır.

Birleşik Devletler, gelişmelerin, değişimlerin çok hızlı cereyan ettiği, bu değişimlere çabuk karşılıklar geliştirilen bir yer olması bakımından incelenmeye değerdir. Birleşik Devletlerde vakıfların belirlenmiş rolleri vardır: hizmet rolü, savunma rolü, açıklama rolü, toplum inşası rolü, değer muhafızlığı rolü. Türkiye’de de artık vakıflardan sadece imar faaliyetlerini, hayrî faaliyetleri anlamak mümkün değildir. Birleşik devletlerde, 11 Eylül olayından sonra vakıflara olan teveccüh artmıştır. Gönüllü kuruluşlar gönüllülerini ve kaynaklarını arttırmış, özel vakıflar bağışçılardan elde ettikleri gelirlerini arttırmışlardır (Salamon,2002:3).

Birleşik Devletler’de 1980 ve 1994 arasında dört anket uygulanmıştır: 1980, 1984, 1988, 1992. Bu dönem içinde organizasyonlarda değişim gözlenmiştir. Bazıları

gelirlerini, çalışanlarını, gönüllülerini ve harcamalarını arttırmış diğerleri arttıramamıştır. Bazıları bağımlı olmaktan kurtulurken bazıları hükümet fonlarına muhtaç hale gelmiştir. Bazıları daha ticari olurken bazıları daha politik olmuşlardır. Bazıları misyon ve amaçlarını değiştirirken bazıları kaderlerinde mevcut olduğuna inandıkları amaçlarına eğilmişlerdir. Bazıları hizmet çeşitlerini ve hizmeti alan gruplarını değiştirmiş, bazıları aynı şeyleri yapmaya devam etmişlerdir. Sonuçta, bu dönemde birçok organizasyon varlığını korumuştur, fakat bazıları ya kapanmış ya da kapanmakla yüz yüze gelmiştir (Galaskiewicz ve Bielefeld,1998:viii).

AMAL (İslami Kanunlar için Muhasebeciler ve Avukatlar Derneği) Vakıflarla Trust arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri şöyle özetlemektedir:

Tablo 1.2. Vakıf ve Trust Arasındaki Farklar-Benzerlikler

Vakıf	Trust
Genellikle yardımseverdirler ve dini bir kaynağı vardır	Dini bir kaynak şart değildir
Vakfın kurucusu bazen pay alabilir	Kurucusu bazen pay alabilir
Nihai hedefi insanlık yararındır	Kanuna uygun herhangi bir amacı olabilir
Mülkiyet tamamen Allah'ındır	Mülkiyet mütevellinindir
Müteveli sadece bir idarecidir	Mütevellinin büyük gücü vardır
Ebediyeti hiçbir şart altında değiştirilemez	İhtiyaçlar ebediyete kadar aynı kalmaz ve değiştirilebilir
Vakfedilen mülk geri dönüşüzdür	Geri dönüş mümkündür
Anapara-ana mülk sabittir	Anapara-ana mülk sabittir
İntifa hakkı insanlığın yararına kullanılır	Senette yazılı amaç için harcanır

AMAL, 1987-Çizakça, 2000

1.2.3. Yeni vakıflar

Türk Medeni Kanununa göre kurulan vakıflara yeni vakıflar denilmektedir. 1.1.2002 tarihinde yürürlüğe giren 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 101'inci maddesinde; vakıf, “*gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgüllemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal toplulukları*” olarak tanımlanmıştır.

Aynı maddeye göre; bir malvarlığının bütünü veya gerçekleşmiş ya da gerçekleşeceği anlaşılan her türlü geliri veya ekonomik değeri olan haklar da vakfedilebilmektedir. Bu tanımdan anlaşılacağı üzere vakfı oluşturan en önemli iki unsur; özgülenecek bir mal varlığı ve mal varlığının özgüleneceği amaçtır. Vakfa özgülenecek malvarlığı vakfin amacını gerçekleştirmeye yeterli olmalı, vakfin amaç veya devamını imkânsız veya yararsız hale getirmemelidir.

Vakıflar bağımsız ve tüzel kişiliğe sahip olduklarından Türk Medeni Kanununun 48'inci maddesinde belirtilen tüm hak ve yetkileri kullanabilmektedirler. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün bunlar üzerinde yönetim yetkisi olmayıp, sadece vakıf senetlerine göre uygunluk denetim yetkisi bulunmaktadır.

2004 yılı Ağustos ayı itibariyle Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre kurulmuş ve faaliyetini sürdüren 4524 adet vakıf, 1951 adet vakıf şubesi, 175 adet temsilcilik ve 44 adet irtibat bürosu bulunmaktadır. Türkiye’de özellikle son yıllarda görülen en büyük problem; isim olarak vakıf, nitelik olarak dernek şeklindeki kuruluşların çoğalmış olmasıdır. DİE verilerine göre vakıf, dernek ve birliklerin mevduat bankalarında bulunan mevduatı 1999 yılında 2.270.606 (Milyar. TL), 2001 yılında 3.793.544 (Milyar. TL), 2003 yılında 6.403.773 (Milyar. TL) ye ulaşmıştır (DİE,2006:317).

Kâr amacı olmayan özel hizmet kuruluşları, 2003 yılında, üretici fiyatlarına göre; gayri safi milli hasıla içindeki payı 3.610.383 (Milyar. TL) sektör payı sadece (%1) olup gelişme hızı oranı (117) ancak 1987 sabit fiyatlarıyla değerlendirildiğinde

sektör içindeki payı (%0,3) gelişme hızı (-1,0) olarak belirlenmiştir. 2004 yılı için, payı 3.530.102 (Milyar. TL) ye gerilemiş, sektör içindeki payı (%0,8) olurken, gelişme hızı (-2,2) olarak belirlenmiştir, 1987 sabit fiyatlarıyla değerlendirildiğinde, sektör içindeki payı (%0,3) aynı kalmış, gelişme hızı (-1) olarak belirlenmiştir. Ekonomik faaliyete göre işgücü ödemelerine bakıldığında, 2002 yılı için değer 1.016.297.482 (Milyon. TL) ile payı (%1,4) iken 2003 yılında değer 2.026.568.471 (Milyon. TL) ye çıkmış ve payı (%2,2) olarak belirlenmiştir (DİE,2006:349).

1.5.4. Eğitim ve kültür vakıfları

Birleşik Devletler’de eğitim ve kültür kuruluşları, ister ticari, ister vakıf olsun Amerikan yaşamında çok büyük bir yer tutmaktadır (Wyszomirski,2002:187). Türkiye’de kültür sanat vakıfları aynen Birleşik Devletler’deki gibi faaliyet göstermekten başka, hayrî faaliyetler de yürütmekte, roller üstlenmektedir. Burslar ve karşılıksız yardımlar buna örnek gösterilebilir.

Vakıflar Genel Müdürlüğünün tasnifinde sadece eğitim alanında 1174 adet vakıf toplam vakıfların %24’ünü, kültür alanında 620 adet vakıf toplam vakıfların %14’ünü oluşturmaktadır (bkz.Tablo1.4).

Eğitim alanında vakıfların faaliyetleri, şayet bir okul sahibi değil ise, öncelikli olarak burs vermek, öğrenci yurtları açmaktır. Aynî yardımlar da yapılmaktadır.

Kültür alanının sınırlarını tam olarak belirlemek zordur, ancak vakıfların bu alandaki faaliyetleri bu alanın oldukça önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Profesyonel anlamda sanat galeri, müzeler ve tiyatro, opera, müzik faaliyetleri gösteren kuruluşların yanında, amatörce oluşturulmuş tiyatro topluluklarını, koroları, sanatsal el işlerini, etnik kültürel toplulukları, edebi toplulukları, müzik topluluklarını temel alan kuruluşlar vardır.

Kültür alanında faaliyet gösteren kâr amacı gütmeyen sektör kuruluşları, büyük değişimlerin yaşandığı bir dünyada finansal, yönetsel, politik değişimlerle yüz

yüze gelmiştir. Bu kuruluşlar on yıl öncesine nazaran bu tür problemlerle çok daha fazla yüzleşmektedir. Finans, devlet desteği, hayırseverlik, gelirler, yönetimle ilgili konular, genel anlamda halk ve devlet ilişkileri, teknolojik etkiler değişim döneminde ister istemez, farkında olsunlar olmasınlar kültür vakıflarını ilgilendirmektedir ve kurum bunlardan etkilenmektedir (Wyszomirski,2002:189-201).

1.5.5. Vakıflara ilişkin eleştiriler

Son on yılda yaşanan bazı olumsuz olaylar sebebiyle dünyada ve Türkiye’de sivil toplum örgütlerine karşı toplumda bir güvensizlik belirmiştir ve artık örgütsel etkinliği kanıtlamak bir zaruret halini almıştır.

Timur Kuran (2001:841), vakıfları, mülkiyet sahiplerinin ekonomik güvenliklerini sosyal hizmetleri kullanılarak, hemen bütün Ortadoğu’da çok uzun bir geçmişi olan, adem-i merkeziyetçi dönemde mal edinmeye yarayan bir örgüt olarak değerlendirir. Prensipte vâkıfın sadece bir senetle sonraki yöneticileri bağlamayamadığını, gerçekte yöneticilerin bazı kurallarını ihlal ettiğini, bu durumunda vakıf sisteminin meşruluğunu aşındırdığını, kanuni anlamda hiçbir yeniliğin adaptasyonunun yapılamayacağını, bu anlamda esnekliğinin hiç olmadığını, etkin kaynak kullanımlarının gerçekleştirilemediğini söyleyerek eleştirir. Bu eleştiride haklı olduğu konular vardır. Gerçekten de vakıf senetlerinin kanuni bir bağlayıcılığı vardır ve esnekliği zayıftır, kaynaklarının etkin kullanılıp kullanılmadığı sorunu ise, Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün denetim alanına girmektedir.

Yönetim alanı uzmanlarından Rosabeth Moss Kanter ve David V. Summers, kâr amacı gütmeyen kuruluşların misyon odaklı olmaları sebebiyle faaliyetlerinde esnek olamayacağını söylemişlerdir. Belirli bir amaç için kurulmuş olan vakıflarda yürütülecek faaliyetler ve bunu yapma yolları aşağı yukarı birbirine benzerdir ve değişiklik yapmak bazen güç bazen gereksizdir.

Regina Herzlinger (1999:4-7) da benzer bir biçimde vakıfları eleştirerek; güvenilemez olduklarını çünkü ticari işlemlerinin etkinlik, etkililik değerlemesine göre değil, vâkıfların-yöneticilerinin kişisel tercihlerine dayandığını, rekabetçi ölçümün

yapılmadığını, kârlılığın ise en alt seviyede dikkate alındığından hareketle üç temel sorumluluk ölçümünün yapılmadığını ifade etmiştir (Salamon,2002:29).

Türkiye’de ise vakıfların dini örgütler olduğu şeklindeki yaygın ve yanlış yargı hâkimdir. Uç modernist görüşe göre vakıflar tam anlamıyla dini kuruluşlardır ve modern yaşama uygun değildir, tasfiye edilmeli ya da dini özelliklerinden tamamen temizlenmelidir (Çizakça,2000:110). Bu kurumlara karşı devlet güvensizdir. Kurumlar da devlete karşı güvensizdir. Vakıfların bir amaca özgülünen mal varlığı ile idare edilmesi gerektiği, kaynaklarını sadece buradan sağlaması bunun dışında fon bulmaya, bağışçılar aramaya çalışması da yöneltilen eleştiriler arasındadır.

İKİNCİ BÖLÜM: FİNANSAL TABLOLARIN ANALİZ TEKNİKLERİ

2.1. FİNANSAL ANALİZİN TANIMI VE TÜRLERİ

Temel finansal tablolar, işletmenin finansal durumu ve bu durumda meydana gelen değişiklikleri ortaya çıkartmaktadır. Mali tablolar, işletme ile ilgili çeşitli pratik ve önemli soruların yanıtlarını araştırmak için analize tabi tutulur (Akgüç,1995:311). Bu tablolardaki veriler üzerinde yapılacak analitik uygulamalarla firma ile ilgili finansal yorum ve değerlendirme daha anlamlı ve yararlı sonuçlara ulaşılmasını sağlar. Finansal analiz, bir firmanın finansal durumunun ve finansal açıdan gelişiminin yeterli olup olmadığını belirlemek için, finansal tablo kalemlerindeki değişikliklerin, kalemler arasındaki ilişkilerin, zaman içinde göstermiş oldukları eğilimlerin incelenmesi ve gerektiğinde belirlenen standart ve sektör ortalaması ile karşılaştırılarak yorumlanması faaliyetlerinin bütünü olarak da tanımlanabilir (Çabuk ve Lazol,2004:141). Tanımında her ne kadar firma kavramı yer alıyorsa da işletme kelimesi ile değiştirildiğinde daha geniş bir alanda aynı tanımın geçerli olduğu düşünülebilir. Nitekim Akdoğan ve Tenker'in tanımlarında benzerlik vardır ama işletme kelimesi tercih edilmiştir. Finansal tablolar analizinde analizi yapacak işletme ilgisinin amacına göre, bir veya birkaç döneme ilişkin finansal tabloları incelenmekte ve finansal tablolarda yer alan kalemlerin zaman içinde göstermiş oldukları değişiklikler saptanmaktadır (Akdoğan ve Tenker,2006:515).

Vakıf yöneticilerinin ana görevlerinden biri de vakfın varlıkları ve kaynaklarının yönetimidir. Kârlılık her zaman bir amaç değilse de, örgütün varlığının muhafazası, faaliyetlerin yürütülebilmesi için kâr elde etmek, gereklilik olarak kabul edilebilir. Kâr amacı olmaması, kârsız, verimsiz çalıştırılması anlamına gelmemektedir.

Vakıfların amacı, hisse senedi sahiplerinin refahının artırılması değildir ancak finansal anlamda temel prensipler, uygulamalar ve finansal yönetimin hükümleri yine de geçerlidir. İster kâr amaçlı olsun isterse kâr amacı gütmesin, bütün örgütlerde bir finansal yönetim söz konusudur ve kurumların sonsuza kadar devamı ve büyümesi için etkin bir finansal yönetim zorunluluktur (MacMenamin,1999:9-10).

Vakıfların finansal bilgilerinin kaynağı finansal tablolarıdır. Bu tabloların belirli teknikler ile analizi yapılmaz ise, ekonomik yapı ve finansal yapı hakkında fikir yürütmek zor olur. Analiz sonuçlarından yararlanılarak, gelecek ile ilgili kararların doğruluk derecesi artırılabilir (Çabuk ve Lazol,2004:141).

2.2. FİNANSAL ANALİZ TÜRLERİ

Finansal tablolar üzerinde yapılacak analizler değişik açılardan bölümlenebilir (Akdoğan ve Tenker,2006:515).

- a) Analizin yapılması amacına göre
- b) Analizin içeriğine veya yapılış biçimine göre
- c) Analizi yapacak olan şahıslara göre

2.2.1. Analizin Yapılması Amacına Göre Analiz Türleri

Finansal tabloların analizi, işletme ilgililerinin amaçlarına göre değişik açılardan yapılmaktadır. Analizin yapılması amacına göre, analiz türleri üçe ayrılmaktadır. Bunlar (Akdoğan ve Tenker,2006:516):

- a. Yönetim analizleri,
- b. Kredi analizleri,
- c. Yatırım analizleridir.

2.2.1.1. Yönetim Analizleri

Yönetim analizi, yönetim işlevinin yerine getirilmesinde alınacak kararlara dayanak olmak üzere, işletme yönetimi için yapılan analizdir (Akdoğan ve Tenker;2006:516). Bu analizde amaç, yönetime, işletme ile ilgili çeşitli konularda gerekli verileri vermek ve alacakları kararlarda ışık tutmaktır. Yönetim analizinin amaçlarını maddelerle ifade etmek gerekirse (Çabuk ve Lazol,2004:144);

- a. Bir bütün olarak faaliyet sonuçlarını ölçmek
- b. Çeşitli bölümleri ve mamulleri ile ilgili verimlilik ve kârlılık durumlarını belirlemek
- c. Likidite, kârlılık, verimlilik ve finansal yapı ile ilgili bilgiler elde etmek
- d. Likidite, kârlılık, verimlilik ve finansal yapısını geçmiş yılların sonuçlarıyla karşılaştırarak değerlendirmek
- e. Fiili sonuçları bütçelenen durumla karşılaştırarak fark analizi yapılmasını sağlamak, kontrol sonuçlarından yararlanarak faaliyetlerin daha etkin bir biçimde yürütülmesine katkıda bulunmak
- f. Sektördeki yer ve başarı hakkında bilgi edinmek
- g. Devam eden faaliyetlerin her aşamasında doğru ve düzeltici karar alınmasına yardımcı olmak

Özetle, finansal tablolar analizi suretiyle elde edilen veriler; işletme yönetiminin, yönetim işlevini yerine getirirken işletmeyle ilgili olarak alacağı kararlarda temel bazı oluşturmaktadır (Akdoğan ve Tenker,2006:516).

2.2.1.2. Kredi Analizleri

İşletmenin finansal durumu ile borç ödeme gücünü anlayabilmek için yapılan, işletmeye kredi verenler veya verecek olanlarla, işletmenin finansman yöneticileri tarafından yapılan analizlerdir (Akdoğan ve Tenker,2006:516).

Kredi analizlerinde amaç, işletmenin borç ödeme yeteneğini ölçmek ve borçların zamanında ödenip ödenmeyeceğini araştırmaktır. Gerek işletmeye kredi sağlayan finansman kuruluşları gerekse işletmeye kredili mal satan diğer işletmeler işletmeye verecekleri borcun tutarını, vadesini ve teminat olarak isteyecekleri karşılıkların risk durumuna göre tutarlarını hesaplayabilmek için kredi analizine başvururlar. Kredi analizlerinde; işletmenin dönen varlıkları ile kısa vadeli borçları arasındaki ilişkiler, dönen varlıkların dağılımı, sermaye yapısı, “yabancı kaynak/özkaynak” oranı, duran varlıkların yapısı ve finanse ediliş biçimleri, bilançolardan yararlanılarak analiz edilmektedir. Ayrıca gelir tablosu verilerinden yararlanılarak işletmenin kârlılık durumu, alacakların devir hızı, stokların devir hızı gibi

etmenlerle, yöneticilerin yetenekleri, kurumun saygınlığı, ekonomik durumu, sektördeki değişimler gibi etmenler de kredi analizlerinde dikkate alınmaktadır (Akdoğan ve Tenker,2006:517).

2.2.1.3. Yatırım Analizleri

Yatırım kararlarının doğruluğu, yatırım analizlerinin başarısına bağlıdır (Akıncı ve Erdoğan,1995:223). İşletmeye ortak olanlar ve ortak olmayı düşünenler ile işletmeye uzun vadeli kaynak sağlayan ve sağlayacak olanlar tarafından yapılan analizdir. İşletmeye yatırım yapan ve yapmayı düşünenlerce; işletmenin kazanma gücünün devamlılığının, yatırım emniyetinin ve kârlılık durumunun analiz edilmesidir. Yatırım analizlerinde; ortaklarla ortak olmayı düşünenler, işletmenin mevcut ve gelecekteki kazanma gücü ile dağıtacakları kâr payları ve hisse senetlerinin değerlerindeki değişimleri araştırmaktadır (Akdoğan ve Tenker,2006:517).

Vakıflar söz konusu olduğunda, eğer vakıf bağış toplayan bir vakıf ise uzun vadeli kaynak sağlayacak olanlar grubuna bağışçılar dâhil edilebilir. Bağışçılar için tek geçerli sebep bu olmamakla birlikte bağışçılar da aktaracakları kaynakların yatırımlara gidildiğinde emniyetini öğrenmek ister.

2.2.2. Analizin İçeriğine ve Yapılış Biçimine Göre Analiz Türleri

Finansal tablolar analizi içeriğine göre bir bölümlenmeye tabi tutulduğunda (Akdoğan ve Tenker,2006:517);

- a. Statik analiz
- b. Dinamik analiz olarak ikiye ayrılmaktadır.

2.2.2.1. Statik Analiz

Statik analiz işletmenin bir döneme ait finansal tablolarında yer alan kalemler arasındaki ilişkileri incelemek için yapılan analizdir. Bu analiz türünde, tek

döneme ait ve belirli tarihte düzenlenmiş finansal tablolar analiz edilmektedir (Akdoğan ve Tenker,2006:517).

2.2.2.2. Dinamik Analiz

İşletmenin birbirini izleyen dönemlerine ilişkin finansal tablolarında yer alan kalemlerin incelenerek, göstermiş oldukları eğilimlerin hesaplanmasıdır. Dinamik analizde işletmenin içinde bulunan dönemle geçmiş dönemlerine ilişkin finansal tabloları karşılaştırılarak incelenmekte ve zaman içinde işletmenin göstermiş olduğu değişme saptanmaktadır. Bu analiz işletmenin aynı sektördeki diğer işletmelerle karşılaştırılması suretiyle de daha geniş bir biçimde yapılabilmektedir. Böylece işletmenin benzer alanda faaliyet gösteren işletmeler karşısındaki durumu ortaya konabilmektedir (Akdoğan ve Tenker,2006:518).

Dinamik analizde cari dönem bilgilerinin karşılaştırıldığı unsurlar şunlardır (Çabuk ve Lazol,2005:143) :

- a. Geçmiş faaliyet dönemi sonuçları
- b. Önceden belirlenmiş standartlar(Plan ve bütçe hedefleri)
- c. Sektör veya benzer işletmelerin sonuçları
- d. Genel standartlar

2.2.3. Analiz Yapacak Olan Şahıslara Göre Analiz Türleri

Analiz türleri, analiz yapacak şahısların işletme içinde olup olmamasına göre bölümlendiğinde (Akdoğan ve Tenker,2006:517) :

- a. Dış analiz
- b. İç analiz

2.2.3.1. Dış Analiz

İşletmeyle ilişkisi bulunan üçüncü kişilerin işletmenin yayınlamış olduğu raporlardan yararlanarak yaptıkları analizdir. Bu analiz türünde, analizi yapan kişiler

işlermenin kadrosunda bulunmamaktadır. Analizi yapanlar, yalnızca işletmenin yayınlamış olduğu raporlar ve vermiş oldukları bilgilerle yetinmek zorundadır (Akdoğan ve Tenker,2006:518).

2.2.3.2. İç Analiz

Yöneticiler, muhasebeciler, iç denetçiler gibi işletme içinden olan kimselerin yapmış oldukları analiz türüdür. İç analizde, analizi yapan kişiler işletme kadrosunda olduklarından işletmenin bütün finansal tablo ve dokümanlarından yararlanabilmektedirler (Akdoğan ve Tenker,2006:518).

İç analizin temelinde genel olarak denetim analizleri vardır. Bu analizde tüm analiz yöntemlerinden yararlanıldığı gibi, özellikle işletmeyi oluşturan bölüm performanslarının ölçülmesine yönelik teknikler de kullanılır. Bunların başında da, işçilik ve malzeme kullanım verimliliğinin belirlenmesi, pazar dağılım analizleri, üretim maliyeti ve kârlılık analizleri, kapasite kullanım analizi, çalışan devir hızı, müşteri memnuniyeti analizleri, bölüm ve genel bütçe kontrolleri gelir (Çabuk ve Lazol,2004:147).

2.3. FİNANSAL ANALİZ TEKNİKLERİ

Belirli özellikleri taşıyacak biçimde düzenlenen finansal tablolar, çeşitli göstergeler, ölçüler kullanılarak veya karşılaştırmalar yapmak suretiyle analiz edilmekte ve işletmenin finansal durumu, kârlılığı, verimliliği gibi konuları değerlendirilmektedir. Çeşitli analiz tekniklerinden yararlanmak suretiyle, işletmenin kârlılık durumunun yeterli olup olmadığı, borç ödeme yeteneğinin mevcut olup olmadığı, gerek kısa gerekse uzun vadeli borçlarının zamanında ödenip ödenmeyeceği, varlıkların kullanılış biçimlerinin verimli olup olmadığı gibi konular saptanmaya çalışılarak, işletmenin zaman içinde göstermiş olduğu değişme analiz edilmektedir. Analiz teknikleri sıralandığında (Akdoğan ve Tenker,2006:518) ;

- a. Karşılaştırmalı tablolar analizi (Yatay analiz)
- b. Yüzde yöntemi ile analiz (Dikey analiz)
- c. Eğilim yüzdeleri yöntemi ile analiz (Trend analizi)
- d. Oran yöntemi ile analiz (Rasyo analizi)

2.3.1. Karşılaştırmalı Tablolar Analizi

2.3.1.1. Karşılaştırmalı Tablolar Analizinin Niteliği

Karşılaştırmalı tablolar analizi bir işletmenin iki veya daha fazla dönemlerine ilişkin finansal tabloların birbirini izleyen dönemler bakımından karşılaştırmalı olarak düzenlenmesi ve bu tablolarda yer alan kalemlerin zaman içinde göstermiş olduğu değişikliklerin incelenerek değerlendirilmesidir. Karşılaştırmalı tablolar analizi yöntemi, dinamik bir analiz türü olup, bu yöntemde finansal tablolardaki kalemler ve hesap grupları yıllar itibariyle karşılaştırılmakta ve öngörülen değişiklikler incelenmektedir (Akdoğan ve Tenker,2006:519).

Karşılaştırmalı tablolar analizinin en büyük avantajı, finansal analiz çalışmasına konu olan işletmenin gelişme yönü hakkında yeterli bilgi sağlamasıdır. Finansal tablolarda ve özellikle bilançonun kaynak ve kullanım yapısında yer alan hesaplardaki değişimlerin incelenmesi, işletmenin finansal yönden hangi doğrultuda gelişmekte olduğunun belirlenmesi bakımından önem taşır. Bunun yanında karşılaştırmalı tablolar analizi firmanın muhtemel gelişme yönü ile ilgili tahminlerde bulunmak açısından da yararlıdır. Ekonomik şartlarda önemli değişiklikler olmadığı takdirde, işletmenin geçmişteki gelişme eğilimine uygun düşen bir büyüme düzeyine ulaşacağı beklenebilir. Ancak, bu analiz tekniğinin uygulanması sırasında, analizi yapan kişinin, finansal tabloların fonksiyon sınırları içinde yapılmış bulunan yönlendirici açıklamaları göz önünde bulundurması gerekir (Akıncı ve Erdoğan,1995:224).

Finansal tablolarda yer alan rakamların karşılaştırılabilmesi için, faaliyet dönemlerinin eşdeğer olması, tablolardaki bilgilerin genel kabul görmüş muhasebe kavram ve ilkelerine göre hazırlanmış olması gerekir. Akdoğan ve Tenker(2006:517),

bunlara enflasyondan arındırılmış olmasını da eklemektedir. Bu çerçevede hazırlanan finansal tabloların karşılaştırılması ve analiz edilmesi sonucunda alınacak kararların doğruluk derecesi de artar (Çabuk ve Lazol,2004:149).

Karşılaştırmalı tablolar analizinde hesaplanan değişimler, hem tutar hem de yüzde olarak dikkate alınmaktadır. Sadece tutar ya da sadece yüzde değişimlerine bakılması, değişimin işletme açısından öneminin gözden kaçırılmasına veya gerekenden fazla önemli görülmesine neden olabilir ki bu da değişimlerle ilgili yorumu zayıflatır. Finansal tablo içinde nisbi olarak küçük bir kalemde yüzde olarak büyük sayılabilecek bir değişim, gerçekte firmayı pek etkilemeyebilir. Ancak, finansal tablonun bütünü açısından, tutarda meydana gelen küçük bir değişim de sadece tutar değişimine bakılarak inceleme dışı bırakılmamalıdır (Çabuk ve Lazol,2004:150).

2.3.1.2. Karşılaştırmalı tabloların düzenlenmesi

Karşılaştırmalı tablolar, bir işletmenin birden fazla dönemlerine ait bilançoları, gelir tabloları, kâr dağıtım tabloları, fon akım tabloları gibi finansal tabloların kendi aralarında karşılaştırılmasıyla elde edilir. Burada cari dönemin finansal tablosu, geçmiş dönemin veya dönemlerin aynı türdeki finansal tablosu ile karşılaştırılmakta ve ortaya çıkan artış veya azalışlar, hem mutlak değer olarak hem de yüzde olarak hesaplanmaktadır (Akdoğan ve Tenker;2006:519).

Karşılaştırmalı tablolar, cari dönemle bir önceki dönemi içerecek biçimde iki dönemli olarak düzenlenebileceği gibi, cari dönemle birden fazla geçmiş dönemi içerecek biçimde, ikiden fazla dönemli olarak da düzenlenebilir. Karşılaştırmalı tablolar ikiden fazla dönemi içerecek biçimde düzenlenmesi halinde, karşılaştırmalar iki biçimde yapılmaktadır (Akdoğan ve Tenker;2006:519) :

- a. En önceki yıl temel alınmakta ve tüm karşılaştırmalar bu yıla göre yapılmaktadır.
- b. Her yıl, kendisinden önce gelen yıllarla karşılaştırılmaktadır.

Örneğin son üç yıllık bilançoların karşılaştırmalı analizinde, sabit baz yönteminin benimsenmesi halinde, 1. yıl temel alınacak ve 2. ve 3. yıllar 1. yıl ile karşılaştırılacaktır. Değişken baz yönteminin benimsenmesi durumunda ise, 2. yıl 1. yıl ile ve 3. yıl 2. yıl ile karşılaştırılacaktır (Enginyurt,2006:64).

Analiz tekniğinin en önemli bölümünü oluşturan, artış veya azalış yüzdelerinin hesaplanması, karşılaştırması yapılan iki yılın mutlak değer olarak ortaya koyduğu artış veya azalış rakamının baz alınan yılın finansal tablosunda görünen değere bölünmesi yoluyla elde edilir. Buna göre formül şu şekilde ifade edilebilir (Akıncı ve Erdoğan,1995:224).

$$\text{Artış(Azalış) Yüzdesi} = (\pm\text{Fark Mutlak Değeri} / \text{Baz alınan yılın mutlak değeri}) \times 100$$

2.3.1.3. Karşılaştırmalı Finansal Tabloların Analiz ve Yorumu

Karşılaştırmalı tablolar hazırlandıktan sonra; kalemler arasında ortaya çıkan artış veya azalışların incelenip tahminler yürütülerek değerlendirilmesi işlemlerinden oluşan analiz ve yorum aşamasına sıra gelir. Analiz ve yorumda, kalemlerde oluşan değişmelerin nedenleri araştırılarak bulunan bulgular değerlendirilmekte ve işletmenin yönü saptanmaktadır (Akdoğan ve Tenker;2006:539).

Karşılaştırmalı tabloların analiz ve yorumunda bir kalemde oluşan değişmeler incelenirken, kalemlerin diğer kalemlerle olan ilişkilerinin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Çünkü herhangi bir kalemde ortaya çıkan değişme diğer kalem veya kalemlerin değişmeleri ile açıklanabilir. Ayrıca, bir finansal tablonun analiz ve yorumunda, diğer bir finansal tablonun da göz önünde bulundurulması zorunlu olabilir. Örneğin karşılaştırmalı bilançoların analiz ve yorumunda gelir tablolarındaki bilgilere gereksinim duyulduğu ortadadır (Akdoğan ve Tenker;2006:539).

Karşılaştırmalı tablolar analizinde, artışlar ve azalışlar değerlendirilirken, ülkedeki enflasyon oranı göz önünde bulundurulmalıdır. Yüksek enflasyon dönemlerinde, finansal tabloların önce enflasyona göre düzeltilerek karşılaştırma

yapılan dönemdeki paranın satınalma gücüne göre hesapların ifadesi sağlanmalı daha sonra analize geçilmelidir (Akdoğan ve Tenker;2006:539).

Karşılaştırmalı tablolar analizi yapılırken bilançodaki değişimler incelenirken dikkat edilmesi gereken, birlikte analiz edilip değerlendirilmesi gereken hususlar şunlardır (Akdoğan ve Tenker;2006:540) :

- a. Dönen varlık ile kısa vadeli yabancı kaynak hesaplarındaki değişiklikler
- b. Dönen varlık ile duran varlık hesaplarındaki değişiklikler
- c. Yabancı kaynak ile öz kaynak hesaplarındaki değişiklikler
- d. Duran varlık hesaplarındaki değişiklikler ile öz kaynaklardaki değişiklikler
- e. Devamlı sermaye ile duran varlık hesaplarındaki değişiklikler
- f. Stoklar ile satışlardaki değişiklikler
- g. Ticari alacaklarla satışlardaki değişiklikler
- h. Ticari alacaklarla ticari borçlardaki değişiklikler
- i. Maddi duran varlıklarla stoklar arasındaki ilişkiler

Gelir tablolarındaki değişimler incelenirken dikkat edilmesi gereken hususlar ise şunlardır (Akdoğan ve Tenker;2006:548-554). :

- a. Brüt ve net satışlardaki değişiklik
- b. Satılan malın maliyetindeki değişiklik
- c. Brüt satış kârındaki değişiklik
- d. Faaliyet giderleri ve faaliyet kârındaki değişiklik
- e. Diğer faaliyetlerden doğan olağan gelir ve kârlar ve diğer faaliyetlerden olağan gider ve zararlar ve finansman giderlerindeki değişiklikler
- f. Olağan kâr kalemindeki değişiklikler
- g. Olağan dışı gelir ve kârlarla, olağandışı gider ve zarar kalemindeki değişiklikler
- h. Dönem kârı ve dönem net kârı kalemlerindeki değişiklikler

2.3.2. Yüzde Yöntemi ile Analiz (Dikey Analiz)

2.3.2.1. Yüzde Yöntemi Analizinin Niteliği

Yüzde yöntemi ile analiz tekniğinde; finansal tablolarda yer alan her kalem aynı tabloda yer alan belirli bir kaleme veya toplam kısmına oranlanmakta ve bulunan yüzdelere göre ifade edilmektedir. Her kalemin kendi grupları içindeki oranı da hesaplanabilir. Yüzde yöntemi ile analiz, daha çok bilançoların ve gelir tablolarının dikey analizinde kullanılmaktadır. Bu yöntemden tek döneme ait tabloların analizinde yararlanılmaktadır (Akdoğan ve Tenker;2006:555).

2.3.2.2. Finansal Tabloların Yüzde Yöntemine Göre Düzenlenmesi

Bilançoların yüzde yöntemine göre analizinde inceleme dönemine ilişkin bilanço verilerine gereksinim vardır. Analiz üç sütun üzerinde yapılmakta ve birinci sütuna bilanço verilerinin tutarları, ikinci sütuna her kalemin kendi grup toplamı içindeki oranı yazılmaktadır. Üçüncü sütuna ise, her kalemin hem mutlak değerlerini hem de gerek kendi grupları içindeki gerekse genel toplam içindeki ağırlıklarını görme olanağı elde edilmiş olmaktadır (Akdoğan ve Tenker;2006:555).

2.3.2.3. Yüzde yöntemine göre düzenlenmiş finansal tabloların analiz edilmesi ve yorumlanması

Gelir tablolarının yüzde yöntemine göre analizinde, net satışlar 100 olarak kabul edilmekte ve diğer kalemler net satışlara oranlanmaktadır, istenirse gelir tablosu verilerinin kendi grupları içindeki oranı da bulunabilir. Gelir tablolarının yüzde yöntemine göre analizinde, bilançoda olduğu gibi yalnızca bir dönem verileri yeterli olabilmektedir, ancak gelişmeyi yakından izlemek istenirse birden fazla döneme ilişkin yüze indirgenmiş gelir tabloları karşılaştırmalı olarak düzenlenebilir (Akdoğan ve Tenker;2006:556).

2.3.3. Eğilim Yüzdeleri Yöntemi ile Analiz (Trend Analizi)

2.3.3.1. Eğilim Yüzdeleri Yönteminin Niteliği

Finansal tablolarda bir yıl baz yıl olarak kabul edilmekte ve o yıla ait tutarlar 100 kabul edilerek bunu izleyen dönemlere ilişkin aynı tür değerlerin baz yılına göre yüzde olarak değişimi hesaplanmaktadır. Trend analizi ya da indeks yöntemi ismi ile anılan bu yöntem, işletmede dinamik analiz yapılmasına olanak vermektedir. Eğilim yüzdeleri analizinde, işletmenlerin finansal tablolarında yer alan kalemlerin dönemler arasında göstermiş olduğu artış veya azalışlar saptanmakta ve bu değişikliklerin temel yıla göre oransal önemleri ortaya konularak işletmenin gelişme yönü incelenmektedir (Akdoğan ve Tenker;2006:575).

2.3.3.2. Finansal Tabloların Eğilim Yüzdeleri Yöntemine Göre Düzenlenmesi

Finansal tabloların eğilim yüzdelerine göre hazırlanmasında ilk iş, inceleme döneminin uzunluğunun belirlenmesidir. Eğilim yüzdelerinin yorumundan beklenen yararın sağlana bilmesi için, inceleme döneminin oldukça uzun tutulması uygun olur (Akdoğan ve Tenker;2006:575).

İnceleme döneminin uzunluğu belirlendikten sonra, sıra karşılaştırmanın bazını temsil edecek olan temel yılın seçimine gelir. Baz yılın seçiminde söz konusu yılın verilerinin temsil edici nitelikte olmasına özen gösterilmelidir. Temel yıl her yönden normal olan ve olağanüstü etmenlerin etki yapmamış olduğu bir yıl olmalıdır. Aksi halde, karşılaştırmaların sıhhati azalarak, elde edilen sonuçlar yanıltıcı olabilir (Akdoğan ve Tenker;2006:575).

Sonra yapılması gereken işlemler sıralandığında (Akıncı ve Erdoğan,1995:243);

a. Öncelikle baz olarak alınan yılın finansal tablolarının kalemleri 100 olarak ifade edilir.

- b. Eğilim yüzdeleri, diğer yıllardaki her kalemin baz yıllardaki tutara bölünmesi ile bulunur.
- c. Eğilim yüzdeleri hesaplanırken 0,5'den küçük kesirler atılır, 0,5'den büyük kesirler ise tam sayıya yuvarlanır.

Eğilim yüzdesi = (Eğilim yüzdesi yapılacak yılın mutlak değeri / Baz alınan yılın mutlak değeri) x 100

Yüksek enflasyon olan yıllarda ve ekonomilerde finansal tabloların düzenlendiği yıla ait paranın satınalma gücüne göre düzeltmeler yapılmalıdır, daha sonra eğilim yüzdeleri hesaplanmalıdır.

2.3.3.3. Finansal Tabloların Eğilim Yüzdeleri Yöntemine Göre Analiz Edilmesi ve Yorumlanması

Eğilim yüzdeleri, işletmenin gelişimini dönemler itibariyle ortaya koyduğundan, yüzdelerin değerlendirilmesinde işkolu ortalamaları, geçmiş dönemin verileri ve planlanan verilerden yararlanılabilir (Akdoğan ve Tenker;2006:581).

Eğilim yüzdelerinin karşılaştırılıp değerlendirilmesinde, birbiriyle ilişkileri olan kalemlerin göstermiş oldukları eğilimlerin, ilişkileri olan kalemlerin göstermiş oldukları eğilimlerle birlikte değerlendirilmesi yararlı olur. Kalemlerin tek başına göstermiş olduğu eğilim analist için fazla doyurucu, bilgi verici olmayabilir. Bu nedenle, birbirleriyle ilişkileri olan hesaplardaki eğilimlerin karşılaştırılarak incelenmesi, daha aydınlatıcı bilgiler vermesi bakımından uygun olur (Akdoğan ve Tenker;2006:581). Eğilim yüzdeleri analizinde yorum yapılırken birbirleriyle ilişkilendirilebilecek kalemler şunlardır :

- Dönen varlıklar ile kısa vadeli yabancı kaynakların göstermiş oldukları eğilim,
- Dönen varlıklar ile duran varlıkların göstermiş oldukları eğilim,
- Yabancı kaynaklar ile özkaynakların göstermiş olduğu eğilim,
- Duran varlıklar ile özsermayenin göstermiş oldukları eğilim,

- e. Satışlar ile stokların göstermiş oldukları eğilim,
- f. Satışlar ile ticari alacakların göstermiş olduğu eğilim,
- g. Satışlar ile satılan malın maliyetinin göstermiş oldukları eğilim,
- h. Brüt satış kârı, esas faaliyet kârı, olağan kâr ve net kârın göstermiş oldukları eğilim.

Karşılaştırma ikili hesap ve hesap grubu ile bölümler halinde birbirlerini doğrudan veya dolaylı etkileyecek biçimde seçilir. Etkilenme sonuçlarına göre, bir hesabın eğiliminin diğer hesap eğilimine olan etki sebebi ve yönü dikkate alınıp, işletmenin bugünkü finansal durumu belirlenerek gelecek için tahminlerde bulunulur (Enginyurt,2006:81).

2.3.4. Oran (Rasyo) Analizi

2.3.4.1. Oran Analizinin Niteliği

Finansal tablolar analizinde kullanılan en yaygın yöntemlerden birisi de oran yöntemi ile analiz tekniğidir. Bu analiz tekniğinde, finansal tablolardaki kalemler arasındaki anlamlı ilişkiler, birbirinin yüzdesi veya birkaç katı olarak belirtilmektedir. Bu yöntemde, hesap veya hesap grupları arasında matematiksel ilişkiler kurulmak suretiyle işletmenin; ekonomik ve mali yapısı ile kârlılık, çalışma durumu hakkında bir yargıya ulaşmaya çalışılmaktadır. Mali analiz tekniğinde, oran sözcüğü, finansal tablolar analiziyle ilgili çalışmalar bakımından her biri aynı anlam taşıyan homojen değerler arasındaki oransal bağıntıları yansıtmaktadır. Oranların hesaplanması tek başına amaç değildir, önemli olan, bir mali araç niteliğinde olan oranların, işletmenin amaçları ile bütünleştirilerek değerlendirilmesi ve yorumlanmasıdır (Akdoğan ve Tenker;2006:606).

Oranların işletme amacı ile bütünleştirilerek yorumlanmasında bazı kıstaslardan yararlanılması zorunludur. Örneğin işletme içinde hesaplanan oranları işletmenin geçmiş dönemlerinde hesaplanan oranlarla, genel kabul görmüş ölçülerle, içinde bulunulan endüstri kolu için geliştirilen oranlarla karşılaştırılması ve değerlendirmenin buna göre yapılması gerekir (Akdoğan ve Tenker;2006:606).

Oran analizi yapılırken dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır: Az sayıda fakat firmanın durumunu belirleyecek oranların hesaplanmasına özen gösterilmelidir, oranların hatalı bir şekilde yorumlanmasından kaçınılmalı yorumda belirsizliğin olduğu bir oran kullanılmamalıdır, mevsimlik ve dönemsel hareketlerin bilanço-gelir tablosu değerleri ve oranlar üzerindeki etkileri dikkate alınmalıdır, oranlar yorumlanırken firma ile ilgili çeşitli kaynaklardan yararlanılmalıdır, yorumlarda enflasyon etkileri dikkate alınmalıdır, aynı sektörde faaliyet gösteren firmaların aynı türdeki oranları ile karşılaştırmalar yapılmalı ancak karşılaştırırken firmaların tam olarak birbirine benzemeyeceği dikkate alınmalıdır (Usta,2005:81).

İncelenen işletme ile ilgili olarak hesaplanan oranların değerlendirilmesinde ve yorumunda genellikle şu dört ölçüden yararlanılmaktadır (Akgüç,1995:316):

- a. Tek başına anlamlı olan oranlar,
- b. Birbirleriyle ilgili birkaç oranın birlikte değerlendirilmesi; Tek başına çok anlamlı olmayan bir oranın diğer oranlar yardımı ile daha anlamlı bir hale gelmesidir.
- c. Oranların zaman içinde göstermiş oldukları eğilimlerin incelenmesi suretiyle değerlendirilmesi; Bir veya bir grup oran geçmişteki değerleri ile karşılaştırmak suretiyle değerlendirilir.
- d. Aynı endüstri kolundaki diğer işletmelerin oranları ile karşılaştırma yapılmak suretiyle incelenen işletmenin oranlarının değerlendirilmesi; Aynı sektörde faaliyet gösteren kuruluşların benzer mali durumlar yaşamış olabilecekleri varsayımından hareketle değerlendirme yapılması.

2.3.4.2. Oran Analizinde Kullanılan Oranların Sınıflandırılması

İçerik ve fonksiyonlarına göre finansal oranları beş grupta toplamak mümkündür (Ercan ve Ban,2005:37): Likidite oranları, Devir hızı oranları, Kaldıraç oranları, Kârlılık oranları, Piyasa değeri oranları.

Oranlar üç gruba da toplanabilir; Birincil oran, İkincil oranlar ve diğer oranlar. Birincil oran temel olarak Kâr/ Devamlı Sermaye oranıdır. İkincil Oranlar; Satışlar ile Devamlı sermaye arasındaki, kâr ile satışlar arasındaki ilişkileri araştırır. Diğer oranlar; Likidite oranları, devir hızları, otofinansman oranları, verimlilik oranları bu sınıfa girer (Akdoğan ve Tenker;2006:608).

Kaynakları bakımından değerlendirildiğinde; Bilanço oranları, Gelir tablosu oranları, Fon akım tablosu oranları, Karışık oranlar (bilanço, gelir tablosu, fon akım tablosunun bağıntısının analizinde kullanılan oranlar) sınıflandırılması mümkün olur (Akdoğan ve Tenker;2006:608).

İşletme faaliyetlerinin değerlendirilmesinde kullanış biçimine göre; Likidite oranları, Mali oranlar, Faaliyet oranları, Kârlılık oranları olarak sınıflandırılabilir (Akdoğan ve Tenker;2006:608). Akgüç (1995:346), bu sınıflandırmaya benzer biçimde; Likidite oranları, Nakit yaratma gücünü ölçmede kullanılan oranlar, Mali yapı (finansal yapı-sermaye yapısı) ile ilgili oranlar, Varlıkların ve kaynakların kullanımı ile ilgili oranlar (Devir hızları-Aktivite-Faaliyet oranları), Kârın ölçülmesinde ve analizinde kullanılan oranlar, Büyüme oranları olarak sınıflandırmış ve herkesçe kabul edilmiş genel bir tasnif şekli olmadığını ilave etmiştir.

2.3.4.2.1. Likidite durumunun analizinde kullanılan oranlar(Likidite oranları)

İşletmenin cari durumunun belirlenmesinde; dönen varlıkların ne derece güvence teşkil ettiğinin, varlıkların kalitesi ve likiditesi açısından incelenmesi gerekir. Bu nedenle işletmeye borç verenlerin güvencede olup olmadığı belirlenirken, net çalışma sermayesi miktarı yanında, varlıkların kalitesi ve likidite derecesine de bakmak gerekir (Akdoğan ve Tenker;2006:610).

Likidite oranları, firmanın kısa dönem borç ödeme gücünü gösteren oranlar olup üç başlık altında incelenebilmektedir (Ercan ve Ban,2005:37);

- a.Cari oran,
- b.Asit-Test oranı,
- c.Nakit oran

Cari oran, dönen varlıkların kısa vadeli yabancı kaynaklara bölünmesi ile elde edilir. Normal şartlar altında işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeyebilme yeteneğini ortaya koyar (Ercan ve Ban,2005:37).

$$\text{Cari oran} = \text{Dönen Varlıklar} / \text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}$$

Cari oran işletmenin genel likidite durumunu yansıtarak net çalışma sermayesinin yeterli olup olmadığını ortaya koyar. Bu nedenle orana net çalışma sermayesi oranı da denilmektedir (Akdoğan ve Tenker;2006:611).

Genel bir kural olarak cari oranın 2 olması yeterli kabul edilmektedir, gelişmekte olan ülkelerdeki enflasyon göz önünde bulundurularak bu oran 1,5'a kadar kabul edilebilir (Akgüç,1995:348;Akdoğan ve Tenker;2006:612;Ercan ve Ban,2005:38).

Asit-Test oranı, cari oranı tamamlayan, daha anlamlı hale getiren bir orandır. Her 1 lira için ne kadar süratle paraya çevrilebilen likit dönen varlığı vardır, onu gösterir (Akdoğan ve Tenker;2006:613).

Bilanço kalemleri likidite düzeyine göre sıralandığı kabul edildiğinden, stoklar nakit ve alacaklara göre daha az likit varlıklardır. İşletmenin kısa vadeli borç ödeyebilme gücünü doğru tespit edebilmek için, kısa vadede nakde dönüşebilecek olan varlıklar ile kısa vadeli borç arasındaki ilişkinin incelenmesinde dönen varlıklar içerisinde stokların dikkate alınması yanıltıcı olabilecektir (Ercan ve Ban,2005:39). Cari oranın dönen varlıklar içerisinde stoklar hariç tutularak hesaplanmasına asit test oranı adı verilmektedir (Akdoğan ve Tenker;2006:613; Ercan ve Ban,2005:39).

$$\text{Asit test oranı} = \text{Dönen Varlıklar-Stoklar} / \text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}$$

$$\text{Asit-Test oranı} = \text{Hazır Değerler} + \text{Süratli paraya çevrilebilir değerler} / \text{KVYK}$$

İkinci formül ile birinci formül her zaman aynı sonuçları vermeyebilir çünkü ikinci formülde yalnızca hazır değerler (Kasa, banka ve diğer nakit benzeri değerler) ile süratle paraya çevrilebilir değerler (Menkul kıymetler + alacaklar) yer almaktadır. Yani dönen varlıkların toplamından sadece stoklar kalemi değil, gelecek dönem giderleri de çıkartılmaktadır. Bu daha doğru bir sonuç verebilir (Akdoğan ve Tenker;2006:613).

Genelde bu oranın 1 olması yeterli görülmektedir (Akgüç,1995:354; Akdoğan ve Tenker;2006:613; Ercan ve Ban,2005:40). İşletmenin stok ve alacak devir hızları, kısa süreli borçlarının yapısı, para ve mal ödeme şekilleri ve vade dağılımı, satış düzensizliğinden doğan iş riski gibi etmenler dikkate alınmadan likidite oranı hakkında kesin bir yargıya varılmamalıdır. Ülkemizde işletmeler finansmanda büyük ölçüde kısa süreli yabancı kaynaklara başvurduklarından sınaî işletmelerimizde söz konusu oran, genellikle 1 den düşüktür (Akgüç,1995:354).

Nakit oran, Disponibilite oranı olarak da anılan nakit oran, para ve benzeri değerlerin kısa vadeli yabancı kaynaklara oranıdır. İşletmenin elindeki mevcut hazır değerleri ile kısa vadeli borçların ne ölçüde karşılandığını ölçmede kullanılan bir orandır(Akdoğan ve Tenker;2006:614). İşletmenin finansal durumunu ifade etmekte kullanılan en güvenilir likidite oranıdır (Ercan ve Ban,2005:40).

$$\text{Nakit oranı} = \text{Hazır Değerler} + \text{Pazarlanabilir Menkul Değerler} / \text{KVYK}$$

Bu oranın %20 olması uygun görülmektedir. Daha az olduğunda sıkışık olmasına hükmedilebilir ancak oranın çok büyük olması da arzu edilmez çünkü nakit fazlası paranın iyi kullanılmadığını, atıl bırakıldığını gösterir. Nakit oranının hesabında, nakde eşdeğer varlık olarak bazı menkul kıymet kalemleri de dikkate alınmaktadır. Özellikle repodaki paraların bu oranın hesabında dikkate alınması uygun olur (Akdoğan ve Tenker;2006:615).

2.3.4.2.2. Mali yapı ile ilgili oranlar (Kaldıraç oranları)

İşletmenin kaynak yapısının uzun vadeli borç ödeme gücünün ölçülmesinde kullanılan oranlar bu gruptadır. Öz kaynakların yeterliliği, kaynak yapısı içinde borç ve özkaynağın dengesi ve özkaynak olarak yaratılan fonların ne tür bir dönen varlık ya da duran varlıklara kullanıldığının ölçülmesinde kullanılan oranlardır (Akdoğan ve Tenker;2006:618). Özsermayeler kredi verenler için emniyet marjı özelliği taşımaktadır (Ercan ve Ban,2005:43).

Akdoğan ve Tenker (2006:618-624) on iki oran belirlemiştir ve bunlardan bazıları aşağıdaki gibidir.

Duran varlıkların, Özkaynaklara oranı;

$$\text{Oran} = \text{Duran Varlıklar} / \text{Özkaynaklar}$$

Özkaynakların ne kadarlık kısmının aktifte duran varlıkların finansmanında kullanıldığını gösteren bir orandır. Oranın 1'den küçük olması arzulanır.

Maddi duran varlıkların, özkaynaklara oranı;

$$\text{Maddi Duran Varlıklar(Net)} / \text{Özkaynaklar}$$

Arazi, arsa, bina, makine teçhizat, taşıt araç ve gereçleri gibi maddi duran varlıkların ne ölçüde özkaynaklarla finanse edildiğinin saptanmasında kullanılan bir orandır. Net ifadesi, amortismanlar çıktıktan sonra kalan kısımdır. Oranın 1'den küçük olması istenir. Bankalarda bu oran, Maddi Duran Varlıklar /Maddi Özvarlık olarak hesaplanır.

Varlıklar arasındaki ilişkilerde kullanılan oranlar;

- a. Maddi Duran Varlıklar / Toplam varlıklar oranı
- b. Dönen Varlıklar / Toplam Varlıklar oranı

c. Duran Varlıklar / Dönen Varlıklar oranı

d. Üretim Dışı Maddi Duran Varlıklar / Maddi Duran Varlıklar oranı

2.3.4.2.3. Çalışma durumunun analizinde kullanılan oranlar

İşletmenin çalışma durumunun analizinde, işletme faaliyetlerinde kullanılan varlıkların etkili biçimde kullanılıp kullanılmadığı ölçülmektedir. Varlıkların kullanılmalari sırasındaki etkinlik derecesini gösteren bu oranlara, faaliyet oranları, verimlilik oranları veya devir hızı (dönüşüm katsayısı) oranları denmektedir (Akdoğan ve Tenker;2006:624). Bu oranlardan bazıları bölümlendirilmiştir.

2.3.4.2.3.1. Duran varlık devir hızı

İşletmedeki duran varlıkların verimliliğini ölçmede kullanılan bir orandır (Akdoğan ve Tenker;2006:632).

Duran Varlık Devir Hızı Oranı = (Net Satışlar + İştirak Kazançlar + Duran Varlık Faiz Gelirleri + Kira Gelirleri) / Ortalama Duran Varlıklar

Duran varlıkların elde bulundurulması ile sağlanan tüm hâsılatın dikkate alınmasıyla hassas davranılmış olacaktır.

2.3.4.2.3.2. Maddi duran varlıklar devir hızı

Maddi Duran Varlık Devir Hızı Oranı = Net Satışlar / Ortalama Maddi Duran Varlıklar(Net)

Maddi duran varlıkların kullanılmasındaki etkinliği ölçer. Oranın normalin üstünde olması, maddi duran varlıkların kapasitelerinin üstünde kullanıldığını gösterir, normalin çok altında olması ise atıl kapasiteyi gösterir. Sanayi kuruluşları için oranın 5 olması uygun görülmektedir (Akdoğan ve Tenker;2006:633).

2.3.4.2.3.3. Toplam aktifler devir hızı

İşletmenin sahip olduğu tüm varlıkların verimliliğinin ölçümünde kullanılan bir orandır.

$$\text{Aktifler Devir Hızı Oranı} = \text{Net Satışlar} / \text{Ortalama Toplam Aktif}$$

Ortalamanın düşük olması, işletmenin tam kapasite ile çalışmadığını gösterir. Net satışlar ile birlikte işletmenin diğer gelir unsurları toplamı dikkate alındığında daha hassas davranılmış olur (Akdoğan ve Tenker;2006:633).

2.3.4.2.4. Kârlılık oranları

İşletmelerin emrine verilmiş bulunan öz ve yabancı kaynakların, verimlendirme derecesinin ölçümünde kullanılan oranlar bu grupta toplanmaktadır. Kârlılık oranları ile, işletmenin geçmişteki kazanç gücü ve faaliyetlerinin etkinlik derecesi değerlendirilir. Bu oranlardan bazıları (Akdoğan ve Tenker;2006:634):

- a. Kâr ile satışlar arasındaki ilişkileri gösteren oranlar
- b. Kâr ile sermaye arasındaki ilişkileri gösteren oranlardır.

Özellikle, Kâr marjı, Varlıkların kazanma gücü, Özsermayenin kazanma gücü önemlidir.

2.3.4.2.4.1. Kâr marjı

$$\text{Net Kâr Marjı Oranı} = \text{Net Kâr} / \text{Satışlar}$$

Net kâr marjı, faiz ve vergiler gibi giderler karşılandıktan sonraki net kârın satışlara oranlanmasıyla bulunur (Ercan ve Ban,2005:46).

2.3.4.2.4.2. Varlıkların kazanma gücü

1 liralık varlığın yüzde kaç kâr elde ettiğini ifade etmektedir. Bu oran aktiflerin işletme tarafından etkin kullanılma başarısını değerlendirmede kullanılır (Ercan ve Ban,2005:46).

Varlıkların Kazanma Gücü = Net Kâr / Toplam Aktif

2.3.4.2.4.3. Özsermayenin kazanma gücü

1 liralık özsermayesinin ilgili dönemde yüzde kaç getiri sağladığını gösteren önemli bir göstergedir (Ercan ve Ban,2005:47).

Özsermayenin kazanma gücü = Net Kâr / Özsermaye

2.4. VAKIFLARDA FİNANSAL YÖNETİM VE ANALİZ TEKNİKLERİ

2.4.1. Vakıflarda Finansal Yönetim

Ticari işletmelerin amaçları kârdır ve muhasebe sistemleri de gelir elde etme aktivitelerine ve bunların sonuçlarına odaklanılmıştır. Birincil derecedeki finansal analiz kâr elde etme potansiyelini ve gelecek nakit akışın esas almaktadır. Buna karşın vakıfların amaçları arasında kâr elde etmek yoktur. Amaçları mevcut varlıklarının ve kaynaklarının idaresi ve kendi amaçlarının gerçekleştirilmesidir (Cirtin ve Lightfoot,1996:30). Ancak bir değerlendirmeye göre, şayet para yoksa hiçbir amaç gerçekleştirilemez, hiçbir saygıdeğer iş yapılamaz (Bryce;1992:8). Esasen ticari işletmelerle vakıfların finansal yönetimleri arasında fazla bir fark olmamakla birlikte, farklılık genellikle finans yöneticisinden kaynaklanmaktadır çünkü ticari işletmedeki finansal yönetici kâr maksimizasyonu ve hisse değerlerinin artırılmasına odaklanırken, vakıftaki finansal yönetici sosyal ihtiyaçların karşılanmasına odaklanmaktadır

(Blackbaud,2004:1). Kâr amacı gütmeyen kuruluşlardaki finansal yöneticiler profesyoneldirler ancak bu alan için özellikle yetiştirilmemişlerdir ve genellikle deneyimsizdirler.

Vakıflarda genellikle teknik düzey yetersizdir, örgütlenme düzgün değildir, kaynakları doğru dağıtılamaz, bütçeleme ve değerlendirme yoktur (Herzlinger,1979:61). Ayrıca, ticari işletmeye göre vakıftaki finansal yönetici kaynakların kullanımı konusunda finansal esneklikten yoksundur. Kaynakların tamamen amaca uygun kullanılıp kullanılmadığını açıklamak zorundadır. Mütevelli heyeti azasının ya da yönetim kurulu üyesinin başlangıç olarak anlaması gereken konular (Durham,1997:82);

1. Kuruluşun finansal raporlar, bütçeler, denetimler, çeklerin imzalanması, kaynakların sağlamaştırılması ve finansal prosedürlerin yürütülmesi gibi konuları muhakkak incelemelidir.
2. Kuruluşun finansal prosedürlerine ait bir el kitabı ya da kılavuz varsa muhakkak edinmelidir.
3. Kuruluşun son beş yıla ait kayıtları ile yönetime verilen denetim evrakı incelenmelidir.

Finansal yönetimin iki ana konusu olan nakit yönetimi ve bütçeleme, vakıflar için fevkalade önemlidir. Vakıflar nakit yönetimine özel bir önem vermelidirler çünkü hizmet alanlara devamlı hizmet sunabilmek için daima yeterli nakit bulundurulması gerekmektedir. Hizmet alanlar tarafındaki aşırı bir artış finansal yönetimi sıkıntıya sokabilir. Önceden gelirlerin dağılımını tahmin etmek oldukça zor bir iştir, giderlerin kontrolünü gerektirir ki belli bir mali dönem içinde eylem planı demek olan bütçeleme önemi buradan gelir (Blackbaud,2004:1).

Amerika Birleşik Devletlerinde üçüncü sektör kuruluşlarının finansal yönetimi konusu sıklıkla gazetelerde tartışılmaktadır. Ülkenin en önde gelen eğitim ve kültür vakıflarında yolsuzluk iddiaları ile sonu gelmeyen dedikodular üretilmiştir (Herzlinger;1979:60). Bir yönetim kurulu üyesi ya da mütevelli heyeti azasının birincil sorumluluğu fonların etkin ve etkili kullanılmasını sağlamaktır (Durham,1997:82).

Mali yönetim süreci, örgütün finansal kaynaklarıyla planlarını gerçekleştirebilmesini sağlar. Birçok kâr amacı gütmeyen kuruluş bunlardan yoksundur. Hâlbuki mali yönetim sistemi, muhasebeyi geliştirerek gelirlerin ölçülebilir olmasına, toplanmasına ve giderlerle kaynakların dengelenmesine imkân verir. Mali yönetim süreci; veri sistemi, planlama, kaynak dağılımı, bütçeleme, değerlemeyi içerir (Herzlinger;1979:61).

Bir bütçe, finansal planlamada bir aşamadır ancak, bütçe tüm dış etkilerden izoledir ve uzun vadeli stratejik planlamanın bir parçası değildir (Callen,vd.,2003:493-520). Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, bu tür bir gelişmiş plandan çok, değişen çevre şartlarına reaksiyon verir ve finansal yönetimin doğası önceden harekete geçen(proaktif) değil tepki vericidir(reaktif). Arnaboldi ve Lapsey'in 2004 yılında açıkladıklarına göre kâr amacı gütmeyen kuruluşta finansal yönetim tekniklerinden faaliyet tabanlı maliyetleme yönteminin benimsenmesi ile kuruluşlar bunu finansal yönetim sisteminin güçlendirilmesi yerine dışsal çevreyi kontrol etmek için güncel ve modern bir sistem olarak yorumlamışlardır (Helmig vd.,2004:105).

Vakıflarda hesap verebilirlik, açıklık, şeffaflık konuları, bağış yapanlar ve fon sağlayanlar için özellikle önem arz etmektedir. Örneğin, ABD'de Sanatlar Milli Vakfı (National Endowment for the Arts-NEA) adlı kuruluş, sanatla ilgili projelere destek sağlamak üzere Amerikan Kongre'sinden tahsisat almaktadır. Bu tahsisatı aldığı için, vergi mükelleflerine karşı da sorumludur, hesap vermek durumundadır. NEA tarafından destek verilen vakfın-kurumun Federal finansal standartlara uyacağı, finansal yönetim, iç denetim, denetçi ve raporlama konularındaki tüm sorumlulukların o vakfa ait olduğu düşünülür. Finansal yönetim standartları, iç denetim standartları, denetçi standartları ve raporlama standartları geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Bu anlamda geliştirilen NEA finansal yönetim standartlarına göre (NEA;1997:1-2);

- a. Federal hükümetin desteklediği her bir proje için, bütün finansal işlemlerin görülebileceği bir muhasebe sistemini zorunlu kılar.

- b. Giderlerin kayıtları her bir proje için ayrı maliyet gruplarına ayrılmalıdır. Direkt ve endirekt maliyetler bütçede görülmelidir ve bütçe rakamlarıyla cari giderler mukayese edilebilir olmalıdır.
- c. Muhasebe kayıtları hali hazırdaki durumu yansıtmalı ve aylık olarak dengelenmelidir.
- d. Kayıtlar muhakkak evraka dayalı yapılmalıdır (iptal edilen çekler, faturalar, sözleşmeler, seyahat raporları vb.)
- e. Projenin bir kısmında ya da tamamında çalışanlara ödenen ücret 25.000 \$'ı aştığı takdirde, kişisel faaliyet raporları ve zaman çizelgeleri hazırlanmalıdır.
- f. Kayıtlar üç yıl muhafaza edilmelidir.
- g. Proje avansları 30 günlük ödeme takvimini aşmadığı takdirde, acil nakit ihtiyacı için verilir.

Devlet fonlarının tahsisi ile ilgili yapılan projelerde kullanılacak fonların finansal yönetimi, vakıflara belli bir proje maksadıyla müracaat eden hayırseverleri ikna etmek maksadıyla kullanılabilir, bu hesap verebilirlik ve şeffaflık anlamında taraflara güven verecek bir uygulama olabilecektir.

2.4.2. Vakıflarda Finansal Analiz Teknikleri

Kâr amaçlı kuruluşlara göre üçüncü sektör kuruluşlarında finansal analiz talebi pek azdır (Cirtin ve Lightfoot,1996:30). Türkiye’de vakıfların etkinliklerinin denetimi Vakıflar Genel Müdürlüğüne aittir. Vakfın idaresi kurumu finansal açıdan hayatiyetini koruyamayacak duruma getirirse, Vakıflar Genel Müdürlüğü vakfın idaresini lağvedebilir. Vakıfların kendi finansal durumları hakkında bilgi sahibi olmaları tartışmasız olarak adımlarını doğru atmalarına yardımcı olacak bir husustur.

Kâr amacı gütmeyen bir kuruluşun finansal performansını ölçmek için işe örgütün misyonunun dikkate alınmasıyla başlanır ve birçok soru hemen arkasından gelir. Bu sorulara cevaplar finansal ve operasyonel oranlar kullanılarak verilir. Bir örgütün mevcut finansal durumunun değerlendirilmesinde, gelecek stratejilerinin belirlenmesi ve görevlerinin ihdas edilmesinde, zaman içindeki performansının

belirlenmesinde, örgütün gelecekte ne yöne seyretmesi gerektiği konusunda oran analizi önemli bir yer tutar (Abraham;2006:213).

Oran analizi, örgütün kârlılığı, likiditesi, finansal istikrarını değerlemek için geliştirilmiş bir analizdir. Sektörde faaliyetlerin neticesini gösteren ve finansal durumu ortaya koyan çok az sayıda anlamlı oran geliştirilmiştir. Bir vakfın performansını benzer örgütlerle mukayese edebilecek anahtar oranlar kullanılabilir. Ancak bugün bu hem Türkiye hem de ABD için imkân dâhilinde değildir çünkü sektöre ait ortalamalar ve oranlar bilinmemektedir (Greenlee ve Bukovinsky,1998:32). Elbette analizler bu oranlar ve ortalamalar bilindiğinde yapılacak kıyaslamalarla daha çok anlam taşıyacaktır.

Oran analizi şu sorulara cevap vermelidir (Cirtin ve Lightfoot,1996:30):

1. Kuruluş bilanço tarihinde finansal bakımdan sağlıklı mıdır? 2. Kuruluş yıl sonunda yıl başına göre daha iyi bir durumda mıdır? 3. Kuruluş yıl içinde ortalamalarını hangi dönemlerde tutturmuş, hangi noktalarda sapmıştır? 4. Finansal sonuçları güçlendirmek için yönetim hangi politika ve uygulamaları değiştirmelidir?

Birçok bilinen oran vakıflar için uygun değildir çünkü: a) Vakıflarda kâr güdüsü yoktur b) Birçok vakıf gönüllülere dayanırken, kâr amaçlı kuruluşlar mal ve hizmet satışlarına dayanmaktadır. Vakfın amacı gelirlerini artırmak değildir ama örgütün hizmetlerin yerine getirilmesine yönelik misyonunu yerine getirmektir. Bu sebeple, geliştirilecek oranlar muhakkak hizmetlerin verilmesini mümkün kılacak yeterli finansal kaynaklara ve hizmet amacını destekleyen kaynakları kullanma yollarına odaklanmalıdır (Greenlee ve Bukovinsky,1998:32).

Finansal oranlar analizini gerçekleştirebilmek için ilk adım finansal tablo değerlerinin standart olmasını sağlamaktır. Bu oldukça zor ancak gerekli bir şeydir. Giderler ve gelirlerin kategorileri kurumlarda aynı değildir. Finansal tablolar ve hesaplar için ortak standart tanımlamalar yapılmalıdır ki bu finansal analiz yapıldığında kıyaslama yapılabilmesi ve anlamlı olabilmesi için bir zarurettir (Cirtin ve Lightfoot,1996:30).

Birçok finansal muhasebe kitabında 15-20 adet oran yer almıştır. Dun ve Bradstreet 125 iş türü için 14 anahtar ticari oran geliştirmiştir. Üniversite-kolejler için geliştirilmiş 58 oran vardır. Üçüncü sektör kuruluşunun türüne göre özellikle düzenlenmiş oranlara ihtiyaç vardır. Uzmanlar, araştırmacılar, beş enstitünün yöneticisi bir dizi tartışma, müzakere ile bir veri sözlüğü-kılavuzu oluşturmuştur (Cirtin ve Lightfoot,1996:30). Türkiye’de muhasebe sistemi ve finansal raporlar standartlaştırılmış olmakla birlikte vakıfların bir kısmı halen işletme hesabı sistemine göre defter tutmaktadır.

2.4.2.1. Amaçları Yerine Getirme Yeterliliğini Ölçen Oranlar

Amaçları yerine getirmede vakfın yeterliliğini ölçen oranlar vakfın zaman içinde borçlarını ödeme kabiliyeti ve yaşama kabiliyetini anlamaya yardımcı olacaktır. Bu oranlar vakfın halihazırdaki ve gelecekteki finansal gerekliliklere ilişkin kabiliyetine odaklanmıştır (Greenlee ve Bukovinsky,1998:33).

2.4.2.1.1. Aylık giderleri karşılama oranı (Defensive Interval)

Aylık giderlerin ek bir başka kalem harekete geçirilmeden vakıf tarafından karşılanabilirliğini ölçen bir orandır. Aidat akışlarının çok değişken olduğu vakıflar için kullanılan muhafazakâr bir likidite oranıdır. Yüksek bir değer olması arzu edilir. Bu oranın iyi sonuç verebilmesi için elde fazladan nakit bulundurması ve alacaklarını tahsil probleminin olmaması gerekir (Greenlee ve Bukovinsky,1998:33).

Aylık Giderleri Karşılama Oranı (Defensive Interval)

$$= \frac{\text{Hazır Değerler} + \text{Menkul Kıymetler} + \text{Alacaklar}}{\text{Aylık Ortalama Giderler}}$$

2.4.2.1.2. Borç ödeme oranı

Vakfın borç ödeme kabiliyetini ölçen bir orandır. Vakfın ticari ve mali borçlarının giderler içindeki aylık durumu incelenmektedir. Yüksek ya da artan

değerler, vakfın ödeme güçlüğü içinde olduğunu, kredi alma şansının az olduğunu gösterir. Aşırı derecedeki düşük değerler ise, kötü bir nakit yönetimi olduğunu gösterir (Greenlee ve Bukovinsky,1998:33).

$$\text{Borç ödeme oranı} = \frac{\text{Ticari ve Mali Borçlar}}{\text{Aylık Ortalama Giderler}}$$

2.4.2.1.3. Tasarruf oranı

Gelirler ve giderlerin karşılaştırılması, toplam gelirler karşısındaki durumu kâr amacı güden sektörde kullanılmaktadır. Oranın 1'den büyük olması tasarruf edildiği anlamına, 1'den az olması ise fon ihtiyacı doğması anlamına gelir. Ancak, bu oran titizlikle incelenmelidir zira, yüksek ya da artan değerler alması artık tasarruf olması şeklinde değerlendirilebilir. Bu da, vakfın amaçlarını gerçekleştirmesi için program ve hizmetlerin arttırılmadığı şeklinde yorumlanabilir.

$$\text{Tasarruf Oranı} = \frac{\text{Gelirler-Giderler}}{\text{Toplam Giderler}}$$

2.4.2.1.4. Hibe ve bağışlar oranı

Yabancı vakıflara üye olunabilir ve aidat toplanabilir. Bazı vakıflar devletten bir amacı gerçekleştirmeye yönelik büyük miktarda hibeler alabilir. Ayrıca bağış toplamaya dayalı vakıflar da vardır. Bir de vakfın kendisine ait olan vakfedilmiş bir geliri vardır. Bunların her biri birbirinden farklı gelir kaynaklarıdır. Bu gelir türleri ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Türkiye'de ise üyelik yoktur ve bağış ve yardımlar başlığı altında hibeler, bağışlar toplanmaktadır.

$$\text{Hibe(Grant) ve Aidat(Contribution) Oranı} = \frac{\text{Hibe ve Aidatlardan elde edilen gelirler}}{\text{Toplam Gelirler}}$$

$$\text{Vakfin Esas Geliri(Endowment) Oranı} = \frac{\text{Vakfin Esas Geliri}}{\text{Toplam Gelirler}}$$

Vakfin esas gelirini oluşturan kalem her vakıf için belirlenmek durumundadır.

2.4.2.1.5. Borç oranı

Varlıkların ne kadarının borçlardan oluştuğunu gösteren bir orandır. Kâr amacı güden kuruluşlarda da aynı oran kullanılmaktadır. Yüksek bir oran bulunması halinde, gelecekte likidite sorunu yaşayacağı ve yeniden borçlanmakta güçlük yaşayacağı düşünülür.

$$\text{Borç Oranı} = \frac{\text{Ortalama Toplam Borçlar}}{\text{Ortalama Toplam Varlıklar}}$$

2.4.2.2. Amaçları Yerine Getirmede Kaynakların Kullanımı Oranları

Vakfin misyonunu yerine getirebilmek için yeterli paraya sahip olup olmaması önemli bir konudur. Birçok vakıf yeterli kaynağa sahip olmadığı için, bağış toplamak yoluna fazlasıyla müracaat ettiği için eleştirilmektedir. Ancak bu noktada belirtmek gerekir ki Türkiye’de kanunlar üyeliğin mümkün olduğu türden vakıflara izin vermemektedir.

Yeterli paraya sahip olup olmadığı öncelikle kaynakların yererliliği ve esnekliği ile ve bunun bilançoda ve gelir tablosunda görülüp görülmeyeceği ile ilgilidir. Bilanço bir anlık bir görüntü verse de iki anlık görüntü mukayese edildiğinde örgütün sağlığı konusunda fikir sahibi olunabilir (Abraham,2006:214).

Gelir tablosu, belli bir dönemde faaliyetlerin sonuçlarını gösterir. Artı değer ya da açık meydana gelip gelmediği, bu anlamda örgütün yaşamında amaçlarına varıp varamadığı ortaya çıkar. Eğer varılamamışsa, mevcut üyelere göre halen geçmişteki ya da eski üyelerin finansman sağladığı anlaşılır. Üyelik sistemi olan vakıflar için dört tip

oran geliştirilmiştir. Her ne kadar üyelik sistemi Türkiye’de cari değilse de bir vakfın zaman içinde birçok vâkîfi olabileceği düşünülürse çok anlamsız olmayacaktır ancak, vakfın özel durumuna göre değerlendirilmesi gereken bir konu olarak düşünülmelidir.

Anne Abraham (2006:214), “Vakfın kaynakları amaçları yerine getirmek için yeterli midir?” sorusuna aşağıdaki üç oranla cevap verilebileceğini düşünmektedir.

2.4.2.2.1. Net varlıkların devir hızı

Net Varlıkların Devir Hızı; Toplam ekonomik devri gösterir. Örgütün zaman içinde finansal iyileşmesini açıklayan oranın formülü:

$$\text{Net varlıkların devir hızı} = \frac{\text{Net Varlıklardaki Değişme}}{\text{Toplam Net Varlıklar}}$$

2.4.2.2.2. Yaşama kabiliyeti oranı

Duran varlıkların borç yükümlülüklerini karşılama kabiliyeti oranı ve formülü:

$$\text{Yaşama kabiliyeti} = \frac{\text{Net Dönen Varlıklar}}{\text{Uzun Vadeli Yb. Kaynaklar}}$$

2.4.2.2.3. Birincil rezerv oranı

Faaliyetlerinden bir artı değer sağlamaksızın mevcut dönen varlıkları ile ne kadar faaliyetini sürdürebileceğini gösteren birincil rezerv oranı:

$$\text{Birincil Rezerv Oranı} = \frac{\text{Net Dönen Varlıklar}}{\text{Toplam Giderler}}$$

Anne Abraham (2006:215), “Vakfin amaçlarına ulaşmasında hangi fon kaynakları elverişlidir?” sorusuna, Faaliyet gelir oranı, Bağış gelir oranı, Borç yükü oranı, Borç karşılama oranı, Kaldıraç oranı ile cevap verilebileceğini düşünmektedir.

2.4.2.2.4. Faaliyet gelir oranı

Faaliyet Gelir Oranı, bütün faaliyetlerin finansmanında üyelik aidatlarından elde edilen gelirin ne oranda olduğunu göstermektedir.

$$\text{Faaliyet Gelir Oranı} = \frac{\text{Toplam Aidat Gelirleri}}{\text{Faaliyet Giderleri}}$$

2.4.2.2.5. Bağış gelir oranı

Bağış Gelir Oranı, Bağışlardan elde edilen gelirin bütün faaliyetler içindeki payını gösteren bir orandır.

$$\text{Bağış Gelir Oranı} = \frac{\text{Bağış Gelirleri}}{\text{Faaliyet Giderleri}}$$

Amaçları yerine getirmede kaynakların kullanımı oranları, vakfin etkinliğine odaklanmıştır. Bu oranlar diğer vakıfların oranlarıyla kıyaslandığında daha anlamlı olur. Oranlardan üçü giderler kategorileri ile toplam giderler arasındaki ilişkiyi değerlendirmektedir. Oranlardan biri, para miktarı anlamında vakfin etkinliği oranıdır. En son finansal oran ise, vakfin amaçlarını yerine getirebilmesi için varlıkların etkin kullanılmasını göstermektedir (Greenlee ve Bukovinsky,1998:33). Bu oranlar, Fon artırımı etkinliği oranı, fon artırımı giderleri oranı, yönetim giderleri oranı, program-hizmet giderleri oranı, program-hizmet giderleri karşısında toplam varlıklar oranı. Daha ayrıntılı olan bu beş orandan üçü ele alınmıştır.

2.4.2.2.6. Yönetim giderleri oranı

Örgütün idari maliyetleri ile toplam giderler arasındaki ilişkiyi ölçen bir orandır. Yönetimin etkinliğinin ölçülmesinde değerlendirilir. Fon artırım giderleri oranında olduğu gibi, küçük değerler olması büyük bir etkinliğin olduğu ve bu anlamda program ve hizmetlere daha çok pay ayrılabilceğini gösterir (Greenlee ve Bukovinsky,1998:33).

$$\text{Yönetim Giderleri Oranı} = \frac{\text{Yönetim ve Genel Giderler}}{\text{Toplam Giderler}}$$

2.4.2.2.7. Program-Hizmet giderleri oranı

Hayırsever faaliyetler için harcanan fonlar ile toplam giderler arasındaki bir ölçümdür. Bir vakıf bir hizmet sağlamaya başladığından itibaren, bu oran yönetimin giderlerine nazaran hizmetlerin maliyetlerini ölçmede kullanılan yararlı bir oran olmaktadır. Yüksek bir program-hizmet gideri oranı giderlerin büyük bir bölümünün program ve hizmetlere tahsis edildiğini gösterir. Ayrıca Milli Vakıflar Enformasyon Bürosu (National Charities Information Bureau) toplam giderler içinde %60'ının program hizmet giderleri olmasını zorunlu kılmıştır (Greenlee ve Bukovinsky,1998:34).

$$\text{Program-Hizmet Giderleri Oranı} = \frac{\text{Program-Hizmet Giderleri}}{\text{Toplam Giderler}}$$

2.4.2.2.8. Program-Hizmet giderleri karşısında toplam varlıklar

Program-Hizmetleri karşılamakta varlıkların ne derece etkin kullanıldığını ölçer. Kâr amacı güden kuruluşlardaki varlıkların devir hızı oranına benzer bir orandır, şu farkla ki, kâr amacı güden kuruluşlarda varlıkların etkin kullanımı toplam gelirlerle değerlendirilir. Kâr amacı gütmeyen sektörde yüksek bir oran, vakfın varlıklarını hizmetler için kullanma kabiliyetini gösterir.

$$\text{Program Hizmet Giderleri-Toplam Varlıklar} = \frac{\text{Program-Hizmet Giderleri}}{\text{Ortalama Toplam Varlıklar}}$$

2.4.2.3. Finansal oranlar analizinin sınırlılıkları

Vakıflar için finansal oranların hesaplanması gerçek bir değerlendirme için ilk basamak niteliği taşımaktadır çünkü tam bir değerlendirme için sektör oranlarının bilinmesi bu değerlerle kıyaslanması gerekmektedir (Greenlee ve Bukovinsky,1998:36). Bu finansal oranların hesaplanması tek bir ağaca odaklanmak gibidir ancak bir adım geri çekilip bütün bir orman manzarasını görmek gerekir (Abraham,2006:216).

Finansal oran analizinin sonuçlarını bu sınırlılık içinde düşünmek gerekir. Oranlar ve yüzdeler finansal perspektiften değerlendirilmiş ve örgütün geri kalan kısmı adeta izole edilmiştir. Bu durumda genel ekonomik şartlar gibi, üçüncü sektörün kendine has karakteristiği gibi, sektör içinde örgütün pozisyonu gibi, örgütün kendi tarihçesi ve kültürü gibi birçok faktör de değerlendirilmelidir (Abraham,2006:216).

Finansal oranlar analizi yapılırken kullanılan veriler konusunda da bir sınırlılık söz konusudur. Birçok üçüncü sektör kuruluşunun muhasebe uygulamaları farklılık göstermektedir ki bu finansal raporların hazırlanması ve sunulmasında bir tek müşterek biçimin olmadığını gösterir. Her bir kelime farklı anlaşılabilir ve finansal rapordaki bir ifade okuyucusuna hazırlayanın kastettiğinden farklı bir anlam verebilir. Üçüncü sektör kuruluşunun zaman içinde faaliyetlerindeki değişimler de işi zorlaştırır. Sadece raporların hazırlanmasında değil muhasebe uygulamalarındaki değişiklikler de işi zorlaştırabilir.

Bu anlamda oranların analizi ve hesaplanması her örgüt için ayrı yapılmalıdır. En ideali, mümkünse on yıllık verilerle trend analizi yapmaktır. Böylelikle örgütsel güç ve zayıflık ölçülebilir (Abraham,2006:216).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ALARKO VAKFI'NİN FİNANSAL ANALİZİ

3.1. ALARKO VAKFI İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1954 yılında, Türk Sanayine ilk adımını atan Alarko, Türk ekonomisine yaptığı katkıların yanı sıra, Türk ulusunun çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması, milli kültürümüzün gelişmesi ve ülkenin milletlerarası düzeyde hak ettiği yeri alması yolundaki gayretlere katkıda bulunmak amacı ile 1986 yılında, Alarko Eğitim-Kültür Vakfı (ALEV)'ni kurdu.

Kuruluşundan bu yana geçen senelerde her düzeyde eğitim alan binlerce gence karşılıksız burs ve para yardımı yaparak onları 21. yüzyıl bilgi çağına hazırlamaya çalışan ALEV, milli kültürümüze de sahip çıkan projelerle uluslararası platformda Türkiye'nin adını duyurmayı kuruluş amaçları arasına koymuştur.

Alarko Vakfı'nın mütevelli heyeti üyeleri; İshak Alaton, İzzet Garih (Üzeyir Garih yerine), Prof.Dr. M. Faruk Karadoğan, Prof.Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş, Prof. Dr. H.Kemal Kafalı, Seyit M. Buruk, Ümit Nuri Yıldız, Mustafa Filiz'dir. Denetim Kurulunda sadece Prof. Dr. Mustafa Aydın vardır. İcra komitesinde, İshak Alaton, İzzet Garih (Üzeyir Garih yerine), Ümit Nuri Yıldız, Seyit M. Buruk, Mustafa Filiz bulunmaktadır. Vakfın müdürlüğünü uzun yıllar yürüten Seyit M. Buruk şu anda müdürlüğü yürütmemektedir. Bu görevi geçici olarak Mustafa Filiz yüklenmiştir.

3.1.1. Alarko Vakfı'nın faaliyet konuları

Alarko Vakfı, eğitim hizmetlerine yardımcı olmak üzere eğitim alanında;

- Karşılıksız burs vermek,
- Her eğitim düzeyinde okuyanlara karşılıksız para ve malzeme yardımı yapmak,
- Kanuni usuller çerçevesinde Eğitim Kurumları kurmak veya mevcutlarına katkıda bulunmak,
- Kurs, konferans, sergi, konser ve bilimsel toplantılar tertiplemek veya tertipleyenlere yardım etmek,

- Her türlü bilim dalında araştırma projelerini ve araştırmacıları desteklemek, ödüllendirmek, gerektiğinde araştırma kurumları kurmak ve geliştirmek,
- Gençlerin eğitim süresinde çalışabilmelerini ve meslek içi eğitimlerini geliştirecek çalışma ve uygulamalarda bulunmaktır.

Ayrıca kültür alanında;

- Tanıtıcı film, kitap, broşür ve benzeri yayınları hazırlamak ve yaymak,
- Ülkemizi, ülkemizin kültür ve geleneklerini tanıtmaya yönelik uluslararası toplantılar düzenlemek, yurtiçinde veya yurtdışında tanıtma faaliyetlerine bizzat katılmak veya katılanları desteklemek,
- Tarihi Türk Mimarisi'ni, herhangi bir bedel beklemeksizin ve talep etmeksizin geliştirmek ve canlandırmak üzere araştırma ve geliştirme hizmetlerini yapmak, yaptırmak, bu eserlerin restorasyonunda yardımcı olmak, bu tür işlerde hizmeti geçen özel ve tüzel kişilerle işbirliği yapmak, desteklemek, ödüllendirmek gibi hizmetleri yürütmektedir.

Alarko Vakfı, "Karşılıksız Burslar" vermektedir. Burslar, vakfin kuruluş statüsü ve Mütevelli Heyet kararı ile 3 kategoride verilmektedir. Bunlar; Üniversite Bursları, Endüstri Meslek Lisesi ve Teknik Lise Bursları, Alarko Mensubu Çocukları Burslarıdır. Kültürel alanda, kurulduğu günden bugüne birçok sergi ve konser düzenlemektedir. Ayrıca Üzeyir Garip'in ve İshak Alaton'un yazmış oldukları kitapları basmaktadır.

3.2. ALARKO VAKFI'NİN FİNANSAL ANALİZİ

Alarko Vakfı'na ait veriler, 2003, 2004, 2005 yıllarına ait gelir tabloları ve bilançolarıdır. Bu finansal tablolar haricinde başka bir veri elde edilememiştir ancak analizi mümkün olan tüm analizler de yapılmaya çalışılmıştır. İş dünyasında en iyi örnekleri bulunabilecek ve en çok bu alan için geliştirilmiş finansal analiz teknikleri Alarko Vakfı'na uygulandıktan başka dünyada özellikle üçüncü sektör için başka bir söyleyişle kâr amacı gütmeyen kuruluşlar için geliştirilmiş analiz teknikleri de

kullanılmıştır. Üçüncü sektöre dair verilerin toplu halde bulunabileceği bir merkez yoktur. Bu sebeple sektöre ait ortalamalar, oranlar bulunamamıştır, bu yüzden özellikle oran analizlerini kıyaslama imkanı yoktur.

Gelecek araştırmalara kaynak oluşturması ve bu alanda gerekli olan verilerin bir merkezde toplanması ve yayınlanması zaruretini ortaya koyması bakımından çalışmanın yararlı olacağı düşünülmektedir.

3.2.1. Alarko Vakfı'nın karşılaştırmalı finansal tablolar analizi

Alarko Vakfı'nın 2003, 2004, 2005 tarihli karşılaştırmalı bilançoları Excel programı kullanılarak hazırlanmıştır. 2003 yılı ile 2004 yılı karşılaştırması ile 2004-2005 yıllarının karşılaştırması artış ya da azalışları hem miktar hem yüzde ile gösterecek biçimde düzenlenmiştir. Tablo 3.1'de Karşılaştırmalı Bilançolar yer almaktadır.

Tablo 3.1. Karşılaştırmalı Bilançolar

				ARTIŞ veya AZALIŞLAR			
	2003	2004	2005	2003-2004		2004-2005	
				YTL	%	YTL	%
DÖNEN VARLIKLAR	2.976.372,35	3.040.315,72	3.252.338,68	63.943,37	2,10%	212.022,96	6,52%
HAZIR DEĞERLER	2.968.409,13	196,75	890,22	-	-1508621,28%	693,47	77,90%
KASA	91,43	95,60	47,73	4,17	4,36%	-47,87	-100,29%
BANKALAR	2.968.317,70	101,46	101,46	-	-2925503,88%	0,00	0,00%
			842,49	0,00		842,49	100,00%
MENKUL KIYMETLER	949,21	3.039.644,90	3.250.936,27	3.038.695,69	99,97%	211.291,37	6,50%
DİĞER MENKUL KIYMETLER	949,21	3.039.644,90	3.250.936,27	3.038.695,69	99,97%	211.291,37	6,50%
GELECEK AY AİT GİD. VE GELİR TAHAK.	6.601,26	0,00		-6.601,26		0,00	
GELECEK AY AİT GELİR TAHAK.	6.601,26	0,00		-6.601,26		0,00	
DİĞER DÖNEN VARLIKLAR	412,75	474,07	512,19	61,32	12,93%	38,12	7,44%
DURAN VARLIKLAR	6.321,32	6.321,32	6.321,32	0,00	0,00%	0,00	0,00%
MADDİ DURAN VARLIKLAR	6.321,32	6.321,32	6.321,32	0,00	0,00%	0,00	0,00%
DEMİRBAŞLAR	2,50	2,50	2,50	0,00	0,00%	0,00	0,00%
BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	2,50	2,50	-2,50	0,00	0,00%	-5,00	200,00%
YAPILAMAKTA OLAN YATIRIMLAR	6.321,32	6.321,32	6.321,32	0,00	0,00%	0,00	0,00%
						0,00	
AKTİF TOPLAMI	2.982.693,67	3.046.637,04	3.258.660,00	63.943,37	2,10%	212.022,96	6,51%
						0,00	
KISA VADELİ YB. KAYNAKLAR	26,70	500,00	46.692,14	473,30	94,66%	46.192,14	98,93%
MALİ BORÇLAR						0,00	
TİCARİ BORÇLAR	26,67	500,00	46.692,14	473,33	94,67%	46.192,14	98,93%
SATICILAR	26,67		3.032,15	-26,67		3.032,15	100,00%
DİĞ.TİCARİ BORÇLAR		500,00		500,00	100,00%	-500,00	
DİĞ.K. VADELİ BORÇLAR			43.659,99	0,00		43.659,99	100,00%
ÖZKAYNAKLAR	2.982.666,97	3.046.137,04	3.211.967,86	63.470,07	2,08%	165.830,82	5,16%
ÖDENMİŞ SERMAYE	978,55	978,55	978,55	0,00	0,00%	0,00	0,00%
BAŞLANGIÇ MAL VARLIĞI	30,00	30,00	30,00	0,00	0,00%	0,00	0,00%
MAL VARLIĞI ARTIŞLARI	948,55	948,55	948,55	0,00	0,00%	0,00	0,00%
KAR YEDEKLERİ	3.595.305,72	2.981.688,42	3.045.158,49	-613.617,30	-20,58%	63.470,07	2,08%
OLAĞANÜSTÜ KARŞILIKLAR	3.595.305,72	2.981.688,42	3.045.158,49	-613.617,30	-20,58%	63.470,07	2,08%
NET DÖNEM K/Z	-613.617,30	63.470,07	165.830,82	677.087,37	1066,78%	102.360,75	61,73%

Dönen varlıklar ile kısa vadeli yabancı kaynaklar arasındaki değişiklikler;

Vakfin üç yıllık dönen varlık tutarındaki değişiklikler ile kısa vadeli yabancı kaynak tutarındaki değişiklikler aşağıdaki gibi olmuştur.

Tablo 3.2. Dönen Varlıklar-Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Karşılaştırması

	2003	2004	2005	2003-2004		2004-2005	
				YTL	%	YTL	%
DÖNEN VARLIKLAR	2.976.372,35	3.040.315,72	3.252.338,68	63.943,37	2,10%	212.022,96	6,52%
KISA VADELİ YB. KAYNAKLAR	26,70	500,00	46.692,14	473,30	94,66%	46.192,14	98,93%

Vakfin dönen varlıkları 2003'ten 2004'e %2,10, 2004'ten 2005'e %6,52 artış göstermiştir. Kısa vadeli yabancı kaynaklarda ise, 2003'ten 2004'e %94,66, 2004'ten 2005'e %98,93 artış göstermiştir. 2004'ten 2005'e dönen varlıklarda %6,52 artış, kısa vadeli yabancı kaynaklarda %98,93 artış olmuştur.

Vakfin Net Çalışma Sermayesi tutarındaki değişiklikler;

Tablo 3.3. Net Çalışma Sermayesi Karşılaştırması

	2003	2004	2005
DÖNEN VARLIKLAR	2.976.372,35	3.040.315,72	3.252.338,68
KISA VADELİ YB. KAYNAKLAR	26,7	500	46.692,14
NET ÇALIŞMA SERMAYESİ	2.976.345,65	3.039.815,72	3.205.646,54

Net çalışma sermayesinde 2003'ten 2004'e %2,13 ve 2004'ten 2005'e %5,46 artış söz konusudur.

Duran varlıklarda yıllar itibariyle bir değişiklik olmamıştır. Ancak Tablo 3.4'de görüldüğü gibi dönen varlıklardaki artışlar özkaynak artışlarından kaynaklanmaktadır.

Tablo 3.4. Özkaynak-DuranVarlık-Dönen Varlık Karşılaştırması

	2003	2004	2005	2003-2004		2004-2005	
				YTL	%	YTL	%
ÖZKAYNAKLAR	2.982.666,97	3.046.137,04	3.211.967,86	63.470,07	2,08%	165.830,82	5,16%
DURAN VARLIKLAR	6.321,32	6.321,32	6.321,32	0,00	0,00%	0,00	0,00%
DÖNEN VARLIKLAR	2.976.372,35	3.040.315,72	3.252.338,68	63.943,37	2,10%	212.022,96	6,52%

Alarko Vakfı'nın 2003, 2004,2005 tarihli karşılaştırmalı gelir tablosu hazırlanmıştır.

Tablo 3.5. Karşılaştırmalı Gelir Tablosu

	2003	2004	2005	ARTIŞ veya AZALIŞLAR			
				2003-2004		2004-2005	
				YTL	%	YTL	%
BRÜT SATIŞLAR	3.944,60	6.280,48	677,00	2.335,88	37,19%	-5.603,48	-827,69%
BAĞIŞ VE YARDIMLAR	3.944,60	6.280,48	677,00	2.335,88	37,19%	-5.603,48	-827,69%
NET SATIŞLAR	3.944,60	6.280,48	677,00	2.335,88	37,19%	-5.603,48	-827,69%
FAALİYET GİDERLERİ	209.690,45	174.987,88	236.439,86	-34.702,57	-19,83%	61.451,98	25,99%
GENEL YÖNETİM GİDERLERİ	12.224,52	13.018,42	18.718,47	793,90	6,10%	5.700,05	30,45%
AMACA YÖNELİK GİDERLER	197.265,94	161.969,46	214.547,39	-35.296,48	-21,79%	52.577,93	24,51%
FAALİYET KARI/ZARARI	-205.745,85	168.707,39	-235.762,86	374.453,24	221,95%	-404.470,25	171,56%
DİĞER FAALİYETLERDEN OL.GEL.KAR	106.126,47	404.702,14	401.649,93	298.575,67	73,78%	-3.052,21	-0,76%
DİĞER FAALİYETLERDEN OL.GİD.ZARAR	513.997,91	172.524,68	56,25	-341.473,23	-197,93%	-172.468,43	306610,54 %
OLAĞAN KAR/ZARAR	-613.617,30	63.470,07	165.830,82	677.087,37	1066,78%	102.360,75	61,73%

Bağış ve yardımlar;

Tablo 3.6. Bağış ve Yardımlar Karşılaştırması

	2003	2004	2005	2003-2004		2004-2005	
				YTL	%	YTL	%
BAĞIŞ VE YARDIMLAR	3.944,60	6.280,48	677,00	2.335,88	37,19%	-5.603,48	-827,69%

Alarko Vakfının tüm geliri bağış ve yardımlardan ibarettir. Birçok vakıf ticari faaliyet göstermektedir. Bu durumda bağlı iktisadi işletmeler için ayrı düzenlenmiş bilanço ve gelir tabloları vakfın gelir tablosu ve bilançosuyla konsolide edilir. 2003 yılından 2004'e geçildiğinde %37,19 artmış bulunan bağış ve yardımlar, 2005'e gelindiğinde oldukça azalmıştır (%827,69).

Faaliyet giderleri ve faaliyet kârı/zararındaki değişiklikler,

Tablo 3.7. Faaliyet Giderleri-Faaliyet Kârı Karşılaştırması

	2003	2004	2005	2003-2004		2004-2005	
				YTL	%	YTL	%
FAALİYET GİDERLERİ	209.690,45	174.987,88	236.439,86	-34.702,57	-19,83%	61.451,98	25,99%
GENEL YÖNETİM GİDERLERİ	12.224,52	13.018,42	18.718,47	793,90	6,10%	5.700,05	30,45%
AMACA YÖNELİK GİDERLER	197.265,94	161.969,46	214.547,39	-35.296,48	-21,79%	52.577,93	24,51%
FAALİYET KARI/ZARARI	-205.745,85	-168.707,39	-235.762,86	37.038,46	-21,95%	-67.055,47	28,44%

Faaliyet giderleri 2003'ten 2004'e %19,83 oranında, 34.702,57 tutarında azalmıştır. 2004'ten 2005'e %25,99 oranında, 61.451,98 tutarında artmıştır. Genel yönetim giderleri 2003'ten 2004'e %6,10 oranında, 793,90 tutarında artmış, 2004'ten 2005'e %30,45 oranında 5700,05 tutarında artmıştır. Faaliyet giderlerinin esas unsuru olan Amaca yönelik giderlerde 2003'ten 2004'e %21,79 oranında, 35.296,48 tutarında bir azalma söz konusu iken, 2004'ten 2005'e %24,51 oranında, 52.577,93 tutarında bir artış meydana gelmiştir. Faaliyet giderlerinin belirleyicisi her üç yılda da amaca yönelik giderler olmuştur.

Faaliyet kârı veya zararı, 2003 yılında zarar olarak kaydedildiğinden, 2004'e gelindiğinde artış oranı %21,95, tutarı 37.038,46 olmuştur. 2004'ten 2005'e %28,44 oranında, 67.055,47 tutarında bir azalışla yine zarar meydana gelmiştir.

Alarko Vakfında amaca yönelik giderler verilen burslardır. Vakfın amacı da budur, ancak bu tür giderlerin artışı ile elde edilen gelirlerle birlikte değerlendirilmesi uygun olur. Bu artış, vakfın temel amacına uygun olmakla birlikte bu kuruluşun sağlığı bakımından değerlendirilmesi gereken hususlar ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda faaliyet

zararını doğuran sebeplerden daha çok gelirlere meydana gelen azalış sebeplerinin araştırılması yerinde olur.

Diğer faaliyetlerden olağan gelir ve kârlar ve diğer faaliyetlerden olağan gider ve zararlardaki değişiklikler,

Tablo 3.8. Diğer Faaliyetlerden Kâr-Zarar karşılaştırması

	2003	2004	2005	2003-2004		2004-2005	
				YTL	%	YTL	%
DIĞER FAALİYETLERDEN OL.GEL.KAR	106.126,47	404.702,14	401.649,93	298.575,67	73,78%	-3.052,21	-0,76%
DIĞER FAALİYETLERDEN OL.GİD.ZARAR	513.997,91	172.524,68	56,25	-341.473,23	-197,93%	-172.468,43	-306.610,54%

Diğer faaliyetlerden olağan gelir ve kârlarda 2003'ten 2004'e %73,78 oranında, 298.575,67 tutarında bir artış meydana gelmiştir. 2004'ten 2005'e %0,76 oranında, 3.052,21 tutarında ihmal edilebilir bir azalış meydana gelmiştir, aynı kaldığı yorumu da yapılabilir. Bilançolar ile birlikte değerlendirildiğinde diğer faaliyetlerden olağan gelir ve kârları menkul kıymet satışlarından elde edilen kârların veya borsa değer artışlarının oluşturmuş olması muhtemeldir. Diğer faaliyetlerden olağan gider ve zararlarda 2003'ten 2004'e %197,93 oranında, 341.473,23 tutarında bir azalış söz konusu olmuştur. 2004'ten 2005'e bu oran, %306.610,54 azalarak 56,25 tutarına gerilemiş, neredeyse sıfırlanmıştır. Bu duruma yine menkul kıymet satışlarında meydana gelmiş zararlar ya da borsa değer azalışlarının sebep olduğu düşünülebilir.

Olağan kâr / zarardaki değişiklikler;

Tablo 3.9. Olağan Kâr-Zarar Karşılaştırması

	2003	2004	2005	2003-2004		2004-2005	
				YTL	%	YTL	%
OLAĞAN KAR/ZARAR	-613.617,30	63.470,07	165.830,82	677.087,37	1066,78%	102.360,75	61,73%

2003 yılında büyük zarar meydana gelmiştir, bu sebeple 2003'ten 2004'e kâr 63.470,07 tutarında gerçekleşince oran %1066,78 artış olarak görünmektedir. 2004'ten 2005'e ise kâr 102.360,75 tutarında ve %61,73 oranında gerçekleşmiştir. Bu kârın 2004'teki artış sebebi bağış ve yardımlardaki artış, faaliyet giderlerinden amaca

yönelik giderlerdeki azalış ve esas olarak diğer faaliyetlerden olağan gelir ve kârlar kalemindeki büyük artıştır. Bir önceki yıla göre diğer faaliyetlerden olağan gider ve zararlardaki önemli azalışın da etkisi vardır.

3.2.2. Alarko Vakfı finansal tablolarının yüzde yöntemi ile analizi

Tablo 3.10. Yüzdeli Bilançolar Tablosu

	2003		2004		2005	
	Grup Toplamına Oranı %	Genel Toplama Oranı %	Grup Toplamına Oranı %	Genel Toplama Oranı %	Grup Toplamına Oranı %	Genel Toplama Oranı %
BİLANÇO KALEMLERİ						
DÖNEN VARLIKLAR	100,00%	99,79%	100,00%	99,79%	100,00%	99,81%
HAZIR DEĞERLER	99,73%	99,52%	0,01%	0,01%	0,03%	0,03%
KASA	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
BANKALAR	99,73%	99,52%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
MENKUL KIYMETLER	0,03%	0,03%	99,98%	99,77%	0,03%	0,03%
DİĞER MENKUL KIYMETLER	0,03%	0,03%	99,98%	99,77%	99,96%	99,76%
GELECEK AYLARA AİT GİD. VE GELİR TAHAK.	0,22%	0,22%	0,02%	0,02%	99,96%	99,76%
GELECEK AYLARA AİT GELİR TAHAK.	0,22%	0,22%				
DİĞER DÖNEN VARLIKLAR	0,01%	0,01%				
DURAN VARLIKLAR	100,00%	0,21%	100,00%	0,21%	100,00%	0,19%
MADDİ DURAN VARLIKLAR	100,00%	0,21%	100,00%	0,21%	100,00%	0,19%
DEMİRBAŞLAR				0,00%		0,00%
BİRİKMiŞ AMORTİSMANLAR				0,00%		0,00%
YAPILAMAKTA OLAN YATIRIMLAR	100,00%	0,21%	100,00%	0,21%	100,00%	0,19%
AKTİF TOPLAMI		100,00%		100,00%		100,00%
KISA VADELİ YB. KAYNAKLAR	100,00%	0,00%	100,00%	0,02%	100,00%	1,43%
MALİ BORÇLAR						
TİCARİ BORÇLAR	100,00%	0,00%	100,00%	0,02%	100,00%	1,43%
SATICILAR	100,00%	0,00%				0,09%
DİĞ.TİCARİ BORÇLAR				0,02%	6,49%	0,00%
DİĞ.KISA VADELİ BORÇLAR					93,51%	1,34%
ÖZKAYNAKLAR	100,00%	100,00%	100,00%	99,98%	100,00%	98,57%
ÖDENMiŞ SERMAYE	0,03%	0,03%	0,03%	0,03%	0,03%	0,03%
BAŞLANGIÇ MAL VARLIĞI	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
MAL VARLIĞI ARTIŞLARI	0,03%	0,03%	0,03%	0,03%	0,03%	0,03%
KAR YEDEKLERİ	120,54%	120,54%	97,88%	97,87%	94,81%	93,45%
OLAĞANÜSTÜ KARŞILIKLAR	120,54%	120,54%	97,88%	97,87%	94,81%	93,45%
NET DÖNEM KARI-ZARARI	-20,57%	-20,57%	2,08%	2,08%	5,16%	5,09%
PASİF TOPLAMI		100,00%		100,00%		100,00%

2005 yılına bakıldığında vakfın varlıklarının %99,81'i dönen varlıklardan, %0,19'u duran varlıklardan oluşmaktadır. Toplam varlıklar içindeki en yüksek pay, %99,76 ile menkul kıymetler grubundaki diğer menkul kıymetler hesabına aittir. Dönen varlıklar içindeki dağılıma bakıldığında; hazır değerler %0,03, menkul kıymetler %99,76, olarak belirlenmiştir. Duran varlıklar grubunun hemen tamamı, yapılamakta olan yatırımlar kaleminden kaynaklanmaktadır. Vakfın kaynak yapısı incelendiğinde, toplam kaynakların %98,57'si özkaynaklar, %1,43'ü kısa vadeli yabancı kaynaklardan oluştuğu belirlenmiştir.

Dönen varlıklarla kısa vadeli yabancı kaynaklar karşılaştırıldığında, dönen varlıkların %99,81 oranla, %1,43'ten oldukça büyük olduğu görülmektedir. İşletmenin net çalışma sermayesi yeterlidir. Esasen duran varlıklarla araştırılması beklenen ilişki dönen varlıklarla araştırıldığında daha anlamlı olacaktır. Dönen varlıklarla özkaynak grubu arasındaki ilişki araştırıldığında, Dönen varlıkların tamamı %99,81, özkaynaklar tarafından finanse edilmektedir. Bu durum vakfın aleyhine yorumlanabilir, ancak bu noktada vakfın özel durumu düşünülerek hemen acele bir sonuca varılması yanlış olur. Vakfın gelişme yönünün tam bir değerlendirmesini yapabilmek için verilerin 2003, 2004, 2005 yıllarına ilişkin bilanço ve gelir tablolarının incelenmesi gerekir.

Dönen varlıklar ile kısa vadeli yabancı kaynakların dikey yüzdeleri;

Tablo 3.11. Dönen Varlıklar-Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Dikey Yüzdeleri

KALEMLER	DİKEY YÜZDELER		
	2003	2004	2005
DÖNEN VARLIKLAR	99,79%	99,79%	99,81%
KISA VADELİ YB. KAYNAKLAR	0,001%	0,02%	1,43%

Vakfın dönen varlıklarının toplam aktif içindeki payı iki yıl %99,79, 2005 yılında %99,81 olmuştur. Dönen varlıkların aktif içindeki payı artan bir seyir izlemiştir. Toplam pasif içinde kısa vadeli yabancı kaynakların payı da artan bir seyir izlemiştir. Bu ilişkinin araştırılmasının temel sebebi net çalışma sermayesinin yeterliliği olduğu için bu yüksek yüzdeler karşısında kesinlikle bir yeterlilikten söz edilebilir. Vakıfta

borçlarını ödeyememe gibi bir risk yoktur. Vakfın durumu dikkate alınarak, Dönen varlıklar ile özkaynaklar arasındaki ilişkiyi incelemek yerinde olur.

Dönen varlıklar ile özkaynakların dikey yüzdeleri;

Tablo 3.12. Dönen Varlıklar-Özkaynaklar Dikey Yüzdeleri

KALEMLER	DİKEY YÜZDELER		
	2003	2004	2005
DÖNEN VARLIKLAR	99,79%	99,79%	99,81%
ÖZKAYNAKLAR	100,00%	99,98%	98,57%

Vakıf, mal varlığı temeline dayanan bir vakıf değildir, aksine para ile menkul kıymetlerle kurulmuştur. Vakfın işletilmesi de bu menkul kıymetler yoluyla yapılmaktadır. Bu sebeple özkaynakları oluşturan kaynaklar ile dönen varlıkların ilişkisi önem kazanmaktadır. 2003 yılında pasiflerin tamamı özkaynaklardan ibarettir. Bu sebeple 2003 yılında %100 oranı vardır. 2004 yılında dönen varlıklar yüzdesi özkaynaklar yüzdesinden azdır. Bunun sebebi kısa vadeli yabancı kaynakların miktarında dolayısıyla oranında meydana gelen artıştır. 2005 yılı için de aynı şekilde olmuştur.

Ticari borçlara ilişkin dikey yüzdeler;

Tablo 3.13. Ticari Borçlar Dikey Yüzdeleri

KALEMLER	DİKEY YÜZDELER		
	2003	2004	2005
TİCARİ BORÇLAR	0,001%	0,02%	1,43%

2003 yılında toplam varlıkların sadece %0,001'ini oluşturan ticari borçlar, 2004'te %0,02'sini, 2005'te 1,43'ünü oluşturmaktadır. Ticari borçlar artış eğilimindedir. Borçların kaynağı diğer ticari borçlardır. Diğer ticari borçlar, ortaklara borçlar, iştiraklere borçlar, bağlı ortaklıklara borçlar, kamuya olan ertelenmiş veya

taksitlendirilmiş borçlar ve diğer çeşitli borçlar hesaplarından oluşmaktadır. Diğer ticari borçları muhtemelen diğer çeşitli borçlar hesabından kaynaklanmaktadır.

Maddi duran varlıkların dikey yüzdeleri;

Tablo 3.14. Maddi Duran Varlıklar Dikey Yüzdeleri

KALEMLER	DİKEY YÜZDELER		
	2003	2004	2005
MADDİ DURAN VARLIKLAR	0,212%	0,207%	0,194%

Maddi duran varlıklar 2003 yılında %0,212 iken 2004 yılında azalarak 0,207'ye 2005 yılında daha da azalarak %0,194'e inmiştir. Maddi duran varlıklar azalış eğilimindedir.

Gelir tablolarının dikey yüzdeleri ise aşağıdaki gibi düzenlenmiştir.

Tablo 3.15. Gelir Tablolarının Net Satışlarla Dikey Yüzdeleri

	2003	2004	2005	Net Satışlara Oranı %	Net Satışlara Oranı %	Net Satışlara Oranı %
BRÜT SATIŞLAR	3.944,60	6.280,48	677,00	100,000%	100,000%	100,000%
BAĞIŞ VE YARDIMLAR	3.944,60	6.280,48	677,00	100,000%	100,000%	100,000%
NET SATIŞLAR	3.944,60	6.280,48	677,00	100,000%	100,000%	100,000%
FAALİYET GİDERLERİ	209.690,45	174.987,88	236.439,86	5315,886%	2786,218%	34924,647%
GENEL YÖNETİM GİDERLERİ	12.224,52	13.018,42	18.718,47	309,905%	207,284%	2764,914%
AMACA YÖNELİK GİDERLER	197.265,94	161.969,46	214.547,39	5000,911%	2578,934%	31690,900%
FAALİYET KARI/ZARARI	-205.745,85	-168.707,39	-235.762,86	-5215,886%	-2686,218%	-34824,647%
DİĞER FAALİYETLERDEN OL.GEL.KAR	106.126,47	404.702,14	401.649,93	2690,424%	6443,809%	59327,907%
DİĞER FAALİYETLERDEN OL.GİD.ZARAR	513.997,91	172.524,68	56,25	13030,419%	2746,998%	8,309%
OLAĞAN KAR/ZARAR	-613.617,30	63.470,07	165.830,82	-15555,881%	1010,593%	24494,951%

Net satışlara oranlanan değerlerin çok bir anlamı olmamaktadır zira bu vakfın amaçlarını gerçekleştirmek için bağış ve yardımlara doğrudan ihtiyaç duyulmamaktadır. Ölçülmek istenenin gelirleri ile yapılacak bir oranlama olduğu düşüncesinden hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo 3.16. Gelir Tablolarının Diğ. Faaliyet Kârlarıyla Dikey Yüzdeleri

	2003	2004	2005	Diğer Faaliyetler den Olağan Gelir ve Kârlara Oranı % 2003	Diğer Faaliyetler den Olağan Gelir ve Kârlara Oranı % 2004	Diğer Faaliyetler den Olağan Gelir ve Kârlara Oranı % 2005
BRÜT SATIŞLAR	3.944,60	6.280,48	677,00	3,72%	1,55%	0,17%
BAĞIŞ VE YARDIMLAR	3.944,60	6.280,48	677,00	3,72%	1,55%	0,17%
NET SATIŞLAR	3.944,60	6.280,48	677,00	3,72%	1,55%	0,17%
FAALİYET GİDERLERİ	209.690,45	174.987,88	236.439,86	197,59%	43,24%	58,87%
GENEL YÖNETİM GİDERLERİ	12.224,52	13.018,42	18.718,47	11,52%	3,22%	4,66%
AMACA YÖNELİK GİDERLER	197.265,94	161.969,46	214.547,39	185,88%	40,02%	53,42%
FAALİYET KARI/ZARARI	-205.745,85	-168.707,39	-235.762,86	-193,87%	-41,69%	-58,70%
DİĞER FAALİYETLERDEN OL.GEL.KAR	106.126,47	404.702,14	401.649,93	100,00%	100,00%	100,00%
DİĞER FAALİYETLERDEN OL.GİD.ZARAR	513.997,91	172.524,68	56,25	484,33%	42,63%	0,01%
OLAĞAN KAR/ZARAR	-613.617,30	63.470,07	165.830,82	-578,19%	15,68%	41,29%

Vakfın bağış ve yardımları net satışlar kaleminin tamamını oluşturmaktadır. Alarko Vakfı'nın ticari bir faaliyeti olmadığı anlaşılmaktadır. Ödenen vergiler kaleminin yokluğu da buna delil teşkil eder. Alarko Vakfı'nın gelirleri esas itibariyle diğer faaliyetlerden olağan gelirler ve kârlar kaleminde görülmektedir. Bu sebeple oranlama bu kaleme yapılmıştır. Bu sebeple, vakfın faaliyet giderlerinden amaca yönelik giderlerin oranı 2003'te %185,88, 2004'te %40,02, 2005 yılında %53,42 olarak gerçekleşmiştir ki bu, 2005 yılında diğer faaliyetlerden elde edilen gelir ve karların her 100 YTL'lik kısmından 53,42 lirasının amaca yönelik faaliyetlere harcanmakta olduğunu göstermektedir.

Bağış ve yardımlar, diğer faaliyetlerden olağan gelir ve kârların 2003'te %3,72, 2004'te %1,55'i, 2005'te %0,17 si olmuştur. Bağış ve yardımların azalışı pek

iyiye yorulabilecek bir konu değildir. Faaliyet zararı, diğer faaliyetlerden olağan gelir ve kârların 2003'te %193,87'isini, 2004'te %41,69'unu, 2005'te %58,70'ini oluşturmuştur.

Diğer faaliyetlerden olağan gider ve zararlar kalemi incelendiğinde, 2003 yılında esas gelir kaynaklarının %484,33'ünün zarar olarak yansıtıldığı görülmektedir. Bu dönemde oldukça ciddi zarar edilmiştir ki gelirlerin %578,19'una tekabül etmektedir. 2004 yılında ise durum biraz daha düzelmiştir ancak yine de %42,63 oranında zarar bulunmaktadır. Ancak 2005 yılına gelindiğinde bu zarar kalemi oldukça küçülerek kabul edilebilir bir düzeye, %0,01'e gerilemiş bulunmaktadır. Olağan kâr kalemi incelendiğinde, diğer faaliyetlerden olağan gelir ve kârların 2003'te -%579,19'u yani zararı, 2004'te %15,68'i, 2005'te %41,29'u olmuştur.

Vakfin bağış ve yardımlarında azalış olmasına rağmen kârlılığı artmıştır. Faaliyet zararlarındaki anormal oran 2004'te düşmüş, 2005'te ise biraz daha yükselmiştir ancak bu kârlılığı hiç etkilememiştir. 2005 yılında, bağış ve yardımlardaki azalışa, faaliyet giderlerindeki artışa rağmen yüksek bir kâr oranı olan %41,29 bulunmuştur. Bu oranın tutturulmasında en önemli faktör diğer faaliyetlerden olağan gider ve zararlarındaki sınırlamadır.

3.2.3. Alarko Vakfı'nın finansal tablolarının trend analizi

Alarko Vakfı'na ait sadece üç yıllık gelir tablosu ve bilançolar elde edilebildiğinden, trend analizi sadece üç yıllla sınırlı olarak yapılmıştır. 2003 yılı verileri ilk yıl verileridir ancak, bu yılda zarar söz konusu olduğu için baz yıl olarak alınması uygun görülmemiş, 2004 yılı baz yıl seçilerek aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo 3.17. Eğilim Yüzdelerine Göre Bilançolar

BİLANÇO KALEMLERİ	2003	2004	2005	2003	2005
DÖNEN VARLIKLAR	2.976.372,35	3.040.315,72	3.252.338,68	97,89682	106,9737
HAZIR DEĞERLER	2.968.409,13	196,75	890,22	1508721	452,4625
KASA	91,43	95,60	47,73	95,63997	49,92678
BANKALAR	2.968.317,70	101,46	101,46	2925604	100
DİĞER HAZIR DEĞERLER			842,49		
MENKUL KIYMETLER	949,21	3.039.644,90	3.250.936,27	0,031228	106,9512
DİĞER MENKUL KIYMETLER	949,21	3.039.644,90	3.250.936,27	0,031228	106,9512
GELECEK AYLARA AİT GİD. VE GELİR TAHAK.	6.601,26	474,07		1392,465	0
GELECEK AYLARA AİT GELİR TAHAK.	6.601,26				
DİĞER DÖNEN VARLIKLAR	412,75				
DURAN VARLIKLAR	6.321,32	6.321,32	6.321,32	99,99995	100
MADDİ DURAN VARLIKLAR	6.321,32	6.321,32	6.321,32	99,99995	100
DEMİRBAŞLAR	2,50	2,50	2,50	100	100
BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	2,50	2,50	2,50	100	100
YAPILAMAKTA OLAN YATIRIMLAR	6.321,32	6.321,32	6.321,32	99,99995	100
AKTİF TOPLAMI	2.982.693,67	3.046.637,04	3.258.660,00	97,90118	106,9592
KISA VADELİ YB. KAYNAKLAR	26,70	500,00	46.692,14	5,3394	9338,428
MALİ BORÇLAR					
TİCARİ BORÇLAR	26,67	500,00	46.692,14	5,3334	9338,428
SATICILAR	26,67		3.032,15		
DİĞ.TİCARİ BORÇLAR		500,00		0	0
DİĞ.KISA VADELİ BORÇLAR			43.659,99		
ÖZKAYNAKLAR	2.982.666,97	3.046.137,04	3.211.967,86	97,91638	105,444
ÖDENMİŞ SERMAYE	978,55	978,55	978,55	100	100
BAŞLANGIÇ MAL VARLIĞI	30,00	30,00	30,00	100	100
MAL VARLIĞI ARTIŞLARI	948,55	948,55	948,55	100	100
KAR YEDEKLERİ	3.595.305,72	2.981.688,42	3.045.158,49	120,5795	102,1287
OLAĞANÜSTÜ KARŞILIKLAR	3.595.305,72	2.981.688,42	3.045.158,49	120,5795	102,1287
NET DÖNEM KARI-ZARARI	-613.617,30	63.470,07	165.830,82	-966,782	261,274
PASİF TOPLAMI	2.982.693,67	3.046.637,04	3.258.660,00	97,90118	106,9592

--	--	--	--	--	--

2004 yılı baz yıl seçildiğinde dönen varlıkların ve kısa vadeli yabancı kaynakların göstermiş olduğu eğilim; 2003 yılındaki dönen varlıklar 2004'ten azdır ancak 2005 yılında dönen varlıklarda artış meydana gelmiştir. Kısa vadeli yabancı kaynaklarda da, 2003 yılına göre 2004'te artış meydana gelmiştir. 2005 yılındaki artış ise çok daha büyük bir tutarda gerçekleştiğinden büyük bir eğilim yüzdesi elde edilmiştir.

Kısa vadeli yabancı kaynaklarla özkaynakların eğilim yüzdeleri birlikte değerlendirildiğinde, 2003 yılı ile 2004 yılı arasında özkaynaklar bakımından fazla bir değişiklik meydana gelmemiştir. Kısa vadeli yabancı kaynaklar içinde yer alan, ticari borçlarda 2005 yılında aşırı bir artış olmuştur. Satıcılar hesabı, 2004 yılında görülmediği için, yüzdesi belirtilememiştir ancak 2003 yılında ve 2005 yılında çok arttığı görülmektedir.

2003 yılında dönen varlıkların tamamına yakını bankalarda olan nakit para, 2004 yılından itibaren menkul kıymetlere aktarılmıştır. Bu yüzden 2003'te çok az olan menkul kıymetler hesabı 2004 ve 2005 yıllarında yüksek meblağlara ulaşmıştır. Bu sebeple 2005 değerlendirmesi daha yerinde olacaktır, buna göre 2005'te menkul kıymetlerde bir artış görülmektedir.

Özkaynaklar içindeki kâr yedekleri hesabının alt hesabı olan olağanüstü karşılıklar hesabı ki özkaynaklar hesabı içinde en önemli hesaptır, 2003 yılında ve 2005 yılında 2004'e göre bir artış görülmektedir. Bu aynı zamanda 2003'ten 2004'e hesabın gerilediği ancak 2005'te yeniden bir toparlanma içine girdiği yorumuna müsaittir.

Gelecek aylara ait gider ve gelir tahakkuklarında 2003'te 2004'e göre bir fazlalık vardır, 2005'te kalem sıfırlanmıştır. Duran varlıklarda ve bu ana hesaba bağlı kalemlerde yıllar itibariyle bir değişiklik olmamıştır. Özkaynaklar içindeki hesaplardan ödenmiş sermaye, mal varlığı artışlarında da bir değişiklik olmamıştır.

Alarko Vakfı'nın iki yıllık gelir tablosu verileri trend analizi için aşağıdaki gibi düzenlenmiştir.

Tablo 3.18. Eğilim Yüzdelerine göre Gelir Tabloları

	2003	2004	2005	2003	2005
BRÜT SATIŞLAR	3.944,60	6.280,48	677,00	62,8073	10,77943
BAĞIŞ VE YARDIMLAR	3.944,60	6.280,48	677,00	62,8073	10,77943
NET SATIŞLAR	3.944,60	6.280,48	677,00	62,8073	10,77943
FAALİYET GİDERLERİ	209.690,45	174.987,88	236.439,86	119,8314	135,1178
GENEL YÖNETİM GİDERLERİ	12.224,52	13.018,42	18.718,47	93,90172	143,7845
AMACA YÖNELİK GİDERLER	197.265,94	161.969,46	214.547,39	121,7921	132,4616
FAALİYET KARI/ZARARI	-205.745,85	-168.707,39	-235.762,86	121,9543	139,7466
DİĞER FAALİYETLERDEN OL.GEL.KAR	106.126,47	404.702,14	401.649,93	26,22335	99,24581
DİĞER FAALİYETLERDEN OL.GİD.ZARAR	513.997,91	172.524,68	56,25	297,9272	0,032604
OLAĞAN KAR/ZARAR	-613.617,30	63.470,07	165.830,82	-966,782	261,274

Gelir tablosunun trend analizi için düzenlenmiş gelir tablosuna göre bağış ve yardımlar, 2003'te ve 2005'te azalmıştır. Faaliyet giderlerinde ise 2003 ve 2005'te artış söz konusu olmuştur. Amaca yönelik giderlerde de artış meydana gelmiştir. Diğer faaliyetlerden olağan gelir ve kârlar 2003'te oldukça azdır ancak 2005 yılındaki az da olsa bir azalma dikkat çekici olmuştur. Diğer faaliyetlerden olağan gider ve zararlar kalemi en dikkat çekici kalemdir; 2003 yılında anormal bir fazlalık söz konusuysen 2005'te oldukça düşmüştür. Olağan kâr ise, 2003 yılındaki zarar sebebiyle oldukça anormal görünmektedir bu yüzden 2005 trendini değerlendirmek daha uygun olacaktır, 2005'te olağan kârda ciddi bir artış görülmektedir.

3.2.4. Alarko Vakfı'nın finansal tablolarının oran yöntemi ile analizi

Cari oran, kısa vadeli borçları ödeyebilme kabiliyetini ölçmektedir. Bu vakıf için likidite önemlidir ancak ticari faaliyet göstermediği için kısa vadeli yabancı kaynaklar çok önem arz etmez.

$$\text{Cari Oran} = \text{Dönen varlıklar} / \text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}$$

Tablo 3.19. Cari Oran Tablosu

2003	2004	2005
111487,1	6080,631	69,65495

Değerleri hesaplanmıştır. Vakfın kısa vadeli borçlarını ödeyebilme kabiliyeti yüksektir.

Asit-test oranı;

$$\text{Asit-Test oranı} = \text{Hazır Değerler} + \text{Süratli paraya çevrilebilir değerler} / \text{KVYK}$$

Tablo 3.20. Asit-Test Tablosu

2003	2004	2005
5.936.853,81	6473,1	1109,035

Değerleri hesaplanmıştır. Ticari faaliyet gösterilmediği için kısa vadeli yabancı kaynaklar çok önem arz etmemektedir. Bu anlamda nakit oranının hesaplanması benzer sonuçları vereceğinden hesaplanmamıştır.

Duran varlıkların özkaynaklara oranı vakıf kurumu için anlamlı bir orandır ancak Alarko Vakfı'nın temeli eski tür vakıflar gibi duran varlığa dayalı olmadığı için, bu noktada çok anlam taşımamaktadır.

$$\text{Oran} = \text{Duran Varlıklar} / \text{Özkaynaklar}$$

Tablo 3.21. Duran Varlık-Özkaynaklar Oranı Tablosu

2003	2004	2005
0,0021194	0,00208	0,00197

Maddi Duran Varlıklar(Net) / Özkaynaklar oranı

Alarko Vakfi'nda maddi duran varlıklar toplamı, duran varlık toplamına eşittir. Bu sebeple oranlar aynıdır. Oranın 1'den az olması ticari faaliyetler için yeterli kabul edilmektedir. Araştırmacıya göre, vakfin temel dayanağı mutlaka arsa, arazi, bina gibi gayri menkul olan maddi duran varlıklardan olmalıdır ve vakfin bekası için sürekli kontrol altında tutulmalı ve artışı beklenmelidir.

Maddi Duran Varlıklar / Toplam varlıklar oranı

Tablo 3.22. Maddi Duran Varlıklar-Toplam Varlıklar Oranı Tablosu

2003	2004	2005
0,0021193	0,00208	0,00194

Varlıklar arasındaki ilişkileri görmek bakımından gerekli oranlardan biridir. Alarko Vakfi'nin varlıklarının tamamına yakını dönen varlıklardadır ancak, mülke dayanan vakıflar için önemli bir oran olmaktadır. Yıllar itibariyle düşüş meydana gelmesinin sebebi duran varlıklardaki azalış değil, sabit kalan duran varlıklar karşısında artış gösteren toplam varlıklardır.

Duran Varlıklar / Dönen Varlıklar oranı

Tablo 3.23. Duran Varlıklar-Dönen Varlıklar Oranı Tablosu

2003	2004	2005
0,0021238	0,00208	0,00194

Yıllar itibariyle düşüş meydana gelmesinin sebebi duran varlıklardaki azalış değil, sabit kalan duran varlıklar karşısında artış gösteren dönen varlıklardır.

Duran Varlık Devir Hızı Oranı

Duran Varlık Devir Hızı Oranı = (Net Satışlar + İştirak Kazançlar + Duran Varlık Faiz Gelirleri + Kira Gelirleri) / Ortalama Duran Varlıklar

Duran varlıklar gelirlere oranlanmıştır, esasen Alarko Vakfı'nın gelirleri bağışlar ve yardımlar ile menkul kıymet kârlarından elde edilmektedir. Bu sebeple formül bu bilgilere göre değiştirilmiştir. Bu durumda oran;

Duran Varlık Devir Hızı Oranı = Bağışlar ve yardımlar+Diğer Faal.Ol.Gel.Kâr
Ortalama Duran Varlıklar

Şeklinde düzenlenebilir. Bu durumda,

Tablo 3.24. Duran Varlık Devir Hızı Oranı Tablosu

2003	2004	2005
17,41268	65,01532	63,64603

değerleri bulunur. Maddi duran varlık rakamlarıyla, duran varlıklar rakamları birbirine eşit olduğu için aynı sonuç elde edileceğinden hesaplanmamıştır.

Toplam aktifler devir hızı hesaplamasında, net satışlar ile birlikte işletmenin diğer gelir unsurları toplamı dikkate alındığında daha anlamlı sonuç elde edildiği düşüncesinden hareketle hesaplanmıştır. Oranın çok düşük olması atıl kapasiteyi göstermektedir.

Aktifler Devir Hızı Oranı = Tüm Hâsılat / Ortalama Toplam Aktif

Tablo 3.25. Toplam Aktifler Devir Hızı Oranı Tablosu

	2003	2004	2005
Aktifler Devir Hızı Oranı	0,03690324	0,134897139	0,123463918

Vakıflarda kârlılık amaç değilse de önemlidir ve kârlılık analizlerine ihtiyaç vardır. Kurumun hayatini devam ettirmesi amaçlarını yerine getirebilmesi için kâr önemlidir. Kârlılık oranlarından ilki kâr marjıdır. Ancak Alarko Vakfı'nın ticari faaliyeti yoktur ve bağış ve yardımlara dayanmamaktadır bu sebeple toplam gelirleri ile bir değerlendirme yapılmıştır.

Net Kâr Marjı Oranı

$$\text{Net Kâr Marjı Oranı} = \text{Net Kâr} / \text{Toplam Gelirler}$$

Tablo 3.26. Net Kâr Marjı Oranı Tablosu

	2003	2004	2005
Net Kâr Marjı Oranı	-0,17938065	0,154434925	0,412179269

Varlıkların kazanma gücü,

1 liralık varlığın yüzde kaç kâr elde ettiğini ifade etmektedir. Bu oran aktiflerin işletme tarafından etkin kullanılma başarısını değerlendirmede kullanılır (Ercan ve Ban,2005:46)

$$\text{Varlıkların Kazanma Gücü} = \text{Net Kâr} / \text{Toplam Aktif}$$

Tablo 3.27. Varlıkların Kazanma Gücü Tablosu

	2003	2004	2005
Varlıkların Kazanma Gücü	-0,2057259	0,020832829	0,050889267
Varlıkların Kazanma Gücü %	-20,57%	2,08%	5,09%

Alarko vakfi sahip olduğu her 1 liralık varlığından 2003'te %20,57 zarar etmiş, 2004'te %2,08 kâr elde etmiş, 2004'te %5,09 oranında kâr elde etmiştir. Alarko Vakfı için etkinlik konusunu olumlu yorumlamak bu anlamda pek kolay değildir.

Özsermeyenin Kazanma Gücü,

$$\text{Özsermayenin Kazanma Gücü} = \text{Net Kâr} / \text{Özsermaye}$$

Ancak bu oranı elde etmek için, aşağıdaki net rantablite ve özkaynak devir hızının çarpımı kullanılmaktadır.

Tablo 3.28. Özsermayenin Kazanma Gücü Tablosu

	2003	2004	2005
Net kâr / net hâsılat	-5,5747373	0,154434925	0,412179269
Net hâsılat / özkaynak	0,03690357	0,134919281	0,125258704
Özsermayenin kazanma gücü	-0,2057277	0,020836249	0,051629041

3.2.5. Alarko Vakfı'nın vakıflara özgü oranlarla analizi

3.2.5.1. Yeterlilik oranlarıyla analiz

Vakfin amaçlarını yerine getirme yeterliliğini ölçen oranlar; Aylık giderleri karşılama oranı, Borç ödeme oranı, Tasarruf oranı, Hibe ve bağışlar oranı, Borç oranıdır.

Aylık Giderleri Karşılama Oranı(Defensive Interval)

$$\text{AGKO} = \frac{\text{Nakit} + \text{Menkul Kıymetler} + \text{Alacaklar}}{\text{Aylık Ortalama Giderler}}$$

Tablo 3.29. Aylık Giderleri Karşılama Oranı Tablosu

	2003	2004	2005
Aylık Giderleri Karşılama Oranı	169,93	208,46	165,04

Yıllar itibarıyla aşırı derecede yüksek bir değer görüldüğü için olumlu görüş bildirilebilir. 2004 yılında durumun bu anlamda çok daha iyi olduğu, 2005'te önceki yıllara göre bir gerileme olduğu da görülmektedir.

Borç ödeme oranı,

$$\text{Borç ödeme oranı} = \frac{\text{Ticari ve Mali Borçlar}}{\text{Aylık Ortalama Giderler}}$$

Tablo 3.30. Borç Ödeme Oranı Tablosu

	2003	2004	2005
Borç ödeme oranı	0,000127173	0,002857341	0,197479985

Borçları ödeme oranı, 2003 ve 2004 yıllarında oldukça düşük bir değer almıştır. 2005 yılı da dâhil olmak üzere bu durum ödeme gücünü olmadığını göstermektedir. 2005 yılında önceki yıllara göre ciddi bir artış söz konusu ise de oldukça düşük bir oran görülmektedir. Aşırı derecedeki düşük değerler, nakit yönetiminin etkinliği konusunu düşündürülebilir.

Tasarruf oranı,

$$\text{Tasarruf Oranı} = \frac{\text{Gelirler-Giderler}}{\text{Toplam Giderler}}$$

Tablo 3.31. Tasarruf Oranı Tablosu

	2003	2004	2005
Tasarruf Oranı	-0,85	0,18	0,70

Üç yılda da tasarruf oranı 1'den azdır, bu durum vakfın fonlanmaya ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Vakıf amaçlarını yerine getirmek için fazla gider yapmış durumdadır. Vakfın bekası düşünüldüğünde, kurumun finansal sağlığının korunması da vakfın ilelebet yaşaması düşüncesinden hareketle şarttır. Bu anlamda bu hassas dengenin kurulması beklenir. Amaçları gerçekleştirmek adına fazla gider yapılarak vakfın hayatiyeti sıkıntıya sokulmamalıdır. Her üç yılda da oran 1'den azdır ancak 2005 yılında 1'e doğru oldukça yaklaşmıştır.

Hibe ve bağışlar oranı,

$$\text{Hibe (Grant) ve Bağışlar(Contribution) Oranı} = \frac{\text{Hibe ve Bağışlardan elde edilen gelirler}}{\text{Toplam Gelirler}}$$

Yukarıdaki oran, Türkiye uygulaması için düzenlenecek olursa,

$$\text{Bağış ve Yardımlar Oranı} = \frac{\text{Bağış ve Yardımlar}}{\text{Toplam Gelirler}}$$

Tablo 3.32. Bağış ve Yardımlar Oranı Tablosu

2003	2004	2005
0,035836846	0,015281619	0,001682711
3,58%	1,53%	0,17%

Bağış ve yardımların toplam gelirler içindeki payı oldukça düşüktür. 2003 yılında %3,58 iken, giderek azalarak 2004 yılında %1,53, 2005'te %0,17 olmuştur.

$$\text{Vakfin Esas Geliri (Endowment) Oranı} = \frac{\text{Vakfin Esas Geliri}}{\text{Toplam Gelirler}}$$

Ayrı bir başlık altında görülemeyeceği için Alarko Vakfı'nda esas vakıf gelirlerini oluşturan olağanüstü gelirler kalemi dikkate alınmıştır.

Tablo 3.33. Vakfin Esas Geliri Oranı Tablosu

2003	2004	2005
0,964163154	0,984718381	0,998317289
96,42%	98,47%	99,83%

Olağanüstü gelirler kalemi de vakfin esas gelirini göstermektedir. Bu kalem toplam gelirlerin 2003 yılında %96,42'sini oluştururken 2004 yılında %98,47'ye yükselmiş, 2005 yılında ise daha da artarak %99,83 oranı bulunmuştur.

Borç oranı,

$$\text{Borç Oranı} = \frac{\text{Ortalama Toplam Borçlar}}{\text{Ortalama Toplam Varlıklar}}$$

Tablo 3.34. Borç Oranı Tablosu

	2003	2004	2005
Borç Oranı	0,00001	0,000164115	0,014328632

Vakfın her üç yıl itibariyle de borçlanması oldukça düşüktür. 2005 yılındaki artış dahi oranı ancak %1,43'e yükseltmiştir. Vakfın borçlarını ödeyememesi söz konusu değildir.

3.2.5.1. Kaynak kullanımı oranlarıyla analiz

Amaçları yerine getirmede kaynakların kullanımı oranlarından ilki, Net varlıkların devir hızı, ikincisi yaşama kabiliyeti oranı, üçüncüsü birincil rezerv oranı ve dördüncüsü bağış geliri oranıdır.

Net Varlıkların Devir Hızı,

$$\text{Net Varlıkların Devir Hızı} = \frac{\text{Net Varlıklardaki Değişme}}{\text{Toplam Net Varlıklar}}$$

Tablo 3.35. Net Varlıkların Devir Hızı Tablosu

2003-2004	2004-2005
0,021031819	0,065190923
2,10%	6,52%

2004 yılında 2003 yılına göre varlıklarda %2,10 artış meydana gelmiştir. 2005 yılında ise artış %6,52 düzeyinde gerçekleşmiştir. Kendi içinde olumlu görülebilecek bir durumdur ancak genel olarak sektör verileriyle mukayese edildiğinde çok daha anlamlı netice verecek türden bir orandır.

Yaşama Kabiliyeti Oranı,

Duran varlıkların uzun vadeli borç yükümlülüklerini karşılama kabiliyeti oranı ve formülü:

$$\text{Yaşama kabiliyeti} = \frac{\text{Net Dönen Varlıklar}}{\text{Uzun Vadeli Yb. Kaynaklar}}$$

Vakfın uzun vadeli borçlanması yoktur, bu anlamda hesaplanan değer ancak sonsuz olabilir.

Birincil Rezerv Oranı,

$$\text{Birincil Rezerv Oranı} = \frac{\text{Net Dönen Varlıklar}}{\text{Toplam Giderler}}$$

Tablo 3.36. Birincil Rezerv Oranı Tablosu

	2003	2004	2005
Birincil Rezerv Oranı	4,1127818	8,7487938	13,752187

Sadece mevcut dönen varlıkları ile ne kadar faaliyetini sürdürebileceğini gösteren orandır. 2003 yılından 2005 yılına bu kabiliyeti artmıştır.

Bağış Geliri Oranı,

$$\text{Bağış Geliri Oranı} = \frac{\text{Bağış Gelirleri}}{\text{Faaliyet Giderleri}}$$

Tablo 3.37. Bağış Geliri Oranı Tablosu

	2003	2004	2005
Bağış Gelir Oranı	0,0188115	0,0358909	0,0028633
	1,88%	3,59%	0,29%

Bağışlardan elde edilen gelirin bütün faaliyetler içindeki payını gösteren bir orandır. Bağışların faaliyetlerle pek ilişkisi görülmediği sonucuna varılabilir. Bu oran 2004 yılında artışa geçmiştir ancak 2005 yılında %0,29'a düşerek 2003 seviyesinin de altına inmiştir.

Yönetim Giderleri Oranı,

$$\text{Yönetim Giderleri} = \frac{\text{Yönetim ve Genel Giderler}}{\text{Toplam Giderler}}$$

Tablo 3.38. Yönetim Giderleri Oranı Tablosu

	2003	2004	2005
Yönetim Giderleri Oranı	0,016892	0,0374617	0,0791492
	1,69%	3,75%	7,91%

Yönetim giderleri oranı 2003 yılında %1,69 oranında olup oldukça düşük bir orandır. Bu yılda, bu anlamda etkinliğin fazla olduğundan söz edilebilir. 2004 yılındaki oran %3,75 olarak gerçekleşmiştir, bu da düşük bir oran kabul edilebilir. 2005 yılında oran %7,91'dir ve önceki yıllara göre ciddi bir artıştır. Bu oranlar, sektördeki oranlarla birlikte değerlendirilmesi gereken bir orandır.

Program-Hizmet Giderleri Oranı,

$$\text{Program-Hizmet Giderleri} = \frac{\text{Program-Hizmet Giderleri}}{\text{Toplam Giderler}}$$

Tablo 3.39. Program-Hizmet Giderleri Oranı Tablosu

	2003	2004	2005
Program-Hizmet Giderleri	0,272584092	0,466082319	0,907192046
	27,26%	46,61%	90,72%

Program Hizmet Giderleri-Toplam Varlıklar Oranı,

$$\text{Program Hizmet Giderleri-Toplam Varlıklar} = \frac{\text{Program-Hizmet Giderleri}}{\text{Ortalama Toplam Varlıklar}}$$

Tablo 3.40. Program-Hizmet Giderleri-Toplam Varlıklar Oranı Tablosu

	2003	2004	2005
Program-Hizmet Giderleri-Toplam Varlıklar	0,0662773	0,0532739	0,0659671
	6,63%	5,33%	6,60%

Program-Hizmet giderlerinin, toplam varlıkların yüzde kaçını oluşturduğu önemli bir oranı vermektedir. Gelir tablosundaki amaca yönelik giderler ile toplam aktifler oranlanmıştır. Yüksek bir oran varlıklarını hizmetler için kullanma kabiliyetini gösterir. 2003'te %6,63, 2004'te 5,33, 2005'te %6,60 oranları gerçekleşmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Üçüncü sektör kuruluşlarından vakıflar, kamu veya özel sektöre dâhil olmayan, kâr amacı gütmeyen ya da hisse değerlerini artırmaya çalışmayan örgütlü, kendi kendini yönetebilen kuruluşlardır. Her kültürde kendi özelliği gereği farklı biçimlerde değerlendirildikleri için bir isim karmaşası var olduğu gibi mahiyet bakımından da farklılıklar olması bir kavramsal kargaşa oluştursa da, Türkçede vakıf olarak adlandırdığımız kuruluşların benzerleri dünyada mevcuttur. Türkçede vakıf olarak kullanılan kelime Arapça kökenlidir. Nasıl Amerikan terminolojisinde iktisadî bakış açısıyla kâr amacı gütmeyen örgüt olarak nitelendirilmişse, Araplarda mülkiyeti ve zamanı esas alan bir bakış açısı vardır ki Türkçeye de aynı mantık transfer edilmiştir. Farklı türdeki sınıflandırmaların hepsi bakış açılarındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde kâr amacı gütmeyen kuruluşlar ekonomik ve sosyal hayatta çok önemli fonksiyonlar icra etmektedir. Gayri safi milli hâsıla'nın ve toplam çalışanların dörtte biri bu sektörde çalışmaktadır. Milli gelir içindeki payı ise %6,7'dir. 2004 yılı itibariyle Avrupa Birliği'nde 61.000 adet vakıf bulunmaktadır ve bunların yaklaşık yarısı 48 milyar Euro harcama yapmıştır. Türkiye'de ise 4500 adet vakıf ve yaklaşık 80.000 civarında dernek mevcuttur.

Vakıfların varlıklarını devam ettirebilmeleri, belirlenmiş amaçların yerine getirilmesi kadar önem taşımaktadır. Vakfın varlıkları ve kaynaklarının yönetimi en öncelikli konulardan biridir. Finansal yönetimdeki temel prensipler, kâr amacı gütmeseler de vakıflar için de geçerlidir. Verimsizlik, kötü yönetim vakfın beka kaydını sıkıntıya sokar.

Vakıfların finansal bilgileri Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde bulunmaktadır ancak, Vakıflara ait finansal raporlar ve vakıflarla ilgili makro veriler rapor halinde yayınlanmamaktadır ve bu verilerin elde edilmesi oldukça zordur. Türkiye'de örneğin Amerika Birleşik Devletlerinde olduğu gibi bu verilerin toplanması, raporlar hazırlanmasıyla ilgilenen bir üçüncü sektör kuruluşu yakın tarihe kadar yoktu. Bir kuruluş kendi gayretiyle bu verileri toplamaya çalışmaktadır ancak güvensizlik sebebiyle veri elde etmekte zorlanmaktadır. Bu sebeplerle, vakıflara ait sektör ortalamaları, oranları, toplam varlıkları bilinmemektedir. Bu durum mukayese imkânını ortadan kaldırmaktadır. Toplam varlıklar bilgisi araştırmacı tarafından istendiğinde gizlilik gerekçesiyle Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından müracaatı reddedilmiştir. Esasen Batı'da şeffaflık ve hesap verebilme sorumluluğu bağışçılar tarafından oldukça dikkate alınan bir konu haline gelmiştir. Bağış toplanması veya toplamanın her vakfın hesabı kamuya sorumluluk gereği açıklıkla, şeffaflıkla ortaya konulmalıdır. Özellikle faaliyet giderleri bilgisi, bağışlar, yardımlar, hibeler ayrı ayrı ve çok açık bir şekilde gösterilmelidir.

Finansal analiz teknikleri iş dünyası için geliştirilmiştir ancak, kârlılığın bir amaç olmaması, kâr edilmemesi veya verimsiz çalıştırılması anlamına gelmez. Bu sebeple analizler bazı farklarla anlamlıdır nitekim vakıflar için özel olarak geliştirilmiş oranlar batı literatüründen bu çalışmaya alınmıştır.

Vakfın esas gelirini temin ettiği kaynağa göre bir tasnif mevcut değildir. Bu sebeple vakıflardan bazıları ticari faaliyetlerden de gelir elde ederken, bazıları sadece bağış ve yardımlara dayanmakta, bazıları bir mülkün kira gelirine, bazıları bunların birkaçına dayanmaktadır. Bu durum analiz yapılırken dikkate alınması gereken konulardan biri olmalıdır çünkü likiditeye dayanan bir vakıf ile ilgili yapılan oransal değerlendirmelerle, duran varlıklarına dayanan vakıf arasında oranların farklılık

göstermesi gerekmektedir. Ancak bir vakfın sadece finansal analizlerle değerlendirilmesi de çok yerinde olmaz. Genel ekonomik şartların, üçüncü sektörün kendine özel durumunun, kültürünün dikkate alınması gerekir.

Eğitim ve kültür vakıfları içinde Alarko Vakfı özellikle seçilmemiştir ancak kurucusu her ne kadar şahıslar olsa da esasen şirketin kurduğu bir vakıf olduğu kendileri tarafından açıklanmaktadır, bu yönü ile dikkate değerdir. Türkiye’de köklü bir vakıf geleneği vardır ancak kurumsallaşmanın olmadığı dönemlerde şahsi servetlerinden bir pay ayrılmasıyla vücuda getirilen vakıflar, bazen sosyal sorumluluk gereği bazen sadece imaj kaygısıyla -her ne kadar resmen böyle bir şey mümkün değilse de- şirketler tarafından kurulmaktadır. Nitekim Alarko Vakfı kurucularından birinin adı ile değil şirketin adı ile kurulmuştur.

Alarko Vakfı’nın 2003, 2004, 2005 yıllarına ait gelir tabloları ve bilançoları alınarak finansal analiz teknikleri ile değerlendirilmiştir. Alarko Vakfı’nın menkul kıymete dayanan bir vakıf olduğu anlaşılmaktadır. Bağış ve yardımlara, maddi duran varlıklara dayanmamaktadır. Bu sebeple likiditesi oldukça kuvvetlidir, her ne kadar yıllar itibariyle borçlarında oransal olarak ciddi bir artış varsa da, tutarlara bakıldığında borçlarını ödeme sıkıntısı kesinlikle yoktur. Cari oran ve asit test oranı gibi likiditeyi araştıran oranlarda da bu durum ortaya net bir şekilde çıkmıştır.

2003 yılındaki zarardan sonra 2004’e gelindiğinde bağış ve yardımlarda önemli bir artış olmuş, amaca yönelik giderlerinde bir kısıntıya gidilmiştir. 2004 yılında diğer faaliyetlerden olağan gelir ve kârlar kaleminde bir sıçrama olmuştur ki bu sebepler net kârdaki artışı açıklamaktadır. 2005 yılı itibariyle bağış ve yardımlarda bir azalma söz konusu olmuştur. Alarko Vakfı’nda amaç, bağış ve yardım toplamak değildir. Bu tutarın az da olsa artması, hiç olmazsa aynı kalması beklenen bir şeydir.

Diğer faaliyetlerden olağan gelir ve kârlarda 2003’ten 2004’e %73,78 oranında, bir artış meydana gelmiştir. 2004’ten 2005’e aynı kaldığı söylenebilir. Bilançolar ile birlikte değerlendirildiğinde diğer faaliyetlerden olağan gelir ve kârları, menkul kıymet satışlarından elde edilen kârların veya borsa değer artışlarının oluşturmuş olması muhtemeldir.

Vakfın kaynak yapısı incelendiğinde, toplam kaynakların %98,57'sinin özkaynaklar, %1,43'ünün kısa vadeli yabancı kaynaklardan oluştuğu belirlenmiştir. 2005 yılına bakıldığında vakfın varlıklarının %99,81'i dönen varlıklardan, %0,19'u duran varlıklardan oluşmaktadır. Dönen varlıklar içinde ise 2003 yılında bankalarda bulunan nakit, 2004 yılında menkul kıymetlere aktarılmıştır. Vakfın bağış ve yardımları net satışlar kaleminin tamamını oluşturmaktadır. Alarko Vakfı'nın ticari bir faaliyeti olmadığı anlaşılmaktadır.

Trend analizinin iyi sonuç verebilmesi için beş yıl ve fazlası veri gereklidir hatta on yıl idealdir ancak, Alarko Vakfı'na ait sadece üç yıllık veri elde edilebildiğinden bu yıllara ait bilanço ve gelir tabloları, bu tür bir analiz yapılabiliğini göstermek ve daha sonraki araştırmalara esin vermek amacıyla değerlendirilmiştir.

Bazı oranlar vakfın yapısı göz ardı edildiğinde anlamsızlaşmaktadır. Alarko Vakfı'nın varlığı eski tür vakıflar gibi maddi duran varlığa dayalı olmadığı için, duran varlıklara ilişkin ilişkiler arayan oranların uygulanması çok anlam taşımamaktadır. Duran varlıklarla dönen varlıkların oranı da vakıfların denetimleri için önemli ve gerekli bir oran olabilir. Türdeş vakıflardan elde edilecek oranlarla bir kıyaslama yapılabilir. Ayrıca sektörde belirli bir oran belirlenerek vakfın türüne dair bir yorum yapılmasına imkân sağlayabilir.

Net kâr marjı oranı, yani toplam gelirler içindeki pay 2004 yılında %15,44, 2005 yılında ise %41,21 olmuştur ancak sahip olduğu her bir liralık varlığından 2004'te %2,08 kâr elde etmiş, 2005'te %5,09 oranında kâr elde etmiştir. Alarko Vakfı için etkinlik konusunu olumlu yorumlamak bu anlamda pek kolay değildir. Nitekim özsermayenin kazanma gücüne bakıldığında da 2004 yılı için %2,08, 2005 yılı için %5,16 oranları elde edilmiştir.

Vakıflar için geliştirilmiş oranlardan amaçları gerçekleştirme yeterliliğini araştıran; Aylık giderleri karşılama oranı, Borç ödeme oranı, Tasarruf oranı, Hibe ve bağışlar oranı, Borç oranları hesaplanmıştır.

Likiditenin çok yüksek oluşu sebebiyle; aylık giderleri karşılamakta vakfın bir sıkıntısı söz konusu değildir, borçlarını rahatlıkla ödeyebilir. Borç oranında elde edilen rakamlar oldukça düşüktür ve bu nakit yönetiminin iyi idare edilip edilmediği konusunu düşündürmektedir.

Tasarruf oranının 1 ve üzerinde bir değer alması beklenirken, Alarko Vakfında 2003, 2004 ve 2005 yıllarında değer 1'den azdır ve bu vakfın fonlanması gerektiğini göstermektedir. Ayrıca, amaçları gerçekleştirmek adına giderler arttırılarak vakfın bekası tehlikeye atılmamalıdır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde vakıflardan bilanço, faaliyetler için düzenlenen ayrıntılı gelir tablosu ile fon akım tablosu istenmektedir. Türkiye'de ise sadece bilanço ve gelir tablosu beklenmektedir ki bu durum ayrıntılı olarak vakıfların durumunu görmeyi engellemektedir. Batı'da ve Türkiye'de farklı farklı yasalar oluşu bazı oranları anlamsız kılmaktadır. Türkiye'de vakıflara üyelik yoktur, batı'da vardır. Bu sebeple özellikle aidatlara ait oranlar hesaplanmamıştır. Yine hibe, bağış ve aidatlar ayrı değerlendirmelere tabi tutulmaktadır ki Türkiye'de bu tür bir ayırım da hesaplarda mevcut değildir. Bu sebeple bağış ve yardımlar kalemi dikkate alınarak toplam gelirler içindeki payları araştırılmaktadır. Alarko Vakfı'nın gayesi bağış ve yardım toplamak değildir. Bağış ve yardımların payı bu sebeple oldukça düşüktür. Esasen ortaya konulan paranın iyi işletilmesi ve gelirleriyle faaliyet göstermesi arzu edilmektedir. Bağış ve yardımlar acil nakit ihtiyaçları karşısında vâkıfların para aktarmaları neticesinde meydana geldiği düşünülmektedir. Bu sebeple bu oran her zaman düşük kalacaktır. 2003 yılından itibaren toplam gelirler içinde bağış ve yardımların payı giderek azalmıştır.

Bağış, yardım ve hibe dışında, vakfın esas olarak kendisinin temin ettiği gelir de incelenmiştir. Alarko Vakfı'nda ortada bir mülk yoktur, paraya dayanmaktadır. Esas itibarıyla gelirleri de buradan gelmektedir. Bu gelirlerin kaynağı, 2003 yılında bankada bulunan mevduattan elde edilen faiz geliri olduğu, 2004 ve sonrasında ise menkul kıymetlerden elde edilen kazançlar veya değer kazançları neticesinde meydana gelen artışlarla gelir temin edilmiştir.

Borç oranı, toplam borçlar karşısında toplam varlıkları ortaya koymaktadır ki bu oran çok düşük olarak tespit edilmiştir. Bütün bu oranlar karşısında vakfın amaçlarını gerçekleştirmek için yeterli olduğu yorumu yapılabilir.

Vakıflar için geliştirilmiş oranlardan kaynakların kullanımını araştıran; Net varlıkların devir hızı, Yaşama kabiliyeti oranı, Birincil rezerv oranı, Bağış geliri oranı, Yönetim giderleri oranı, Program-Hizmet giderleri oranları hesaplanmıştır.

Net varlıkların devir hızı 2004 yılında varlıklarda %2,10 artış meydana gelmiştir. 2005 yılında ise artış %6,52 düzeyinde gerçekleşmiştir. Sektör oranlarıyla mukayese edildiğinde anlamlı netice verecek türden bir orandır.

Yaşama kabiliyeti oranı uzun vadeli yabancı kaynaklar karşısındaki durumu açıklayan bir orandır ancak Alarko Vakfı'nın uzun vadeli borçlanması olmadığından hesaplanamamıştır. Yaşama kabiliyeti kavramının uzun vadeli borçlar üzerinden düşünülmüş olması dikkat çekicidir.

Birincil rezerv oranı, sadece mevcut dönen varlıkları ile faaliyetlerini ne kadar devam ettirebileceğini gösteren oran, giderler karşısında net dönen varlıkların 2003 yılından 2005 yılına artması sebebiyle oran artmıştır. Olumlu yorumlanabilecek bir gelişmedir.

Bağış geliri oranı, bütün faaliyetler içinde bağışların payını gösteren bir orandır. Bu oran 2004 yılında artışa geçmiştir ancak 2005 yılında oldukça düşerek 2003 seviyesinin de altına inmiştir. Bağışların düşük olmasına rağmen faaliyetlerin artması durumu tespit edildiğinden bağışlarla faaliyetlerin ilişkisi yoktur.

Yönetim giderleri oranı 2003 yılından 2005 yılına hızla artmıştır ancak bu oran, sektördeki oranlarla birlikte değerlendirilmesi gereken bir orandır.

Program ve hizmet giderleri ile ilgili olarak iki oran vardır. İlk oran toplam giderler içindeki payını araştırmaktadır. Program ve hizmet giderleri olarak amaca yönelik giderler alınmıştır. Sadece 2005 yılında oran %90,72 olarak gerçekleşmiştir ve ancak bu yıl için olumlu yorum yapılabilir. İkinci oran ise toplam

varlıklar içindeki payını araştırmaktadır. Buna göre, yüksek bir oran varlıklarını hizmetler için kullanma kabiliyetini gösterir. Bu oranın gerçekleşmiş değerleri düşük görünmekle birlikte sektör verileri ile değerlendirildiğinde belki hak verilebilir bir oran olabilecektir.

Hangi türden olursa olsun bütün vakıfların bekası kurucuları tarafından arzu edilen bir durumdur. Bu sorumluluk Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait olduğu kadar mütevellî heyetine de aittir. Bu sorumluluğun en önemli gereklerinden biri gerekli araçları kullanan iyi bir finansal yönetimdir.

KAYNAKÇA

1.KİTAPLAR

AKDOĞAN, Nalân, TENKER, Nejat, “**Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri**”, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006

AKI, Erol, DEMİRBILEK, Sevda, “**Sosyal ve Kültürel Hayatımızda Vakıflar ve İlgili Mevzuat**”,Alfa basım yayım dağıtım, İstanbul,1996

AKINCI, Nejat, ERDOĞAN, Necmettin, “**Finansal Tablolar ve Mali Analiz**”, Barış Yayınları, Fakülteler Kitabevi, 4.Baskı, İzmir,1995

AKGÜÇ, Öztin, “**Mali Tablolar Analizi**”, Muhasebe Enstitüsü Yayın No:64, Avcıol Basım Yayın, Genişletilmiş 9. Bası,1995

AYVERDİ, Ekrem H.,BARKAN, Ömer, “**İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri**”,Baha Matbaası,İstanbul,1970

“Barnes, R. J., An Introduction to Religious Foundations in the Ottoman Empire, Leiden:E.J.Brill, 1987” Murat Çizakça. **A History of Philanthropic Foundations : The Islamic World From The Seventh Century to The Present**. Boğaziçi University Pres, İstanbul,2000,s.82’deki alıntı

“Bryce, H.E. 1992. Financial and Strategic Management for Nonprofit Organizations. 2nd Ed., Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.” Anne Abraham. **A Model of Financial Performance Analysis Adapted for Nonprofit Organisations**. AFAANZ Annual Conference,2004

BÜYÜKKILIÇ, Deniz, “**Kar Amacı Gütmeyen Örgütlerde Verimlilik**”, MPM, Ankara,2004

ÇABUK, Adem, LAZOL, İbrahim, “**Mali Tablolar Analizi**”, Vipaş AŞ, Yayın No:30, 3. Baskı, Bursa, 2004

ÇİZAKÇA, Murat, “**A History of Philanthropic Foundations : The Islamic World From The Seventh Century to The Present**”, Boğaziçi University Pres,İstanbul,2000

ERCAN, Metin K.,BAN, Ünsal, “**Değere Dayalı İşletme Finansı Finansal Yönetim**”, Gazi Kitabevi, Ankara,2005

GALASKIEWICZ, Joseph, BIEFELD,Wolfgang, “**NPO in an age of uncertainty: A study of Organizational Change**”,Adline Transaction Press,Newyork,1998

GILBERT, Gaul, BOROWSKI, Neill A.,”**Free Ride : The tax exempt economy**”, Andrews and McMeel, Kansas City,1993

GROBMAN M. Gary, “**The Nonprofit Handbook**”, Third Edition, White Hat Communications,Harrisburg,2002

HANSMANN, Henry, “**The two nonprofit sectors: Fee or service versus Donative organizations**”. In Virgin A. Hodgkinson, ed.Richard W. Powell, , Yale University Press, New Haven,1989

HERZLINGER, Regina, “Can Public Trust in Nonprofits and Governments Be Restored?”, **Harvard Business Review on Nonprofits**,1-27,USA,1999

KAZICI, Ziya, “**Osmanlı Vakıf Medeniyeti**”, Bilge Yayınları, İstanbul,2003

_____, “**İslami ve Sosyal Açıdan Vakıflar**”, Marifet Yayınları, İstanbul,1985

KORTEN, David,C., “**Getting to The 21st Century : Voluntary Action and The Global Agenda**”, Kumarian press,West Hartford,1990

LEWIS, David, “**The Management of Nongovernmental Development Organizations-An Introduction**”, ed.Stephen P.,Osborne, Routledge Taylor and Francis Boks Ltd, London,2006

MACMENAMIN, Jim, “**Financial Management : An Introduction**”, Routledge, 1999,NY

ÖZTÜRK, Nazif ,“**Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar**”, VGM yayınları, Ankara, 1983

_____, “**Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi**”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları,Ankara, 1995

SALAMON, Lester, “**Americas Nonprofit Sector : A primer**”,Second edition,The foundation center, Washington,DC.,1999

_____, “**The State of Nonprofit America**”, ed.Lester Salamon, Brookings Institution Press, Washington,D.C.,2002

SALAMON, Lester, ANHEIER, Helmut K., “**The International Classification of Nonprofit Organizations**”, The Johns Hopkins University Institute for Policy Studies, Maryland, 1996

_____, “**Defining the Nonprofit Sector, A Cross National Analysis**”,Johns Hopkins Nonprofit Sector Series:4,Manchester University Press,1993

“Sievers, A.S., Associations and Clubs Law in Australia and New Zeland, 2nd.Edition, Federation Press, Sydney,1996”, Abraham, Anne, “Financial Management in the Nonprofit Sector:A Mission-based approach to Ratio Analysis in Membership

Organizations”, **Journal of American Academy of Business**, Cambridge, Sep. 2006;10,1, s.216’deki alıntı

USTA, Öcal, “İşletme Finansı ve Finansal Yönetim”, Detay Yayıncılık,2.Baskı, Ankara,2005

WOLF, Thomas, CARTER, Barbara, “**Managing a Nonprofit Organization in the Twenty-First Century**”, Simon and Schuster, New York,1999

WYSZOMIRSKI, Margaret j. , “Arts and culture”, “**The State of Nonprofit America**”, ed.Lester Salamon, Brookings Institution Press, Washington,D.C.,2002

2.MAKALELER

Abraham, Anne, “Financial Management in the Nonprofit Sector:A Mission-based approach to Ratio Analysis in Membership Organizations”, **Journal of American Academy of Business**, Cambridge, Sep. 2006;10,1, s.212-217

Bode,Ingo, “Flexible Response in Changing Environments:The German Third Sector Model in Transition”, **Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly**, vol. 32, no. 2,190-210, 2003

Callen, J.L.,Klein, A.,Tinkelman D., “Board Composition, Committiees and Organizational Efficiency:The Case of Nonprofits”, **Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly**, 32:4,2003, s.212-217, Abraham, Anne, “Financial Management in the Nonprofit Sector:A Mission-based approach to Ratio Analysis in Membership Organizations”, **Journal of American Academy of Business**, Cambridge, Sep. 2006;10,1, s.212’deki alıntı

Cirtin, Arnold, Lightfoot, Connie, “Financial Statement Analysis for Private Colleges and Universities”, **The National Public Accountant**, August 1996, 41, 8, s. 29-45

Doğan, Lütfü, “Sosyal hizmetlerin değeri ve memleketimizdeki manevi temeli”, **Sosyal Hizmet Dergisi**, C.V, X, Mayıs-Haziran-Temmuz 1970, Erol Akı, Sevda Demirbilek, “Sosyal ve Kültürel hayatımızda Vakıflar ve ilgili mevzuat”,Alfa basım yayım dağıtım,İstanbul,1996 s.1’deki alıntı

Durham, Judy, “Interpreting Nonprofit Financial Statements”, **Assocation Management**, Jan-1997,s.82-85

Greenlee, Jane S., Bukovinski, David, “Financial Ratios For Use in the Analytical Review of Charitable Organizations”, **Ohio CPA Journal**, Jan-Mar 1998,57,1, s.32-38

Helmig, B, Jegers,M, Lapsey I, “Challenges in Managing Nonprofit Organizations: A Research Review”,**Voluntas**,15:2,2004,s.101-116, Abraham, Anne, “Financial Management in the Nonprofit Sector:A Mission-based approach to Ratio Analysis in

Membership Organizations”, Journal of American Academy of Business, Cambridge, Sep. 2006;10,1, s.212’deki alıntı

Herzlinger, Regina, “Managing the Finances of Nonprofit Organizations”, **California Management Review**, 21,s.60-69, 1979

“Kunter, Halim Baki, Türk Vakıfları ve vakfiyeleri üzerine mücmel bir etüd, **Vakıflar Dergisi**,s,I, Ankara,1938” Erol Akı, Sevda Demirbilek, “Sosyal ve Kültürel hayatımızda Vakıflar ve ilgili mevzuat”,Alfa basım yayım dağıtım,İstanbul,1996 s.1’deki alıntı

Kuran, Timur, “The Provision of Public Goods under Islamic Law: Origins, Impact, and Limitations of the Waqf System”, **Law & Society Review**, 35:4: 841-897, Blackwell Publishing, 2001

Yediyıldız, Bahaeddin, “Müessese toplum münasebetleri çerçevesinde XVIII. Asır Türk Toplumunu ve Vakıf Müessesesi”, **Vakıflar Dergisi**, s.XV, Ankara, 1982

3. INTERNET KAYNAKLARI

Demircan,Sunay, “Sivil Toplum Örgütlerinde Kapasite”, (<http://www.stgm.org.tr/docs/1148649614Sivil%20Toplum%20Orgutlerinde%20Kapasite.doc>) , 10.10.2006

European Foundation Center, “EFC identifies significant growth in European foundation sector <http://www.efc.be/agenda/event.asp?EventID=1958>,15.01.2007

Kamu Vakıfları Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kamu_vakiflari_arastirma/ss699m.htm, 14.11.2006

Öner, Atilla,”Kavram Kargaşası:Üçüncü Sektör?=Sivil Toplum”, (http://www.maoner.com/2002_04_st_us.pdf ,28.09.2006

Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, “Sivil Toplum Kuruluşları İhtiyaç Analizi Raporu,(<http://www.stgm.org.tr/kutuphane.php?sec=2>, 15.02.2007

Vakıflar Genel Müdürlüğü, <http://www.vgm.gov.tr/vakiflarhk/hukuktavakif.asp>, 28.08.2006

Wikipedia Ansiklopesidisi, (http://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page), 14.10.2006

Zincir,Rana, “Türkiye’de Filantropinin Sınırları”,TÜSEV, 2003, (<http://www.tusev.org.tr/content/detail.aspx?cn=116>) , 04.09.2006

4.DİĞER BELGELER

4.1.BİLDİRİ KİTAPLARI ve ARAŞTIRMA YAZILARI

Herrero, G.F., Cruz, N.M, Merino,E.R, “The “non residual claim problem” in non-profit organizations. The case of *NGODs* in Spain” International Society for New Institutional Economics, 6th Annual Conference, Cambridge, MA, 2002.

Salamon L, ve Anheier, H.K., Caring Sector or Caring Society? Discovering the Nonprofit Sector Cross-Nationally” Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, no. 17.Baltimore: The Johns Hopkins Institute for Policy Studies, 1994

4.2. YAYINLANMAMIŞ TEZLER

Gök, Hasan, “**Yeni Vakıflarda Yönetim Modeli ve Örgüt Yapısı**”, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,1996

Enginyurt, Hazar, “**Türkiye Çay Sanayinde Finansal Analiz Tekniklerinin Uygulanması: Çaykur A.Ş.’de bir Uygulama**”, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006

4.3. YASALAR ve KURUM RAPORLARI

Blackbaud Inc, “Financial Management for Not-for profit Organizations”,White paper, South Carolina, July, 2004

DİE İstatistik Yıllığı,2006

National Endowment For the Arts Office of Inspector General, “Financial Management Guide for Nonprofit Organizations”,Washington, August, 1997,

Resmi Gazete: 19 Kasım 2004/25645 yönetmelik

4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 48,101,109,112’inci maddeleri

Urban Institute ve Aspen’s Institute Nonprofit Sector Research Fund ve United Way of America, How and Why Nonprofits Use Outcome Information?,Research Reports,Washington D.C.,2002